

ارزیابی عملکرد بخش معدن و صنایع معدنی در برنامه سوم و چهارم توسعه

کد موضوعی: ۳۱۰

شماره مسلسل: ۱۲۱۸۱

دی ماه ۱۳۹۰

به نام خدا

فهرست مطالب

۱.....	چکیده
۴.....	مقدمه
۵.....	نرخ رشد بخش معدن و سهم آن در تولید ناخالص داخلی طی سال های برنامه چهارم توسعه و مقایسه آن با برنامه سوم توسعه
۶.....	سرمایه گذاری در بخش معدن و صنایع معدنی در برنامه سوم و چهارم توسعه
۲۹.....	تحول ساختار تولید در بخش معدن و صنایع معدنی
۳۰.....	بررسی وضعیت صنایع معدنی در سال های برنامه چهارم توسعه و مقایسه آن با برنامه سوم توسعه
۶۳.....	استفاده از حساب ذخیره ارزی و تسهیلات خارجی در بخش معدن و صنایع معدنی طی سال های برنامه سوم و چهارم توسعه
۶۵.....	سرمایه گذاری خارجی
۶۸.....	تأثیر سیاست های بخشی و فرابخشی بر عملکرد معدن و صنایع معدنی در برنامه چهارم توسعه
۷۶.....	بررسی محیط کسب و کار در ایران در طول برنامه چهارم توسعه
۷۷.....	بررسی سیاست های پولی، مالی و ارزی و تأثیر آن بر بخش معدن و صنایع معدنی طی سال های برنامه چهارم توسعه
۸۰.....	خصوصی سازی در بخش معدن و صنایع معدنی طی سال های برنامه سوم و چهارم توسعه
۸۶.....	عملکرد سازمان زمین شناسی و اکتشافات معدنی ایران طی سال های برنامه سوم و چهارم توسعه
۸۹.....	عملکرد سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی ایران طی سال های برنامه سوم و چهارم توسعه
۹۳.....	عملکرد بانک صنعت و معدن در تأمین اعتبارات مورد نیاز بخش طی سال های برنامه سوم و چهارم توسعه
۹۷.....	جمع بندی و نتیجه گیری
۹۹.....	چالش ها و راهکارها در بخش معدن و صنایع معدنی
۱۰۲.....	منابع و مأخذ

ارزیابی عملکرد بخش معدن و صنایع معدنی در برنامه سوم و چهارم توسعه

چکیده

● براساس آمارهای دریافتی از وزارت صنایع و معادن، طی سالهای برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳) تعداد ۱۶۱۹ فقره گواهی کشف با هزینه عملیات اکتشاف حدود ۲۰۱۱۸۶/۱ میلیون ریال صادر شد. ارقام نشانگر آن است که در این دوره تعداد گواهی کشف و هزینه عملیات اکتشاف به ترتیب دارای رشد متوسط سالیانه ۲۲/۳ و ۵۷ درصد بوده است. در سالهای برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴-۱۳۸۸) تعداد ۳۰۵۸ فقره گواهی کشف با هزینه عملیات اکتشاف حدود ۷۴۹۷۹۴/۱ میلیون ریال صادر شد. ارقام نشانگر آن است که در این دوره تعداد گواهی کشف و هزینه عملیات اکتشاف به ترتیب دارای رشد متوسط سالیانه ۱۲/۴۸ و ۲۳/۲۵ درصد بوده است. مقایسه سالهای برنامه چهارم توسعه با سالهای برنامه سوم توسعه نشان می‌دهد که در برنامه چهارم توسعه سرمایه‌گذاری در بخش اکتشاف معدن افزایش یافته است.

● براساس آمارهای دریافتی از وزارت صنایع و معادن، طی سالهای برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳) تعداد ۳۰۹۴ فقره پروانه بهره‌برداری از معدن با میزان سرمایه‌گذاری حدود ۴۸۲۱۱۸۷/۶ میلیون ریال صادر شد. ارقام نشانگر آن است که در این دوره تعداد پروانه بهره‌برداری و میزان سرمایه‌گذاری در معادن به ترتیب دارای کاهش متوسط سالیانه ۰/۸- درصد و رشد متوسط سالیانه ۸/۵ درصد بوده است. در سالهای برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴-۱۳۸۸) تعداد ۳۳۴۷ فقره پروانه بهره‌برداری با میزان سرمایه‌گذاری ۴۶۴۸۸۴۳۱ میلیون ریال صادر شد. ارقام نشانگر آن است که در این دوره تعداد پروانه بهره‌برداری از معادن و به تبع آن میزان سرمایه‌گذاری در مرحله بهره‌برداری به ترتیب دارای کاهش متوسط سالیانه ۶/۹ و رشد ۲۴۷ درصد بوده است.

از مقایسه میانگین رشد در سالهای برنامه چهارم توسعه با برنامه سوم توسعه، مشخص می‌شود که در این سالها بخش معدن با افزایش چشمگیر سرمایه‌گذاری در مرحله بهره‌برداری نسبت به برنامه سوم توسعه روبرو شده است.

● براساس آمارهای دریافتی از وزارت صنایع و معادن، طی سالهای برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳) تعداد ۲۷۵۶ فقره اجازه برداشت با میزان استخراج حدود ۳۵,۴۶۲,۲۲۳ تن صادر

شد. ارقام نشانگر آن است که در این دوره تعداد اجازه برداشت و میزان استخراج به ترتیب دارای متوسط رشد سالیانه $19/4$ و $55/4$ درصد بوده است. در سال‌های برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۸-۱۳۸۴) تعداد ۳۵۲۵ فقره اجازه برداشت با میزان استخراج حدود ۶۰,۲۵۷,۰۲۵ تن صادر شد. ارقام نشانگر آن است که در این دوره تعداد اجازه برداشت و میزان استخراج به ترتیب دارای متوسط رشد سالیانه $7/4$ و $12/15$ درصد بوده است.

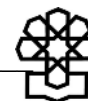
مقایسه میانگین رشد در سال‌های برنامه چهارم توسعه با برنامه سوم توسعه نشان می‌دهد که تعداد اجازه برداشت و میزان استخراج روندی صعودی داشته که این روند در برنامه سوم و چهارم توسعه ادامه داشته و در سال‌های ابتدایی برنامه چهارم توسعه، تمایل بیشتری بر استخراج و برداشت از مصالح ساختمانی و مواد فلزی بوده (تمایل در بخش مواد فلزی به دلیل افزایش قیمت فلزات در بازار جهانی و افزایش تقاضاست) و بیشترین میزان استخراج نیز مربوط به مصالح ساختمانی بوده است.

● طی سال‌های برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳) نیز تعداد کل معادن کشور، دارای رشد متوسط سالیانه $9/2$ درصد بوده و طی سال‌های برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۸-۱۳۸۴) تعداد کل معادن دارای رشد متوسط سالیانه $9/2$ درصد بوده است.

● طی سال‌های برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳) به‌طور متوسط میزان اشتغال در معادن مصالح ساختمانی ۳۶ درصد، در معادن غیرفلزی ۳۹ درصد و در معادن فلزی ۲۵ درصد بوده و طی سال‌های برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۸-۱۳۸۴) اشتغال حدود ۳۵ درصد نسبت به سال پایانی برنامه سوم افزایش یافته است.

● طی برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳) میزان ذخیره و استخراج مواد معدنی در سطح کشور به ترتیب دارای رشد متوسط سالیانه $1/9$ و $10/9$ درصد بوده و طی چهار سال اول برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۷-۱۳۸۴) میزان ذخیره و استخراج مواد معدنی در سطح کشور به ترتیب دارای رشد متوسط سالیانه $3/7$ و $10/8$ درصد بوده است. افزایش میزان ذخیره طی سال‌های برنامه چهارم توسعه نشان‌دهنده افزایش میزان سرمایه‌گذاری در اکتشاف معادن جدید است.

● براساس آمارهای دریافتی از وزارت صنایع و معادن طی سال‌های برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳) تعداد ۱۹۷۶۴ فقره جواز تأسیس صنعتی محصولات کانی غیرفلزی با پیش‌بینی سرمایه‌گذاری حدود ۲۵۷۲۲۸/۶ میلیارد ریال و پیش‌بینی اشتغال ۵۶۵,۵۷۲ نفر و تعداد ۳۸۸۱ فقره جواز تأسیس صنعتی فلزات اساسی با پیش‌بینی سرمایه‌گذاری حدود ۴۷۱۴۸۶/۵ میلیارد ریال و پیش‌بینی اشتغال ۲۶۹,۴۲۹ نفر صادر شد. طی سال‌های برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۸ - ۱۳۸۴) تعداد ۳۲۳۱۷ فقره جواز تأسیس صنعتی محصولات کانی غیرفلزی با پیش‌بینی سرمایه‌گذاری حدود

۶۷۰,۲۵۲/۸ میلیارد ریال و پیش‌بینی اشتغال ۳۱۱,۱۷۳ نفر و تعداد ۳۱۱۰ فقره جواز تأسیس صنعتی فلزات اساسی با پیش‌بینی سرمایه‌گذاری حدود ۶۶۴,۶۶۱/۸ میلیارد ریال و پیش‌بینی اشتغال ۸۰۴,۱۹۷ نفر صادر شد.

ارقام نشانگر آن است که در این سال‌ها تعداد جوازهای صادره، پیش‌بینی سرمایه‌گذاری و اشتغال ناشی از جوازهای تأسیس محصولات کانی غیرفلزی به‌ترتیب و به‌طور میانگین سالیانه کاهش ۱/۵-، ۳/۱۷- و ۲/۲- درصدی داشته و در مورد جوازهای تأسیس فلزات اساسی به‌ترتیب دارای کاهش متوسط سالیانه ۲/۸-، ۰/۸- و ۲/۳۷- درصد بوده است.

مقایسه ارقام مربوط به برنامه سوم و چهارم نشان می‌دهد علیرغم افزایش تعداد جوازهای صادره در بخش کانی غیرفلزی، جوازهای درخواستی در بخش فلزات اساسی کاهش یافته است که این نشان‌دهنده کاهش تمایل سرمایه‌گذاری در این بخش است.

● براساس آمارهای دریافتی از وزارت صنایع و معادن کشور طی سال‌های برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳) تعداد ۲۹۵۱ فقره پروانه بهره‌برداری صنعتی محصولات کانی غیرفلزی با پیش‌بینی سرمایه‌گذاری حدود ۲۲۳۸۵/۵ میلیارد ریال و پیش‌بینی اشتغال ۶۲,۰۱۸ نفر و تعداد ۶۲۶ فقره پروانه بهره‌برداری صنعتی فلزات اساسی با پیش‌بینی سرمایه‌گذاری حدود ۱۱۴۱۰ میلیارد ریال و پیش‌بینی اشتغال ۲۵,۷۱۰ نفر صادر شد. در سال‌های برنامه چهارم توسعه تعداد ۸۲۲۲ فقره پروانه بهره‌برداری صنعتی محصولات کانی غیرفلزی با پیش‌بینی سرمایه‌گذاری حدود ۱۴۰۱۳۵/۵ میلیارد ریال و پیش‌بینی اشتغال ۱۳۴,۰۹۲ نفر و تعداد ۱۲۹۰ فقره پروانه بهره‌برداری صنعتی فلزات اساسی با پیش‌بینی سرمایه‌گذاری حدود ۱۱۶۱۵۹/۱ میلیارد ریال و پیش‌بینی اشتغال ۵۱,۱۳۷ نفر صادر شد. این آمار نشان‌دهنده آن است که سرمایه‌گذاری‌های انجام شده در سال‌های قبل با آهنگ خوب و رو به رشد به مرحله بهره‌برداری رسیده و در سال‌های برنامه چهارم سرعت بیشتری گرفته است. همچنین تمایل بخش خصوصی به تأسیس واحدهای تولیدی کانی غیرفلزی بیشتر از فلزات اساسی بوده است.

● در دوره برنامه سوم توسعه تا پایان سال ۱۳۸۳ از محل حساب ذخیره ارزی برای تعداد ۱۰۶۴ طرح صنایع معدنی و کانی به مبلغ ۸۵۵/۹ میلیون دلار تخصیص ارز داده شد که از این تعداد، برای ۸۱۳ طرح به مبلغ ۵۸۵۷/۳ میلیون دلار گشایش اعتبار شد. در طول برنامه چهارم توسعه آمار رسمی، مربوط به تخصیص ارز بوده و آمار مربوط به گشایش اعتبار بجز مجموع سال‌های ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵ ارائه نشده است. در طول سال‌های ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵ برای ۸۱ طرح صنایع معدنی و کانی به مبلغ ۷۷۸/۸ میلیون دلار، گشایش اعتبار شده است. در طول سال‌های ۱۳۸۶-۱۳۸۸ برای تعداد ۹۵ طرح به مبلغ ۲۸۷۰ میلیون دلار تخصیص ارز داده شد که از میزان ارز گشایش اعتبار شده در

ارقام رسمی آماری در دست نیست و تحلیلی نمی‌توان ارائه کرد.

● عملکرد سازمان زمین‌شناسی در تهیه اطلاعات پایه (پوشش نقشه‌های مختلف زمین‌شناسی، زمین‌شناسی کاربردی، زیست‌محیطی، زمین‌لرزه و مهندسی) مطابق برنامه چهارم پیش‌رفته و نقشه‌های پیش‌بینی شده تعیین شده است، ولی اساساً با توجه به اینکه بودجه و اعتبار سازمان زمین‌شناسی متناسب با نیاز کشور در تهیه اطلاعات پایه زمین‌شناسی و اکتشافات پایه تخصیص داده نمی‌شود، بنابراین عملکرد سازمان پاسخگوی نیاز کشور در این بخش نبوده است. البته پتانسیل‌های نرم‌افزاری و سخت‌افزاری سازمان برای فعالیت‌های گسترده وجود داشته ولی توجه چندانی در طول سال‌های برنامه به این بخش نشده است.

● بانک صنعت و معدن در بخش گشایش اعتبارات اسنادی ارزی و ریالی شاهد رشد چشمگیر بوده ولی رشد بخش ریالی بسیار بیشتر بوده است. با توجه به تأسیس بانک در سال ۱۳۸۱، گسترش فعالیت‌های بانک در طول برنامه چهارم بسیار بیشتر از برنامه سوم بوده است.

● در کلان بخش معدن، نبود استراتژی، کافی نبودن اطلاعات پایه زمین‌شناسی، عدم شفافیت آمار و ارقام، کارآیی پایین نیروی انسانی، عدم استفاده کافی از ماشین‌آلات و تجهیزات پیشرفته، کمبود تسهیلات اعطایی به بخش معدن، عدم آشنایی و باور مدیران به بخش معدن، سیاستگذاری معادن بزرگ توسط دولت، عدم پذیرش پروانه‌های بهره‌برداری معادن از طرف بانک‌ها، مقررات دست‌وپاگیر و چالش با دیگر سازمان‌ها همچون منابع طبیعی از مهمترین چالش‌های بخش معدن در طول برنامه چهارم بوده است.

مقدمه

هر کشوری که دارای ذخایر طبیعی و منابع معدنی اقتصادی است، در صورت داشتن استراتژی و اعمال روش‌های صحیح استخراج، کنترل ضایعات و میزان استخراج از ذخایر، می‌تواند از ارزش‌افزوده لازم در بخش معدن و صنایع معدنی برخوردار باشد. کشور پهناور ایران با قرار گرفتن بر روی یکی از کمربندهای اصلی کوهزایی^۱ جهان و وقوع فعالیت‌های زمین‌شناسی در دوره‌های مختلف - که موجب تنوع و غنی شدن انواع مواد معدنی (شامل مواد معدنی فلزی و غیرفلزی و مصالح ساختمانی) ارزشمند در آن شده - و با ذخیره احتمالی ۱۰۴ میلیارد تن و ذخیره قطعی بالغ بر ۵۷ میلیارد تن و تنوع بیش از ۶۴ نوع ماده معدنی، یکی از کشورهای صاحب نام و مطرح در این حیطه است. این ذخایر شامل ۶ درصد منابع مس، ۳/۵ درصد منابع سرب و روی،

۱. یکی از عوامل مؤثر در تشکیل مواد معدنی در لایه‌های زمین است.

۱۰/۵ درصد منابع زغال‌سنگ کک شو و حرارتی و ۲ درصد منابع سنگ آهن جهان است. نیمی از ۲۴ نوع ماده معدنی فلزی و ۳۶ نوع از ۵۰ نوع ماده غیرفلزی جهان در ایران شناسایی و تعیین ذخیره شده است.^۱ همه این ارقام نشان‌دهنده مزیت نسبی بخش معدن در ایران است. علاوه بر وفور و تنوع معادن، مزیت نیروی کار و انرژی می‌تواند کشور ما را در تولید محصولات معدنی و صنایع معدنی با قیمتی پایین‌تر از رقبای جهانی متمایز کند ولی با وجود سرمایه‌گذاری صورت گرفته با توجه به ارقام سرمایه‌گذاری در این بخش در چند دهه اخیر، نقش این بخش در اقتصاد کلان کشور به نقطه مطلوب نرسیده است. به طوری که با وجود رشد ۱۴ برابری سهم بخش معدن در تولید ناخالص ملی در سال‌های اخیر نسبت به سال‌های قبل از انقلاب، هنوز هم سهم بخش به میزان ۰/۸۷ درصد بوده و به یک درصد هم نرسیده است. همه این موارد نشان‌دهنده نیاز توجه جدی به این بخش و اكاوی مشکلات ساختاری موجود در بخش است.

نرخ رشد بخش معدن و سهم آن در تولید ناخالص داخلی طی سال‌های برنامه چهارم توسعه و مقایسه آن با برنامه سوم توسعه

نرخ رشد بخش معدن طی سالیان برنامه سوم به تفکیک آورده نشده و به طور یکجا و همراه با صنعت آورده شده است، ولی طی سالیان برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴-۱۳۸۷)، ارزش‌افزوده بخش معدن به قیمت ثابت سال ۱۳۷۶، به ترتیب ۳۵۱۲، ۳۹۸۲، ۴۶۸۶ و ۵۳۴۰ میلیارد ریال بوده است که نشان‌دهنده رشد متوسط ۱۵ درصدی می‌باشد. همچنین سهم معدن در تولید ناخالص داخلی در طول سال‌های برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴-۱۳۸۷) به ترتیب ۰/۸۳، ۰/۸۹، ۰/۹۸ و ۰/۸۴ درصد بوده است (جدول ۱). همان‌طور که مشاهده می‌شود سهم بخش معدن در طول سال‌های برنامه از نوسان برخوردار بوده ولی همواره کمتر از یک درصد است که این نشان‌دهنده سهم ناچیز بخش معدن در کل اقتصاد کشور است.

۱. بررسی توان معدنی کشور، دفتر مطالعات زیربنایی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۸۸۴۶، بهمن‌ماه ۱۳۸۶.

جدول ۱. ارزش افزوده و سهم معدن در تولید ناخالص داخلی طی سال‌های برنامه چهارم توسعه

ردیف	عنوان	واحد	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	متوسط رشد در چهار سال
۱	ارزش افزوده بخش معدن به قیمت ثابت ۱۳۷۶	میلیارد ریال	۳۵۱۲	۳۹۸۲	۴۶۸۶	۵۳۴۰	م.ن	۱۵
۲	سهم معدن در تولید ناخالص داخلی	درصد	۰/۸۳	۰/۸۹	۰/۹۸	۰/۸۴	م.ن	—

مأخذ: وزارت صنایع و معادن، گزارش اقتصادی دولت.

سرمایه‌گذاری در بخش معدن و صنایع معدنی در برنامه سوم و چهارم توسعه

۱. بخش معدن

۱-۱. گواهی کشف و هزینه عملیات اکتشاف

بر اساس آمارهای دریافتی از وزارت صنایع و معادن کشور، طی سال‌های برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳) تعداد ۱,۶۱۹ فقره گواهی کشف با هزینه عملیات اکتشاف حدود ۲۰۱,۱۸۶/۱ میلیون ریال صادر شد. ارقام نشانگر آن است که در این دوره تعداد گواهی کشف و هزینه عملیات اکتشاف به ترتیب دارای رشد متوسط سالیانه ۲۲/۳ و ۵۷ درصد بوده است. در این دوره بخش خصوصی تمایل خود را برای اکتشاف به ترتیب بر روی مصالح ساختمانی با متوسط رشد سالیانه ۳۰/۱ درصد، مواد غیرفلزی با متوسط رشد ۷/۷ درصدی نشان داد و در مورد مواد فلزی تعداد گواهی کشف صادره به طور متوسط کاهش ۱۴/۵- درصدی داشته و تمرکز بر روی مصالح ساختمانی به خصوص سنگ‌های ساختمانی بیشتر بوده است (جدول ۲).

در سال‌های برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴-۱۳۸۸) تعداد ۳۰۵۸ فقره گواهی کشف با هزینه عملیات اکتشاف حدود ۷۴۹۷۹۴/۱ میلیون ریال صادر شد. ارقام نشانگر آن است که در این دوره تعداد گواهی کشف و هزینه عملیات اکتشاف به ترتیب دارای رشد متوسط سالیانه ۱۲/۴۸ و ۲۳/۲۵ درصد بوده است. در این دوره بخش خصوصی بیشتر تمایل خود را برای اکتشاف مواد فلزی با متوسط رشد ۵۱/۷ درصد نشان داده است (جدول ۴) که احتمالاً به دلیل افزایش قیمت فلزات در بازارهای جهانی بوده است. البته در این قسمت به دلیل اینکه تمام گواهی‌های کشف صادر شده به مرحله بهره‌برداری نمی‌رسد، نمی‌توان تحلیل درستی ارائه داد. ولی می‌توان مشاهده کرد که از برنامه سوم تا چهارم توسعه میزان صدور پروانه‌های اکتشاف حدود ۸۸/۹ درصد افزایش داشته است که این نشانگر افزایش نسبی شناخت بخش معدن در اقتصاد ملی و افزایش گرایش سرمایه‌گذاری در این بخش می‌باشد. همچنین چرخش سرمایه‌گذاری از مصالح ساختمانی به سمت

مواد فلزی از برنامه سوم به چهارم می‌تواند از چند جنبه مهم باشد:

مهمترین دلیل این امر، اجرای قانون اصل چهل و چهارم قانون اساسی و اجازه سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در برخی از مواد معدنی بوده است. درست است که به‌طور شفاف هیچ مانعی برای سرمایه‌گذاری در بخش معادن فلزی در طول سالیان گذشته وجود نداشت ولی به‌دلیل اینکه اکثر معادن فلزی بزرگ در اختیار دولت بوده است، سرمایه‌گذاری و رقابت با این معادن برای سرمایه‌گذاران این بخش بسیار دشوار بود که با اجرای قانون اصل چهل و چهارم قانون اساسی بخشی از مشکل مرتفع گشت.

از طرف دیگر با بالا رفتن قیمت‌های جهانی فلزات اساسی همچون فولاد، مس، آلومینیم و... طی سال‌های مختلف برنامه چهارم توسعه، گرایش به سرمایه‌گذاری در این بخش بیش از پیش مورد توجه جدی قرار گرفت.

جدول ۲. گواهی کشف و هزینه عملیات اکتشاف در کل کشور در برنامه سوم و چهارم توسعه

متوسط رشد طی برنامه چهارم (درصد)	برنامه چهارم توسعه					متوسط رشد برنامه سوم* (درصد)	برنامه سوم توسعه					نوع ماده معدنی	
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴		۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹		
۱۴/۷۲	۶۷۶	۵۲۹	۳۹۵	۳۷۷	۳۷۸	۳۰/۱	۳۵۲	۲۴۷	۲۱۵	۱۶۰	م.ن	مصالح ساختمانی	گواهی کشف صادره (فقده)
۷۳/۴۱	۵۱	۳۴	۳۲	۳۳	۱۳	-۱۴/۵	۵	۲۵	۱۵	۸	م.ن	مواد فلزی	
-۱/۶	۱۰۰	۱۱۳	۹۲	۱۱۸	۱۱۷	۷/۷	۱۱۵	۸۴	۹۰	۹۲	م.ن	مواد غیرفلزی	
۱۲/۴۸	۸۲۷	۶۷۶	۵۱۹	۵۲۸	۵۰۸	۲۲/۳	۴۷۲	۳۵۶	۳۲۰	۲۶۰	۲۱۱	جمع کل	
۱۸/۹	۹۲,۳۸۵	۹۰,۶۴۴	۶۶,۶۷۱	۵۷,۹۲۴	۴۳,۹۰۱/۷	۵۳/۷	۴۰,۰۲۳/۳	۲۷,۶۱۱	۱۷,۰۷۲	۱۱,۰۳۳	م.ن	مصالح ساختمانی	هزینه عملیات اکتشاف (میلیون ریال)
۴۲۵/۶	۶۳,۶۰۳	۲۷,۳۳۵	۱۵,۵۶۴	۷۶,۵۷۸	۱۱۵,۳۴۱/۹	۵۲/۶	۵,۴۰۷/۴	۷,۰۸۳	۳,۶۲۸	۱,۵۲۲	م.ن	مواد فلزی	
۱۰۷/۹	۱۷۸,۰۷۰	۳۱,۲۹۴	۱۳,۲۴۰	۱۶,۷۸۸	۱۳,۱۸۴/۵	۹۱/۶	۴۶,۴۸۸/۴	۱۱,۵۶۰	۸,۰۲۳	۶,۶۰۷	م.ن	مواد غیرفلزی	
۲۳/۲۵	۱۸۱,۳۲۹	۱۴۹,۲۷۲	۹۵,۴۷۵	۱۵۱,۲۹۰	۱۷۲,۴۲۸/۱	۵۷	۹۱,۹۱۹/۱	۴۶,۲۵۴	۲۸,۷۲۳	۱۹,۱۶۲	۱۵,۱۲۸	جمع کل	

مأخذ: گزارش عملکرد تفصیلی، وزارت صنایع و معادن.

* در مواردی که اطلاعات در دسترس نبوده، متوسط رشد برای چهار سال محاسبه شده است.

م.ن: اطلاعات به تفکیک نوع ماده معدنی موجود نیست.

۲-۱. پروانه بهره‌برداری و سرمایه‌گذاری در مرحله بهره‌برداری

براساس آمارهای رسمی طی سال‌های برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳) تعداد ۳۰۹۴ فقره پروانه بهره‌برداری با میزان سرمایه‌گذاری ۴,۸۲۱,۱۸۷/۶ میلیون ریال صادر شد. ارقام نشانگر آن است که در این دوره تعداد پروانه بهره‌برداری و هزینه سرمایه‌گذاری به ترتیب دارای کاهش متوسط سالیانه ۰/۸- درصد و رشد متوسط سالیانه ۸/۵ درصد بوده است. در این دوره بخش خصوصی تمایل خود را برای بهره‌برداری مصالح ساختمانی با متوسط رشد سالیانه ۳/۸ درصد نشان داده، ولی بهره‌برداری از مواد غیرفلزی و مواد فلزی از طرف بخش خصوصی با متوسط کاهش سالیانه ۷/۲- و ۲۵/۷- درصد روبرو بوده است. در این دوره تمرکز بهره‌برداری بر روی مصالح ساختمانی به خصوص سنگ‌های ساختمانی بیشتر بوده است (جدول ۳).

در سال‌های برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴-۱۳۸۸) تعداد ۳۳۴۷ فقره پروانه بهره‌برداری با میزان سرمایه‌گذاری ۴۶,۴۸۸,۴۳۱ میلیون ریال صادر شد. ارقام نشانگر آن است که در این دوره تعداد پروانه بهره‌برداری از معادن و به تبع آن میزان سرمایه‌گذاری در مرحله بهره‌برداری به ترتیب دارای رشد متوسط سالیانه ۶/۹ و رشد ۲۴۷ درصد بوده است.

از مقایسه میزان سرمایه‌گذاری انجام شده در سال‌های برنامه چهارم توسعه و سال‌های برنامه سوم توسعه مشخص می‌شود که:

الف) به علت افزایش قیمت فلزات در بازارهای جهانی و افزایش تقاضای داخلی و خارجی، توجه بیشتری به مواد فلزی در برنامه چهارم توسعه نسبت به برنامه سوم توسعه شده است که به تبع آن میزان سرمایه‌گذاری در مواد فلزی نیز رشد چشمگیری داشته است.

ب) به دلیل رونق خصوصی‌سازی در معادن فلزی و اطمینان بخش خصوصی از فضای اقتصادی، میزان سرمایه‌گذاری در بخش معادن فلزی کوچک و بزرگ افزایش یافت.

ج) افزایش چشمگیر میزان سرمایه‌گذاری طی برنامه چهارم توسعه نسبت به برنامه سوم می‌تواند از دلایل متعددی همچون، اجازه سرمایه‌گذاری در معادن بزرگ در طول برنامه چهارم، افزایش تورم و... داشته باشد ولی اگر میزان تورم واقعی آن زمان را در نظر بگیریم، باید این امر در سرمایه‌گذاری بخش اکتشاف نیز مؤثر می‌بود که با توجه به ارقام، چنین نشده است. از طرف دیگر، افزایش سرمایه‌گذاری ادعا شده تناسب خاصی با افزایش میزان استخراج مواد معدنی ندارد. چراکه افزایش بیش از ۶۵۰ درصدی میزان سرمایه‌گذاری منجر به افزایش حدود ۵۰ درصدی میزان استخراج در طول برنامه چهارم شده است.

جدول ۳. پروانه بهره‌برداری و میزان سرمایه‌گذاری در مرحله بهره‌برداری در کل کشور در برنامه سوم و چهارم توسعه

متوسط رشد برنامه چهارم (درصد)	برنامه چهارم توسعه					متوسط رشد برنامه سوم* (درصد)	برنامه سوم توسعه					نوع ماده معدنی	
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴		۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹		
۹/۳	۶۴۸	۴۹۱	۴۲۹	۴۳۲	۴۷۲	۳/۸	۴۳۹	۴۲۰	۴۷۴	۳۹۶	۳۷۸	مصالح ساختمانی	پروانه بهره‌برداری (فقره)
۷/۴	۴۱	۴۲	۴۶	۳۲	۳۳	-۲۵/۷	۱۱	۲۵	۲۷	۳۵	۳۶	مواد فلزی	
-۱	۱۴۱	۱۲۵	۱۳۵	۱۳۱	۱۴۹	-۷/۲	۱۶۰	۱۳۳	۱۶۷	۱۷۷	۲۱۶	مواد غیرفلزی	
۶/۹	۸۳۰	۶۵۸	۶۱۰	۵۹۵	۶۵۴	-۰/۸	۶۱۰	۵۷۸	۶۶۸	۶۰۸	۶۳۰	جمع کل	
-	م.ن	م.ن	۲,۱۸۶,۲۳۶	۹۴۹,۲۱۷	۸۵۲,۰۰۰	۱۳/۲	۷۷۱,۸۹۷/۲	۵۸۳,۳۴۸	۴۹۵,۵۳۱	۵۳۲,۳۴۷	م.ن	مصالح ساختمانی	سرمایه‌گذاری در مرحله بهره‌برداری (میلیون ریال)
-	م.ن	م.ن	۴۸۷,۵۲۷	۳۰۰,۴۲۲	۱,۳۵۶,۰۰۰	-۱۴/۲	۴۵,۶۴۷/۶	۶۳,۰۴۵	۱,۵۴۳,۴۰۹	۷۲,۲۱۷	م.ن	مواد فلزی	
-	م.ن	م.ن	۲۶۵,۸۸۹	۱۹۹,۳۳۵	۲,۴۰۲,۰۰۰	-۰/۸	۱۴۳,۱۰۵/۸	۲۱۶,۰۸۲	۲۰۷,۷۷۰	۱۴۶,۷۸۸	م.ن	مواد غیرفلزی	
۲۴۷/۴	۳۲,۶۱۰,۸۳۵	۳,۸۷۹,۰۰۰	۱,۹۳۹,۶۰۲	۱,۴۴۸,۹۹۴	۴,۶۱۰,۰۰۰	۸/۵	۹۶۰,۶۵۰/۶	۸۶۲,۴۷۵	۲,۲۴۶,۷۱۰	۷۵۱,۳۵۲	م.ن	جمع کل	

مأخذ: همان.

* در مواردی که اطلاعات در دسترس نبوده، متوسط رشد برای چهار سال محاسبه شده است.

م.ن: اطلاعات موجود نیست.

۳-۱. اجازه برداشت^۱ و میزان استخراج

براساس آمارهای رسمی، طی سال‌های برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳) تعداد ۲۷۵۶ فقره اجازه برداشت با میزان استخراج حدود ۳۵,۴۶۲,۲۲۳ تن صادر شد. ارقام نشانگر آن است که در این دوره تعداد اجازه برداشت و میزان استخراج به ترتیب دارای متوسط رشد سالیانه ۱۹/۴ و ۵۵/۴ درصد بوده است. در این دوره بخش خصوصی تمایل خود را به ترتیب برای برداشت مصالح ساختمانی، مواد غیرفلزی و مواد فلزی با متوسط رشد سالیانه ۲۰/۳، ۱۷/۹ و ۹/۶ درصد نشان داده است (جدول ۴).

در سال‌های برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴ - ۱۳۸۸) تعداد ۳۵۲۵ فقره اجازه برداشت با میزان استخراج حدود ۶۰,۲۵۷,۰۲۵ تن صادر شد. ارقام نشانگر آن است که در این دوره تعداد اجازه برداشت و میزان استخراج به ترتیب دارای متوسط رشد سالیانه ۷/۴ و ۱۲/۱۵ درصد بوده است. آمار نشان می‌دهد که بخش خصوصی در برنامه چهارم توسعه تمایل بیشتری بر استخراج و برداشت از مصالح ساختمانی و مواد فلزی داشته است (تمایل در بخش مواد فلزی به دلیل افزایش قیمت فلزات در بازار جهانی و افزایش تقاضاست) و بیشترین میزان استخراج نیز مربوط به مواد فلزی است.

۱. اجازه برداشت به صورت جداگانه صادر شده و بر سه نوع است:

الف) اجازه برداشت‌های صادره از ماده (۱۳) قانون معادن (جهت فعالیت‌ها و طرح‌های عمرانی).

ب) اجازه برداشت‌های صادره در مرحله اکتشاف.

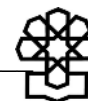
ج) اجازه برداشت‌های صادره جهت واریزه‌ها (واریزه‌ها مواد معدنی هستند که نیازی به استخراج نداشته و به مرور زمان

فرسایش یافته و از ماده معدنی اصلی جدا شده‌اند).

جدول ۴. اجازه برداشت صادر شده و میزان استخراج تعیین شده در کل کشور در برنامه سوم و چهارم توسعه

متوسط رشد برنامه چهارم (درصد)	برنامه چهارم توسعه					متوسط رشد برنامه سوم (درصد)	برنامه سوم توسعه					نوع ماده معدنی	
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴		۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹		
۶/۶	۶۰۵	۵۵۳	۴۹۸	۴۵۳	۴۰۸	۲۰/۳	۴۴۴	۵۳۶	۴۸۰	۳۹۴	۲۱۲	مصالح ساختمانی	اجازه برداشت (فقره)
۵۵/۴	۵۸	۷۸	۵۲	۵۰	۱۵	۹/۶	۱۳	۱۳	۲۹	۲۰	۹	مواد فلزی	
۵/۳	۱۸۲	۱۸۰	۱۴۴	۱۲۶	۱۲۳	۱۷/۹	۱۴۷	۱۲۵	۱۲۳	۱۳۵	۷۶	مواد غیرفلزی	
۷/۴	۸۴۵	۸۱۱	۶۹۴	۶۲۹	۵۴۶	۱۹/۴	۶۰۴	۶۷۴	۶۳۲	۵۴۹	۲۹۷	جمع کل	
۱۲/۴	۱۵,۱۰۲,۵۲۱	۹,۳۳۶,۸۳۵	۱۱,۱۲۹,۲۱۱	۱۳,۳۹۷,۹۸۵	۹,۹۸۱,۴۷۲	۵۷/۵	۱۰,۰۶۹,۷۶۷	۴,۹۴۸,۶۲۵	۱۳,۵۰۳,۸۰۶	۴,۳۹۱,۵۳۵	۱,۶۳۶,۶۹۳	مصالح ساختمانی	میزان استخراج (تن)
۱۵۳/۶	۱۰۵,۴۷۵	۱۱۴,۲۴۰	۹۷,۶۱۲	۶۹,۴۳۳	۳۵,۷۰۵	-۱۸/۴	۴,۹۳۲	۹,۵۰۰	۱۲,۵۸۵	۱۳,۰۹۵	۱۱,۱۰۰	مواد فلزی	
۳۶/۸	۲۰۴,۸۳۳	۲۱۱,۶۸۹	۱۶۰,۵۰۰	۶۲,۲۹۸	۲۴۶,۹۸۰	۸/۱	۱۴۲,۱۶۱	۳۵۶,۶۹۳	۸۰,۳۰۰	۱۷۵,۶۰۹	۱۰۴,۸۲۲	مواد غیرفلزی	
۱۲/۱۵	۱۵,۴۱۲,۸۲۹	۹,۶۶۳,۰۰۰	۱۱,۳۸۷,۳۲۳	۱۳,۵۲۹,۷۱۶	۱۰,۲۶۴,۱۵۷	۵۵/۴	۱۰,۲۱۷,۸۶۰	۵,۳۱۴,۸۱۸	۱۳,۵۹۶,۶۹۱	۴,۵۸۰,۲۳۹	۱,۷۵۲,۶۱۵	جمع کل	

مأخذ: همان.

براساس آمار دریافتی از وزارت صنایع و معادن، وضعیت معادن در برنامه سوم و چهارم توسعه به شرح زیر بوده است:

• طی سالیان مختلف برنامه سوم و چهارم توسعه، تعداد معادن از رشد متوسط ۹ درصدی برخوردار شدند (جدول ۵).

• ارزش افزوده در بخش مصالح ساختمانی در برنامه سوم، نسبت به دیگر بخش‌ها و نسبت به سرمایه‌گذاری اولیه بسیار زیاد بوده است.

• ارزش افزوده مواد فلزی اعم از سنگ آهن، سنگ مس و بوکسیت و ... با بالا رفتن قیمت‌های جهانی افزایش یافته و گرایش به سرمایه‌گذاری بیشتر شده است.

• اجازه صادرات مواد خام معدنی (با توجه به بالا بودن حاشیه سود در صادرات) گرایش به مواد فلزی را در طی سالیان برنامه چهارم توسعه افزایش داده است.

جدول ۵. تعداد معادن در کل کشور در برنامه سوم و چهارم توسعه (فقره)

برنامه چهارم توسعه				برنامه سوم توسعه						۱۳۷۸	نوع ماده معدنی
۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹		
ن.م	ن.م	ن.م	۳,۱۳۴	۲,۷۷۹	۲,۴۹۲	۲,۲۶۸	۱,۹۹۰	۱,۷۶۹	۱,۶۷۵	۱,۴۲۸	مصالح ساختمانی
ن.م	ن.م	ن.م	۲۴۰	۲۰۶	۱۸۵	۱۸۶	۱۷۳	۱۷۵	۱۶۰	۹۹	مواد فلزی
ن.م	ن.م	ن.م	۱,۱۵۶	۱,۱۲۴	۱,۰۱۵	۹۴۳	۸۸۵	۸۲۰	۷۶۱	۵۶۹	مواد غیرفلزی
۵,۷۱۹	۵,۲۱۱	۴,۶۱۹	۴,۵۳۰	۴,۱۰۹	۳,۶۹۳	۳,۳۹۷	۳,۰۴۸	۲,۷۶۴	۲,۵۹۶	۲,۰۹۶	جمع کل

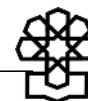
مأخذ: گزارش عملکرد تفصیلی وزارت صنایع و معادن طی سالیان مختلف.

جدول ۶. تعداد معادن (فعال، غیرفعال و درحال تجهیز) در برنامه سوم و چهارم توسعه (فقره)

برنامه چهارم توسعه												برنامه سوم توسعه												۱۳۷۸			نوع ماده معدنی						
۱۳۸۸			۱۳۸۷			۱۳۸۶			۱۳۸۵			۱۳۸۴			۱۳۸۳			۱۳۸۲			۱۳۸۱			۱۳۸۰				۱۳۷۹					
ت	غ	ف	ت	غ	ف	ت	غ	ف	ت	غ	ف	ت	غ	ف	ت	غ	ف	ت	غ	ف	ت	غ	ف	ت	غ	ف	ت	غ	ف	ت	غ	ف	
۰	۱,۲۸۴	۴,۴۳۵	۲۷۱	۱,۳۷۲	۳,۵۶۸	۰	۰	۰	۱۹۱	۱,۲۶۴	۳,۰۷۵	۲۳۴	۹۱۸	۲,۹۵۷	۱۸۰	۶۰۲	۲,۹۱۱	۱۷۸	۶۴۴	۲,۵۷۵	۱۷۸	۶۱۸	۲,۲۵۲	۱۶۶	۵۳۰	۲,۰۶۴	۱۶۱	۴۰۲	۲,۰۳۳	۷۲	۳۹۲	۱,۹۰۰	جمع کل

مأخذ: گزارش عملکرد تفصیلی وزارت صنایع و معادن.

توضیح: ف: فعال، غ: غیرفعال و ت: درحال تجهیز.

- تعداد معادن غیرفعال و فعال در طول برنامه چهارم نسبت به برنامه سوم افزایش یافته که یکی از مهمترین دلایل آن، عدم توجه و دقت در حین مراحل اکتشاف به محدوده بوده است.
- طی سال‌های برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳) ترکیب اشتغال در معادن مصالح ساختمانی به‌طور متوسط سالیانه ۳۸/۷ درصد، در معادن غیرفلزی ۳۵/۳ درصد و در معادن فلزی ۲۶ درصد رشد داشته است و در سال‌های برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴ - ۱۳۸۸) به دلیل نبود آمار تفکیکی ترکیب اشتغال در معادن مصالح ساختمانی، معادن غیرفلزی و معادن فلزی مشخص نیست. ولی میزان اشتغال طی سال‌های برنامه چهارم حدود ۳۵ درصد نسبت به سال پایانی برنامه سوم افزایش یافته است.

جدول ۷. میزان اشتغال معادن در کل کشور در برنامه سوم و چهارم توسعه (تقر)

برنامه چهارم توسعه					برنامه سوم توسعه					۱۳۷۸	نوع ماده معدنی
۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹		
م.ن	م.ن	م.ن	۳۳,۸۸۹	۳۳,۲۱۹	۳۰,۹۴۰	۲۷,۸۱۰	۲۴,۴۵۲	۲۰,۱۶۷	۱۹,۶۸۱	۱۸,۹۲۶	مصالح ساختمانی
م.ن	م.ن	م.ن	۲۰,۰۹۰	۱۹,۸۹۹	۲۰,۲۲۵	۲۰,۳۶۰	۱۹,۸۸۱	۱۶,۷۹۲	۱۲,۱۹۹	۸,۲۴۷	مواد فلزی
م.ن	م.ن	م.ن	۳۵,۱۰۸	۳۳,۴۳۰	۳۲,۲۲۱	۲۷,۵۹۴	۲۳,۸۹۵	۲۲,۰۸۵	۲۵,۵۴۰	۱۵,۰۵۴	مواد غیرفلزی
۱۰۰,۳۲۷	۹۷,۲۷۸	۹۰,۴۷۳	۸۹,۰۸۷	۸۶,۵۴۸	۸۳,۳۸۶	۷۵,۷۶۴	۶۸,۲۲۸	۵۹,۰۴۴	۵۷,۴۲۰	۴۲,۲۲۷	جمع کل

مأخذ: همان.

- طی سال‌های برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳) میزان ذخیره و استخراج مواد معدنی در سطح کشور به ترتیب دارای رشد متوسط سالیانه ۱/۹ و ۱۰/۹ درصد بوده و طی چهار سال اول برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴-۱۳۸۷) میزان ذخیره و استخراج مواد معدنی در سطح کشور به ترتیب دارای رشد متوسط سالیانه ۳/۷ و ۱۰/۸ درصد بوده است (جدول ۸). بنابراین می‌توان گفت که میزان کشف ذخایر جدید و استخراج و بهره‌برداری از معادن در سال‌های برنامه چهارم نسبت به برنامه سوم از رشد با شیب ملایمی برخوردار بوده است.

جدول ۸. میزان ذخیره و میزان استخراج مواد مختلف معدنی در کشور طی برنامه سوم و دو سال اول برنامه چهارم توسعه

برنامه چهارم توسعه				برنامه سوم توسعه								۱۳۷۸		نوع ماده معدنی						
۱۳۸۷		۱۳۸۶		۱۳۸۵		۱۳۸۴		۱۳۸۳		۱۳۸۲		۱۳۸۱			۱۳۸۰		۱۳۷۹		ت	ذ
ت	ذ	ت	ذ	ت	ذ	ت	ذ	ت	ذ	ت	ذ	ت	ذ	ت	ذ	ت	ذ	ت		
م.ن	م.ن	م.ن	م.ن	۱۱۰,۱۴۹,۲۸۴	۲۴,۵۶۷,۴۹۳	۱۰۶,۳۹۲,۷۴۶	۱۷,۰۷۹,۴۰۲	۱۱۵,۸۴۱,۹۷۹	۱۷,۴۲۲,۷۵۰	۱۰۴,۷۹۹,۲۳۹	۱۵,۴۸۸,۹۲۲	۹۷,۵۷۵,۸۹۷	۱۵,۲۵۲,۱۰۳	۷۸,۰۱۲,۷۴۹	۱۴,۴۱۴,۴۱۱	۷۲,۷۱۹,۰۴۴	۱۸,۱۹۸,۸۴۲	۶۸,۵۶۲,۸۹۲	۱۴,۲۹۰,۵۹۷	مصالح ساختمانی
م.ن	م.ن	م.ن	م.ن	۷۶,۰۳۹,۷۲۱	۱۰,۵۴۸,۳۴۹	۴۸,۶۸۶,۱۷۶	۱۰,۲۳۱,۱۶۷	۳۹,۳۷۵,۵۳۸	۷,۷۴۶,۳۵۷	۳۵,۴۸۱,۰۶۵	۷,۳۲۴,۵۵۸	۳۴,۳۸۵,۰۲۹	۷,۲۹۶,۱۶۴	۳۱,۷۹۹,۲۷۰	۶,۶۹۵,۹۳۶	۲۸,۵۷۰,۰۲۱	۵,۴۲۷,۸۸۵	۳,۳۵۸,۷۷۸	۵,۸۵۴,۸۳۴	مواد فلزی
م.ن	م.ن	م.ن	م.ن	۱۴,۲۵۶,۴۱۱	۲,۳۰۳,۳۲۸	۱۷,۷۶۶,۶۰۱	۱,۸۷۹,۰۷۹	۱۲,۰۲۳,۴۴۸	۲,۵۸۲,۰۵۹	۹,۹۵۰,۶۹۸	۳,۷۱۴,۱۶۲	۹,۷۱۸,۳۹۷	۴,۲۶۷,۵۲۶	۹,۱۸۸,۴۰۴	۱,۸۵۶,۵۳۱	۹,۳۴۱,۸۲۰	۲,۱۴۰,۵۵۷	۷,۲۸۸,۴۶۸	۱,۶۹۳,۹۷۶	مواد غیرفلزی
۳۳۴,۹۳۴,۷۶۹	۳۱,۱۱۰,۷۸۱	۲۲۴,۷۳۹,۳۱۶	۳۱,۳۲۸,۵۵۷	۲۰۰,۴۴۵,۴۱۶	۳۷,۴۱۹,۱۷۰	۱۷۲,۸۴۴,۵۵۲	۲۹,۱۷۹,۶۴۸	۱۶۷,۲۴۰,۹۶۵	۲۷,۷۵۱,۱۶۶	۱۵۰,۲۳۱,۰۰۲	۲۶,۵۲۷,۶۴۷	۱۳۰,۸۷۳,۵۵۷	۲۶,۸۱۵,۷۹۳	۱۱۹,۰۰۰,۴۲۳	۲۲,۹۶۶,۸۷۸	۱۱۰,۶۳۰,۸۸۵	۲۵,۷۶۷,۲۸۳	۱۰۹,۷۱۰,۱۳۸	۲۱,۸۳۹,۴۰۷	جمع کل

مأخذ: همان.

توضیح: ذ: میزان ذخیره (هزار تن) و ت: میزان تولید (تن).

۲. بخش صنایع معدنی

۲-۱. جواز تأسیس

براساس آمارهای دریافتی از وزارت صنایع و معادن کشور طی سال‌های برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳) تعداد ۱۹۷۶۴ فقره جواز تأسیس صنعتی محصولات کانی غیرفلزی (رشد متوسط سالیانه ۳۷/۷ درصد) با پیش‌بینی سرمایه‌گذاری حدود ۲۵۷,۲۲۸/۶ میلیارد ریال (رشد متوسط ۱۰۴/۹ درصد) و پیش‌بینی اشتغال ۵۶۵,۵۷۲ نفر (رشد متوسط ۴۳/۷ درصد) و تعداد ۳۸۸۱ فقره جواز تأسیس صنعتی فلزات اساسی (رشد متوسط ۳۱/۹ درصد) با پیش‌بینی سرمایه‌گذاری حدود ۴۷۱,۴۸۶/۵ میلیارد ریال (رشد متوسط ۱۶۳ درصد) و پیش‌بینی اشتغال ۲۶۹,۴۲۹ نفر (رشد متوسط ۵۷/۷ درصد) صادر شد.

طی سال‌های برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴ - ۱۳۸۸) تعداد ۳۲,۳۱۷ فقره جواز تأسیس صنعتی محصولات کانی غیرفلزی با پیش‌بینی سرمایه‌گذاری حدود ۶۷۰,۲۵۲/۸ میلیارد ریال و پیش‌بینی اشتغال ۳۱۱,۱۷۳ نفر و تعداد ۳,۱۱۰ فقره جواز تأسیس صنعتی فلزات اساسی با پیش‌بینی سرمایه‌گذاری حدود ۶۶۴,۶۶۱/۸ میلیارد ریال و پیش‌بینی اشتغال ۸۰۴,۱۹۷ نفر صادر شد. ارقام نشانگر آن است که در این سال‌ها تعداد جوازهای صادره، پیش‌بینی سرمایه‌گذاری و اشتغال ناشی از جوازهای تأسیس محصولات کانی غیرفلزی به ترتیب و به‌طور میانگین سالیانه کاهش ۱/۵-، ۳/۱۷- و ۲/۲- درصدی داشته و در مورد جوازهای تأسیس فلزات اساسی به ترتیب دارای کاهش متوسط سالیانه ۲/۸-، ۰/۸- و ۲/۳۷- درصد بوده است (جدول ۹). شایان ذکر است که از جوازهای تأسیس صادره، آمار قابل استنادی به‌دست نمی‌آید، ولی در بخش پروانه‌های بهره‌برداری مشخص می‌شود که چه تعداد از جوازهای تأسیس صادره، اجرایی شده و به بهره‌برداری رسیده‌اند. در این بخش می‌توان دید کلی در مورد رویکرد و میزان علاقه بخش خصوصی به امر سرمایه‌گذاری در هر یک از بخش‌ها در طی سال‌های برنامه چهارم توسعه، همچنین استراتژی وزارت صنایع و معادن در صدور مجوز را استخراج کرد. در حالت کلی با توجه به رشد حدود ۷۰ درصدی صدور جواز تأسیس محصولات کانی غیرفلزی در سال‌های برنامه چهارم نسبت به برنامه سوم و رشد منفی پیش‌بینی اشتغال در همین دوره، می‌توان استنباط کرد که یا واحدهای صنعتی درخواست‌کننده صدور مجوز با ظرفیت پایین‌تر تأسیس خواهند شد یا تکنولوژی به‌کار رفته در واحدهای جدید بالا رفته و کاربری صنایع کمتر شده است که در صورت صحیح بودن فرض اول، صرفه‌های ناشی از مقیاس در جوازها رعایت نشده و این می‌تواند از نبود استراتژی مدون در بخش معدن و صنایع معدنی نشئت گرفته باشد.

در بخش فلزات اساسی، علیرغم رشد منفی تعداد جواز تأسیس، میزان اشتغال حدود ۲۰۰ درصد افزایش داشته است که این موضوع قطعاً به معنای رعایت صرفه‌های ناشی از مقیاس در مجوزهای درخواستی بوده است که شاید دلیل این موضوع نیز بالا رفتن رقابت در بازار محصولات فلزی بوده است.

جدول ۹. تعداد جوازهای تأسیس صادره، میزان سرمایه‌گذاری و میزان اشتغال در صنایع معدنی در برنامه سوم و چهارم توسعه

متوسط رشد طی برنامه چهارم (درصد)	برنامه چهارم توسعه					متوسط رشد برنامه سوم (درصد)	برنامه سوم توسعه					۱۳۷۸	شرح	
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴		۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹			
-۱/۵	۳,۱۶۸	۵,۹۳۹	۹,۳۰۳	۸,۶۷۴	۵,۲۳۳	۳۷/۷	۵,۱۲۳	۵,۵۳۰	۵,۳۱۷	۲,۵۲۸	۱,۲۶۶	۱,۰۳۶	محصولات کانی غیرفلزی	جوازهای تأسیس صادره (فقره)
-۲/۸	۵۴۲	۱,۱۱۵	۱,۹۹۲	۲,۰۸۹	۱,۰۳۳	۳۱/۹	۱,۲۳۵	۸۵۷	۸۶۶	۵۵۵	۳۶۸	۳۰۹	فلزات اساسی	
-۳/۱۷	۸۲,۹۹۱/۶	۱۳۷,۷۵۱/۸	۱۹۸,۴۷۴/۲	۱۴۰,۹۹۵/۲	۱۱۰,۰۴۰	۱۰۴/۹	۱۲۸,۵۹۹/۵	۱۱۹,۴۱۹/۲	۸۰,۳۶۳/۳	۲۰,۰۹۸/۹	۱۶,۲۲۵/۷	۳,۵۶۳	محصولات کانی غیرفلزی	سرمایه‌گذاری (میلیارد ریال)
-۰/۸	۱۹۵,۳۵۶/۸	۲۱۸,۶۷۰/۱	۳۵۰,۹۰۱/۷	۳۰۵,۵۳۱	۳۷۳,۷۰۹/۹	۱۶۳	۲۵۳,۳۵۶/۷	۱۰۲,۰۷۸	۶۸,۴۷۱/۹	۱۳,۶۱۷/۸	۳۳,۹۰۲/۱	۲,۰۱۳	فلزات اساسی	
-۲/۲	۸۰,۵۲۹	۱۶۰,۶۹۴	۲۵۱,۸۹۳	۱۸۷,۸۰۳	۱۲۳,۲۷۸	۴۳/۷	۱۳۹,۰۹۰	۱۶۷,۷۹۸	۱۵۷,۱۷۵	۶۵,۸۲۷	۳۵,۶۸۲	۲۲,۷۰۴	محصولات کانی غیرفلزی	اشتغال (نفر)
-۲/۳۷	۵۹,۸۲۵	۱۰۴,۱۰۶	۱۷۵,۹۴۸	۱۳۸,۷۹۱	۱۵۷,۴۵۹	۵۷/۷	۱۰۰,۵۵۲	۷۰,۴۷۵	۴۹,۳۷۶	۲۶,۹۳۲	۲۲,۰۹۴	۱۰,۳۲۱	فلزات اساسی	

مأخذ: گزارش عملکرد تفصیلی، وزارت صنایع و معادن در سال‌های مختلف.

۲-۲. جواز تأسیس و پیشرفت فیزیکی

پیشرفت فیزیکی جوازهای تأسیس صادره محصولات کانی غیرفلزی و فلزات اساسی در برنامه سوم و چهارم توسعه، به ترتیب در جداول ۱۰ و ۱۱ آورده شده است. با توجه به آمار موجود در جداول، مشخص می‌شود که طی سال‌های برنامه سوم (بجز سال ۱۳۸۳) جوازهای تأسیس صادره، بیشتر در مرحله پیشرفت فیزیکی ۲۰-۹۹ درصد (مرحله اول انجام کار) قرار داشته و برای اجرایی شدن و به بهره‌برداری رسیدن این جوازها نیاز به زمانی بیشتر از یک‌سال بوده و آمار این جوازها به سال بعد و در قسمت مراحل میانی و پایانی پیشرفت فیزیکی منتقل شده است، لذا از مقایسه آمار جواز تأسیس صادر شده و میزان پیشرفت فیزیکی جوازها طی سال‌های برنامه سوم و چهارم توسعه، نمی‌توان تحلیل مناسبی ارائه کرد و به یک نتیجه قطعی رسید. با بررسی میزان پروانه‌های بهره‌برداری صادر شده مشخص می‌شود چه تعدادی از این جوازهای تأسیس به مرحله بهره‌برداری رسیده و پروانه بهره‌برداری دریافت کرده‌اند.

جدول ۱۰. جوازهای تأسیس محصولات کانی غیرفلزی با پیشرفت فیزیکی ۲۰،۴۰ و ۶۰ درصد تا ۹۹ درصد

۹۹-۶۰			۹۹-۴۰			۹۹-۲۰			شرح	
اشتغال (نفر)	سرمایه ثابت (میلیارد ریال)	تعداد (فقره)	اشتغال (نفر)	سرمایه ثابت (میلیارد ریال)	تعداد (فقره)	اشتغال (نفر)	سرمایه ثابت (میلیارد ریال)	تعداد (فقره)		
—	—	—	۲۷,۵۴۵	۲,۴۹۳	۷۸۱	۴۶,۴۹۳	۳,۶۴۲	۱,۴۶۰	۱۳۷۹	برنامه سوم توسعه
۱۹,۸۴۷	۲,۲۳۲/۶	۶۰۹	۲۹,۳۶۳	۳,۲۶۶/۵	۹۱۰	۴۹,۱۴۲	۵,۶۹۵/۳	۱,۶۱۶	۱۳۸۰	
۲۳,۶۹۲	۳,۲۲۳/۱	۷۱۴	۳۴,۱۰۲	۵,۰۹۱/۱	۱,۰۹۰	۵۵,۲۱۷	۸,۶۸۱/۵	۱,۸۲۳	۱۳۸۱	
۲۶,۳۳۷	۳,۹۷۵	۸۴۴	۳۸,۲۷۸	۶,۷۴۲	۱,۲۵۸	۵۹,۲۳۹	۹,۸۵۲	۲,۰۶۸	۱۳۸۲	
۱۵۹,۰۰۰	۳۶,۰۰۰	۴,۴۷۸	۱۱۴,۰۰۰	۲۷,۴۰۰	۳,۰۹۹	۱۴۳,۰۰۰	۵۱,۰۰۰	۴,۱۴۰	۱۳۸۳	
۳۹,۳۲۰	۱۵,۲۴۴/۸	۱,۲۲۴	۵۸,۴۰۶	۲۶,۷۹۴/۴	۱,۷۹۸	۹۱,۶۵۴	۴۹,۲۹۷/۸	۲,۶۹۳	۱۳۸۴	برنامه چهارم توسعه
ن.م	ن.م	ن.م	ن.م	ن.م	ن.م	ن.م	ن.م	ن.م	۱۳۸۵	
۵۰,۶۸۳	۳۶,۵۵۴/۲	۱,۵۲۷	۷۰,۵۱۵	۴۸,۲۱۸	۲,۲۸۵	۱۰۸,۸۱۶	۷۳,۴۰۵/۹	۳,۵۰۲	۱۳۸۶	
۴۱,۳۱۲	۳۰,۰۴۱/۸	۱,۵۸۴	۶۷,۴۰۸	۴۷,۰۱۴	۲,۴۶۹	۱۰۶,۹۵۶	۷۱,۲۱۲/۴	۳,۶۶۲	۱۳۸۷	
۴۴,۵۲۲	۳۰,۸۳۴/۴	۱,۵۶۴	۷۱,۶۲۶	۴۸,۹۶۴	۲,۵۰۸	۱۱۴,۵۱۷	۷۴,۳۳۴/۴۶	۳,۷۴۸	۱۳۸۸	

مأخذ: گزارش عملکرد تفصیلی، وزارت صنایع و معادن.

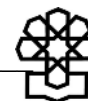
م.ن: آمار موجود نیست.

جدول ۱۱. جوازهای تأسیس فلزات اساسی با پیشرفت فیزیکی ۴۰،۲۰ و ۶۰ درصد تا ۹۹ درصد

۹۹-۶۰			۹۹-۴۰			۹۹-۲۰			شرح	
اشتغال (نفر)	سرمایه ثابت (میلیارد ریال)	تعداد (فقره)	اشتغال (نفر)	سرمایه ثابت (میلیارد ریال)	تعداد (فقره)	اشتغال (نفر)	سرمایه ثابت (میلیارد ریال)	تعداد (فقره)		
—	—	—	۸,۲۸۶	۱,۲۸۴	۱۸۰	۱۳,۱۸۴	۲,۵۹۰	۲۸۱	۱۳۷۹	برنامه سوم توسعه
۵,۵۹۶	۴۰۹/۶	۲۲۳	۹,۷۹۸	۸۳۷	۴۲۰	۱۷,۱۳۷	۱,۴۰۶/۲	۶۴۳	۱۳۸۰	
۹,۵۵۶	۲,۵۲۳/۷	۱۴۷	۱۳,۱۳۶	۳,۰۴۳/۸	۲۳۰	۲۰,۶۷۹	۵,۵۸۲/۴	۳۵۱	۱۳۸۱	
۹,۸۵۶	۲,۱۶۶/۷	۱۶۶	۱۳,۰۵۴	۲,۶۸۷/۴	۲۴۶	۲۲,۹۸۴	۶,۴۶۷/۳	۳۷۳	۱۳۸۲	
م.ن	م.ن	م.ن	م.ن	م.ن	م.ن	م.ن	م.ن	م.ن	۱۳۸۳	
۱۹,۱۵۴	۹,۹۱۷/۹	۲۲۲	۲۵,۵۴۶	۱۵,۲۶۴/۴	۳۴۴	۳۸,۰۸۱	۲۵,۲۳۵/۳	۵۱۵	۱۳۸۴	برنامه چهارم توسعه
م.ن	م.ن	م.ن	م.ن	م.ن	م.ن	م.ن	م.ن	م.ن	۱۳۸۵	
۱۸,۷۱۸	۱۰,۶۵۵/۹	۲۸۸	۳۲,۴۹۶	۲۷,۴۱۹/۷	۴۹۱	۵۳,۸۶۱	۶۶,۹۶۴/۸	۷۸۱	۱۳۸۶	
۱۸,۶۴۰	۱۸,۵۴۰/۸	۳۰۲	۳۶,۷۵۲	۳۹,۸۵۸/۹	۵۶۶	۶۰,۴۳۳	۹۹,۱۰۴/۵	۸۵۶	۱۳۸۷	
۱۷,۸۷۰	۱۵,۳۱۰/۴	۲۹۶	۳۶,۸۱۸	۴۲,۵۹۵/۲	۵۵۹	۷,۰۰۵	۱۱۱,۰۱۴/۲	۸۸۴	۱۳۸۸	

مأخذ: همان.

م.ن: آمار موجود نیست.

۲-۳. پروانه بهره‌برداری

براساس آمارهای دریافتی از وزارت صنایع و معادن کشور طی سال‌های برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳) تعداد ۲۹۵۱ فقره پروانه بهره‌برداری صنعتی محصولات کانی غیرفلزی (رشد متوسط ۲۸/۴ درصد) با سرمایه‌گذاری حدود ۲۲,۳۸۵/۵ میلیارد ریال (رشد متوسط ۶۱/۹ درصدی) و پیش‌بینی اشتغال ۶۲,۰۱۸ نفر (رشد متوسط ۲۸/۴ درصدی) و تعداد ۶۲۶ فقره پروانه بهره‌برداری صنعتی فلزات اساسی (رشد متوسط ۲۳/۵ درصدی) با سرمایه‌گذاری حدود ۱۱,۴۱۰ میلیارد ریال (رشد متوسط ۷۹ درصد) و اشتغال ۲۵,۷۱۰ نفر (رشد متوسط ۴۰/۵ درصد) صادر شد.

در سال‌های برنامه چهارم توسعه تعداد ۸۲۲۲ فقره پروانه بهره‌برداری صنعتی محصولات کانی غیرفلزی با سرمایه‌گذاری حدود ۱۴۰,۱۳۵/۵ میلیارد ریال و اشتغال ۱۳۴,۰۹۲ نفر و تعداد ۱,۲۹۰ فقره پروانه بهره‌برداری صنعتی فلزات اساسی با سرمایه‌گذاری حدود ۱۱۶,۱۵۹/۱ میلیارد ریال و اشتغال ۵۱,۱۳۷ نفر صادر شد. ارقام نشانگر آن است که در این سال‌ها تعداد پروانه بهره‌برداری، میزان سرمایه‌گذاری و اشتغال ناشی از پروانه بهره‌برداری محصولات کانی غیرفلزی به ترتیب دارای رشد متوسط سالانه ۱۳/۳، ۴۲/۷ و ۸/۹ درصد بوده و در مورد فلزات اساسی به ترتیب دارای رشد متوسط سالانه ۱۳/۱۴، ۱۲۹ و ۲۲/۶ درصد بوده است (جدول ۱۲).

همان‌طور که مشاهده می‌شود، رشد میزان پروانه‌های بهره‌برداری در برنامه چهارم نسبت به برنامه سوم در بخش فلزات اساسی بیشتر از کانی‌های غیرفلزی بوده است، ولی در این بین مهمترین مطلب عدم تناسب تعداد واحدها و اشتغال در بخش صدور جواز تأسیس و پروانه بهره‌برداری است به طوری که در بخش پروانه بهره‌برداری ارقام معقول‌تر بوده و در بخش صدور جواز تأسیس ارقام عقلایی نیست. شاید دلیل این امر از نبود یک نظام منسجم در طراحی مدل‌ها برای ارائه به وزارت نشئت گرفته باشد.

اگر میزان پروانه‌های بهره‌برداری را در برنامه سوم و چهارم مقایسه کنیم، مشاهده می‌شود که در هر دو بخش کانی‌های غیرفلزی و فلزات اساسی شاهد رشد چشمگیر صدور پروانه بهره‌برداری طی سال‌های برنامه چهارم بوده‌ایم (البته متوسط رشد برنامه سوم بالاتر از برنامه چهارم در اکثر موارد بوده است).

اگر از منظر استراتژیک این موضوع مورد بررسی قرار گیرد، باید اذعان کرد که در بخش کانی‌های غیرفلزی و فلزات اساسی افزایش تعداد پروانه‌های بهره‌برداری، در برخی از موارد نمی‌تواند نشان‌دهنده عملکرد بهتر صنایع و معادن تلقی شود، چرا که افزایش بیش از حد پروانه‌های بهره‌برداری و نبود یک استراتژی مناسب در تعیین ظرفیت بهینه و عدم تناسب آن با ذخایر معدنی موجود در کشور، در آینده واحدهای فعال در بخش را دچار مشکل خواهد کرد. این موضوع زمانی بیشتر نمایان خواهد شد که قیمت محصولات معدنی فرآوری شده افت کرده و حاشیه سود کاهش می‌یابد. در این صورت بیشتر کارخانجات با ظرفیت پایین از صرفه اقتصادی خارج خواهند شد.

جدول ۱۲. تعداد پروانه‌های بهره‌برداری صادره، میزان سرمایه‌گذاری و اشتغال در برنامه سوم و چهارم توسعه

متوسط رشد طی سال‌های برنامه چهارم (درصد)	برنامه چهارم توسعه					متوسط رشد طی برنامه سوم (درصد)	برنامه سوم توسعه					۱۳۷۸	شرح	
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴		۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹			
۱۳/۳	۱,۴۸۲	۱,۸۹۵	۱,۹۲۲	۱,۷۳۱	۱,۱۹۲	۲۸/۴	۸۹۳	۷۶۱	۵۵۵	۴۰۷	۳۳۵	۲۵۶	محصولات کانی غیرفلزی	پروانه‌های بهره‌برداری صادره (فقره)
۱۴/۱۳	۲۸۱	۲۹۱	۳۱۷	۲۰۸	۱۹۳	۲۳/۵	۱۵۸	۱۴۴	۱۲۵	۱۲۰	۷۹	۵۵	فلزات اساسی	
۴۲/۷	۴۱,۹۲۱/۱۰	۵۲,۵۳۵/۲۵	۲۶,۰۵۸/۹۴	۱۱,۱۵۰/۱	۸,۴۷۰/۱	۶۱/۹	۱۲,۶۷۲/۳	۴,۲۴۴	۲,۴۴۶	۱,۴۹۲	۱,۵۳۱/۲	۱,۱۳۷/۷	محصولات کانی غیرفلزی	سرمایه‌گذاری (میلیارد ریال)
۱۲۹	۴۰,۸۲۱/۹۷	۵۱,۰۶۹/۸۴	۸,۶۹۹/۲۲	۹,۶۸۹/۲	۵,۸۷۸/۹	۷۹	۲,۶۲۸	۳,۷۸۵	۳,۷۹۱	۱,۰۰۶	۲۰۰	۱۴۳/۱	فلزات اساسی	
۸/۹	۲۵,۸۴۶	۳۵,۸۷۶	۲۸,۳۹۷	۲۵,۰۱۱	۱۸,۹۶۲	۲۸/۴	۱۸,۸۱۹	۱۵,۲۸۷	۱۰,۷۴۶	۹,۵۵۲	۷,۶۱۴	۵,۳۹۵	محصولات کانی غیرفلزی	اشتغال (نفر)
۲۲/۶	۱۸,۰۶۲	۱۱,۶۹۵	۷,۹۴۵	۷,۳۹۰	۶,۰۴۵	۴۰/۵	۷,۳۹۶	۹,۴۴۷	۴,۸۵۰	۲,۴۹۶	۱,۵۲۱	۱,۳۵۱	فلزات اساسی	

مأخذ: همان.

۲-۴. واحدهای جدید و طرح‌های توسعه راه‌اندازی شده

براساس آمارهای دریافتی از وزارت صنایع و معادن کشور طی سال‌های برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳)، تعداد ۲۲۶۰ طرح صنعتی محصولات کانی غیرفلزی با سرمایه‌گذاری حدود ۱۸,۳۰۸/۶ میلیارد ریال و اشتغال ۴۷,۳۱۹ نفر و تعداد ۴۸۵ طرح صنعتی فلزات اساسی با سرمایه‌گذاری حدود ۷,۴۵۹/۶ میلیارد ریال و اشتغال ۱۹,۷۲۹ نفر راه‌اندازی شد. ارقام نشانگر آن است که در این دوره تعداد واحدهای راه‌اندازی شده، سرمایه‌گذاری و اشتغال طرح‌های محصولات کانی غیرفلزی به ترتیب دارای رشد متوسط سالیانه ۱۸/۱، ۵۷/۱ و ۲۱/۴ درصد و در مورد طرح‌های فلزات اساسی به ترتیب دارای رشد متوسط سالیانه ۱۴/۱، ۷۶/۶ و ۴۲/۶ درصد بوده است.

در سال‌های برنامه چهارم توسعه، تعداد ۲,۱۵۳ طرح صنعتی محصولات کانی غیرفلزی با سرمایه‌گذاری حدود ۳۶,۹۷۷/۴ میلیارد ریال و اشتغال ۸۳,۱۷۸ نفر و تعداد ۷,۱۹۹ طرح صنعتی فلزات اساسی با سرمایه‌گذاری حدود ۴۱,۶۵۴/۱۴ میلیارد ریال و اشتغال ۲۵,۰۳۳ نفر راه‌اندازی شد. ارقام نشانگر آن است که در این سال‌ها تعداد واحدهای راه‌اندازی شده، سرمایه‌گذاری و اشتغال طرح‌های محصولات کانی غیرفلزی به ترتیب دارای کاهش متوسط سالیانه ۳۰۳- درصد و رشد ۲۱ و ۶/۳۵ درصد و در مورد طرح‌های فلزات اساسی به ترتیب رشد متوسط سالیانه ۵۸/۳، ۹۴/۲۲ و ۷/۵ درصد بوده است (جدول ۱۳).

توجه به این نکته ضروری است که واحدهای راه‌اندازی شده در دوره‌های خاص، همان واحدهای مجوزدار در دوره‌های قبل بوده‌اند که از وزارت صنایع و معادن اخذ مجوز کرده‌اند. بنابراین در تحلیل واحدهای راه‌اندازی شده در طی سالیان برنامه چهارم توسعه باید صدور مجوز برای همین واحدها را مورد تحلیل قرار داد، ولی در حالت کلی می‌توان ادعان کرد که میزان متوسط رشد تعداد، میزان سرمایه‌گذاری و اشتغال در طی سالیان برنامه سوم بیشتر از برنامه چهارم بوده است ولی طی سالیان مختلف برنامه چهارم توسعه، میزان سرمایه‌گذاری و اشتغال ایجاد شده در هریک از بخش‌ها از رشد مثبت برخوردار بوده است.

جدول ۱۳. طرح‌های صنعتی راه‌اندازی شده در برنامه سوم و چهارم توسعه

متوسط رشد طی برنامه چهارم (درصد)	برنامه چهارم توسعه					متوسط رشد طی سال‌های برنامه سوم (درصد)	برنامه سوم توسعه					۱۳۷۸	شرح	
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴		۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹			
-۳۰۳	۸۰۵	۱۸,۱۶۹	۱,۱۰۹	۷۶۹	۶۶۱	۱۸/۱	۵۸۸	۶۲۶	۵۲۱	۲۸۷	۲۳۸	۲۵۶	محصولات کانی غیرفلزی	تعداد (فقره)
۵۸/۳	۱۴۱	۶۷۰	۱۶۷	۹۲	۹۰	۱۴/۱	۱۰۵	۱۲۲	۱۰۸	۸۸	۶۲	-	فلزات اساسی	
۲۱	۱۹,۱۶۹/۱	۱۸,۹۶۲	۱۱,۶۷۲/۶	۶,۴۸۱/۷	۶,۱۷۰/۷	۵۷/۱	۱۰,۸۹۳/۲	۲,۹۱۲/۸	۲,۲۴۸/۷	۱,۰۲۹/۹	۱,۲۲۴	۱,۱۳۷/۷	محصولات کانی غیرفلزی	سرمایه‌گذاری (میلیارد ریال)
۹۴/۲۲	۲۱,۲۰۴/۲۵	۶,۰۴۵	۵,۷۰۱/۶	۶,۵۰۰/۵	۲,۱۵۲/۸	۷۶/۶	۱,۷۴۹/۸	۱,۳۸۰/۳	۳,۸۰۰/۶	۳۴۸/۹	۱۸۰	-	فلزات اساسی	
۶/۳۵	۱۵,۴۶۱	۲۵,۰۹۰	۱۷,۰۱۱	۱۲,۹۷۸	۱۲,۶۳۸	۲۱/۴	۱۴,۲۱۹	۱۱,۳۴۹	۱۰,۴۰۸	۵,۷۲۸	۵,۶۱۵	۵,۳۹۵	محصولات کانی غیرفلزی	اشتغال (نفر)
۷/۵	۵,۳۴۰	۷,۴۲۱	۵,۴۸۳	۳,۷۶۱	۳,۰۲۸	۴۲/۶	۵,۰۱۲	۷,۴۰۲	۴,۱۶۰	۱,۹۴۳	۱,۲۱۲	-	فلزات اساسی	

مأخذ: همان.

۲-۵. وضعیت واحدهای تولیدی

براساس آمارهای دریافتی از وزارت صنایع و معادن کشور طی سال‌های برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳)، تعداد ۵۵,۱۵۱ واحد صنعتی تولیدی محصولات کانی غیرفلزی با سرمایه‌گذاری حدود ۸۳,۵۸۴/۱ میلیارد ریال و اشتغال ۹۹۸,۹۹۳ نفر و تعداد ۹,۵۵۹ واحد صنعتی تولیدی فلزات اساسی با سرمایه‌گذاری حدود ۵۶,۰۸۸ میلیارد ریال و اشتغال ۴۹۱,۳۰۹ نفر وجود داشته است. ارقام نشانگر آن است که در این دوره (۱۳۷۹-۱۳۸۳) تعداد واحد صنعتی تولیدی، سرمایه‌گذاری و اشتغال ناشی از واحدهای تولید محصولات کانی غیرفلزی به ترتیب دارای رشد متوسط سالیانه ۴/۱، ۴۱/۶ و ۵/۲ درصد بوده و در مورد واحدهای تولید فلزات اساسی به ترتیب دارای رشد متوسط سالیانه ۶/۶، ۴۱/۱ و ۱۸/۲ درصد بوده است.

در سال‌های برنامه چهارم توسعه، تعداد ۷۷,۴۲۷ واحد صنعتی تولیدی محصولات کانی غیرفلزی با سرمایه‌گذاری حدود ۴۷۷۳۷۵/۷ میلیارد ریال و اشتغال ۱,۶۳۱,۷۱۱ نفر و تعداد ۱۲,۴۸۵ واحد صنعتی تولیدی فلزات اساسی با سرمایه‌گذاری حدود ۲۵۷,۴۴۴/۸ میلیارد ریال و اشتغال ۵۸۸,۷۴۸ نفر ایجاد شده است. ارقام نشانگر آن است که در این سال‌ها تعداد واحد صنعتی تولیدی، سرمایه‌گذاری و اشتغال ناشی از واحدهای تولید محصولات کانی غیرفلزی به ترتیب دارای رشد متوسط سالیانه ۷/۶، ۳۳/۶ و ۷/۲۷ درصد بوده و در مورد واحدهای تولید فلزات اساسی به ترتیب دارای رشد متوسط سالیانه ۵/۷، ۳۳/۲۸ و ۸/۳ درصد بوده است (جدول ۱۴).

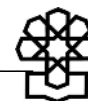
مقایسه تعداد و میزان سرمایه‌گذاری طی سالیان برنامه سوم و چهارم توسعه نشان می‌دهد که تعداد و میزان سرمایه‌گذاری واحدهای تولیدی محصولات کانی غیرفلزی در برنامه چهارم به ترتیب ۴۰/۴ و ۴۷۱ درصد افزایش یافته است (البته باید توجه داشت که علت اصلی افزایش میزان سرمایه‌گذاری، تورم به وجود آمده طی پنج سال برنامه چهارم توسعه بوده است). (جدول ۱۴) در بخش فلزات اساسی نیز تعداد و میزان سرمایه‌گذاری به ترتیب ۳۰/۶ و ۳۶۰ درصد در برنامه چهارم نسبت به برنامه سوم افزایش یافته است (جدول ۱۴). عمده‌ترین دلیل افزایش تعداد واحدهای صنعتی در برنامه چهارم نسبت به برنامه سوم، اجرای قانون اصل چهل و چهارم قانون اساسی بوده که سرمایه‌گذاری در بخش کانی‌های غیرفلزی و فلزات اساسی را رونق داده است.

جدول ۱۴. واحدهای تولیدی به تفکیک در برنامه سوم و چهارم توسعه

متوسط رشد سالیانه برنامه چهارم (درصد)	برنامه چهارم توسعه					متوسط رشد سالیانه برنامه سوم (درصد)	برنامه سوم توسعه					۱۳۷۸	شرح	
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴		۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹			
۷/۶	۱۷,۵۳۹	۱۶,۶۲۴	۱۵,۷۲۱	۱۴,۲۸۳	۱۳,۲۶۰	۱/۴	۱۲,۱۵۷	۱۱,۴۸۰	۱۰,۷۸۹	۱۰,۵۷۱	۱۰,۱۵۴	۹,۹۲۵	محصولات کانی غیرفلزی	تعداد (فقره)
۵/۷	۲,۸۲۰	۲,۶۱۵	۲,۵۰۱	۲,۳۱۷	۲,۲۳۲	۶/۶	۲,۱۲۹	۲,۰۴۶	۱,۹۳۶	۱,۸۰۴	۱,۶۴۴	۱,۵۴۹	فلزات اساسی	
۳۳/۶	۱۵۲,۴۶۸/۶	۱۳۰,۷۷۸/۷	۸۸,۹۷۸/۷	۵۹,۱۹۰/۷	۴۵,۹۵۹	۴۱/۶	۳۶,۶۷۳/۲	۱۶,۷۷۰/۳	۱۲,۶۹۲	۹,۵۵۱/۷	۷,۸۹۶/۹	۶,۴۴۰	محصولات کانی غیرفلزی	سرمایه‌گذاری* (میلیارد ریال)
۳۳/۲۸	۳۵,۷۵۷	۱۱۰,۷۴۸/۶	۴۷,۲۲۶/۲	۳۵,۷۴۰	۲۷,۹۷۳	۴۱/۱	۲۰,۰۲۲/۵	۱۵,۳۶۸/۳	۹,۹۱۶/۳	۷,۰۶۴/۴	۳,۷۱۶/۵	۳,۵۷۸	فلزات اساسی	
۷/۲۷	۳۷۴,۹۴۰	۳۴۶,۹۷۵	۳۲۵,۶۹۵	۳۰۰,۱۸۸	۲۸۳,۹۱۳	۵/۲	۲۶۳,۹۹۰	۸۰,۵۰۸	۲۲۷,۰۷۸	۲۱۸,۳۸۰	۲۰۸,۹۷۷	۲۰۵,۰۴۴	محصولات کانی غیرفلزی	اشتغال (نفر)
۸/۳	۱۴۲,۶۹۰	۱۲۱,۵۲۴	۱۱۵,۱۹۲	۱۰۶,۷۶۳	۱۰۲,۵۷۹	۱۸/۲	۹۶,۱۲۹	۲۴۰,۱۵۱	۵۹,۳۰۰	۵۱,۳۰۶	۴۴,۴۲۳	۴۱,۶۶۶	فلزات اساسی	

مأخذ: همان.

* سرمایه‌گذاری جاری سنوات.

جمع‌بندی

همان‌طور که مشاهده می‌شود، در بخش کانی‌های غیرفلزی در هر دو برنامه سوم و چهارم توسعه، اختلاف فاحشی بین تعداد جواز تأسیس و پروانه بهره‌برداری وجود دارد که این موضوع نشان‌دهنده مشکلات عدیده در مسیر سرمایه‌گذاری در بخش کانی‌های غیرفلزی است. وجود بوروکراسی اداری پیچیده در اخذ منابع مالی، نیاز به اخذ مجوزهای متعدد در حین اخذ پروانه‌های بهره‌برداری، وجود موانع متعدد اداری در مسیر سرمایه‌گذاری در بخش تولید و... منجر به انصراف افراد و سرمایه‌گذاران در سرمایه‌گذاری در تولید می‌شود.

در کانی‌های غیرفلزی، میزان اخذ پروانه بهره‌برداری طی سالیان برنامه چهارم توسعه نسبت به برنامه سوم افزایش یافته است که این نشان‌دهنده جذابیت بالای این بخش طی سالیان اخیر است. میزان طرح‌های جدیدالاحداث طی سالیان برنامه سوم و چهارم توسعه در بخش کانی‌های غیرفلزی تفاوت چندانی نداشته و حتی کمتر نیز شده است. این نشان‌دهنده حداقل این موضوع است که فضای کسب‌وکار طی دو برنامه تفاوت چندانی نداشته است.

در بخش فلزات اساسی، میزان پروانه بهره‌برداری و طرح‌های توسعه طی برنامه چهارم نسبت به برنامه سوم تقریباً دوبرابر شده است. دلیل این امر رونق در بازار فلزات در سطح جهان و اجرای اصل چهارم قانون اساسی و تشویق سرمایه‌گذاران بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در این بخش بوده است. البته در این بخش باید توجه عمده به تکمیل زنجیره ارزش و تولید محصولات با ارزش‌افزوده بالا شود، زیرا در این بخش با توجه به وجود پتانسیل بالا و نیاز روزافزون کشور به این‌گونه آلیاژها سرمایه‌گذاری می‌تواند به تغییر تکنولوژی صنعتی و ایجاد ارزش‌افزوده بسیار بالا شود، ولی متأسفانه در کشور به این بخش توجه خاصی نمی‌شود.

تحول ساختار تولید در بخش معدن و صنایع معدنی

تحول ساختار تولید در مفهوم عام، جهش تکنولوژیکی تولید محصولات و بهبود کیفی مدیریت و نیروی کار است، به‌طوری که در هریک از بخش‌ها، فراخور موقعیت، با استفاده از ابزارهای موجود، بهره‌وری سرمایه و نیروی کار افزایش یافته و در نتیجه در قدم اول، قیمت تمام شده کاهش و محصولات تولیدی رقابت‌پذیر و سطح تکنولوژی در آنها بیشتر شده و در قدم بعدی اقدام به تولید محصولات با ارزش‌افزوده بالا می‌شود.

همان‌طور که از جداول مربوط به سرمایه‌گذاری‌های بخش‌های محصولات کانی غیرفلزی و فلزات اساسی استنباط می‌شود، میزان سرمایه‌گذاری جاری صورت گرفته در هر بخش روند

صعودی داشته و متوسط رشد طی برنامه چهارم توسعه بیش از ۳۰ درصد بوده است ولی رشد بهره‌وری سرمایه در کل بخش، روند نزولی داشته است. طبق آمار مستند منتشر شده توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت، رشد بهره‌وری سرمایه در کل بخش صنعت در طول سال‌های برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴-۱۳۸۸) به ترتیب ۲/۵، ۱/۳، ۰/۲، ۴/۷- و ۳/۵- درصد بوده است که این نشان‌دهنده عدم تحول در ساختار تولید در بخش عرضه و تکیه بیش از حد صنایع معدنی به منابع معدنی و انرژی ارزان است به طوری که اکثر صنایع معدنی در بسیاری از بخش‌ها از رشد تکنولوژیکی چشمگیر برخوردار نبوده و در همان حلقه ابتدایی زنجیره ارزش متوقف شده‌اند به طور مثال در بخش آلومینیم علیرغم وجود مزیت بسیار بالای تولید آلیاژهای مختلف و نیاز مبرم صنایع داخلی به آن، هنوز تولید آلومینیم در همان زنجیره تولید شمش و مقاطع متوقف شده است که این موضوع در مورد صنایع دیگر همچون فولاد و مس نیز صادق است. البته در یکسری از صنایع معدنی، در تولید محصولات موجود، یکسری تحولات تکنولوژیکی اتفاق افتاده است که منجر به کاهش مصرف انرژی و افزایش بهره‌وری سرمایه شده است ولی با توجه به تحریم‌های اقتصادی و مشکلات ساختاری موجود در بخش صنعت، این موارد بسیار کم بوده است. در ادامه گزارش در بررسی تکتک صنایع معدنی بیشتر به این موضوع پرداخته خواهد شد.

بررسی وضعیت صنایع معدنی در سال‌های برنامه چهارم توسعه و مقایسه آن با برنامه سوم توسعه

۱. صنعت کاشی و سرامیک

۱-۱. مقدمه

از زمان احداث اولین واحد تولید کاشی در ایران حدود ۴۵ سال می‌گذرد. روند این صنعت طی ۴۵ سال گذشته به گونه‌ای بوده است که تولید از ۵۰۰ هزار مترمربع در سال ۱۳۳۹ به ۳۲۲ میلیون مترمربع در سال ۱۳۸۸ رسیده است. با بررسی طرح‌های درحال اجرا اعم از واحدهای جدید و طرح‌های توسعه واحدهای درحال کار، پیش‌بینی می‌شود که روند افزایش ظرفیت در چند سال آینده ادامه داشته باشد.

۱-۲. وضعیت تولید و مصرف انواع کاشی و سرامیک

طی برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳) جمعاً به میزان ۴۶۸ میلیون مترمربع انواع کاشی و سرامیک در کشور تولید شد (رشد متوسط ۱۵/۱ درصد). طی برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴-۱۳۸۸) نیز جمعاً

۱. رقم مربوط به سال ۱۳۸۸ از آمار عملکردی صندوق بین‌المللی پول (IMF) برآورد شده و آمار رسمی در داخل منتشر نشده است.

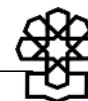

۱,۲۹۲ میلیون مترمربع انواع کاشی و سرامیک در کشور تولید شد که از رشد متوسط سالیانه ۲۲/۷ درصد برخوردار بوده است (جدول ۱۵). مقایسه برنامه سوم و چهارم توسعه نشان می‌دهد که میزان تولید کاشی و سرامیک طی برنامه چهارم حدود ۱۷۶ درصد نسبت به برنامه سوم افزایش یافته است. البته باید متذکر شد که طی سالیان برنامه چهارم توسعه، کیفیت محصولات نیز با توجه به ورود ماشین‌آلات جدید بسیار بالاتر از سال‌های گذشته بوده است.

جدول ۱۵. وضعیت تولیدات انواع کاشی و سرامیک طی برنامه سوم و چهارم توسعه

متوسط رشد (درصد)	برنامه چهارم توسعه					متوسط رشد (درصد)	برنامه سوم توسعه					۱۳۷۸	شرح
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴		۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹		
۵/۲	۸۶	۸۴	۷۹	۷۷	۶۴	۱۲/۶	۵۶	۵۰	۴۶	۴۲	۳۸	۳۱	تعداد واحدها
-۲	۴۰,۱۰۰	۳۹,۲۰۰	۳۷,۵۰۰	۳۷,۲۰۰	۳۶,۰۰۰	۲۴/۳	۴۰,۰۰۰	۲۷,۰۰۰	۲۲,۰۰۰	۱۷,۰۰۰	۱۵,۵۰۰	۱۳,۵۰۰	تعداد اشتغال (نفر)
۱۸/۳	۳۷۶	۳۷۰	۲۹۰	۳۱۰	۲۹۲	۱۹/۹	۱۷۶	۱۳۰	۱۱۷	۹۲	۸۰/۲۵	۷۰/۹	ظرفیت اسمی (میلیون مترمربع)
۲۲/۷	۳۲۲	۳۲۰	۲۵۰	۲۱۰	۱۹۰	۱۵/۱	۱۲۳	۱۱۰	۹۵	۷۵	۶۵	۶۰/۹	میزان تولید (میلیون مترمربع)
۴/۷۵	۸۵/۶	۸۶	۸۶/۲	۶۷/۷	۶۵	-۴/۱	۶۹/۹	۸۴/۶	۸۲	۸۲	۸۱	۸۶	راندمان تولید به ظرفیت اسمی

مأخذ: انجمن تولیدکنندگان کاشی و سرامیک، وزارت صنایع و معادن.

۳-۱. وضعیت صادرات انواع کاشی و سرامیک

صادرات انواع کاشی و سرامیک طی برنامه سوم توسعه بجز سال ۱۳۸۳ تقریباً روندی ثابت داشت و به طور متوسط با رشد سالیانه ۱۱/۱ درصدی، برابر با ۳۱/۸ میلیون مترمربع بود. طی برنامه چهارم توسعه میزان صادرات جمعاً ۱۰۷/۳ میلیون مترمربع (به طور متوسط سالیانه ۲۲ میلیون مترمربع) با رشد ۳۳ بوده است. همان طور که مشاهده می شود نسبت صادرات به تولید طی برنامه چهارم توسعه، نسبت به برنامه سوم توسعه افزایش یافته است (تقریباً دو برابر). که این نشان دهنده توسعه کیفی محصول و افزایش رقابت پذیری در بازارهای جهانی محصول می باشد. البته در کنار این موضوع، طی برنامه چهارم توسعه، ظرفیت ایجاد شده برای کاشی و سرامیک نیز بالاتر از تقاضای واقعی بوده است (جدول ۱۶).

جدول ۱۶. وضعیت صادرات انواع کاشی و سرامیک طی برنامه سوم و چهارم توسعه

متوسط رشد (درصد)	برنامه چهارم توسعه					متوسط رشد (درصد)	برنامه سوم توسعه					۱۳۷۸	شرح
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴		۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹		
۳۳	۳۳	۲۷	۱۷	۱۹/۵	۱۰/۸	۱۱/۱	۹/۳	۶	۵/۴	۴/۷	۶/۴	۵/۵	میزان صادرات (میلیون مترمربع)
۳۹	۱۴۵/۲	۱۱۶/۶	۷۱/۴	۸۰/۹	۴۵/۸	۱۵	۳۲/۲	۱۸	۱۵	۱۲	۱۴	۱۶	ارزش (میلیون دلار)

مأخذ: انجمن تولیدکنندگان کاشی و سرامیک.

۳-۱. وضعیت واردات انواع کاشی و سرامیک

واردات انواع کاشی و سرامیک به کشور طی برنامه سوم توسعه (بدون احتساب سال ۱۳۷۹) جمعاً به میزان ۷،۰۵۴،۸۶۶ مترمربع بوده است و به طور میانگین با رشد سالیانه ۳۸۴ درصدی میزان واردات طی سالیان برنامه سوم توسعه ۱/۷ میلیون مترمربع بوده است. طی برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۸-۱۳۸۴) میزان کل واردات تقریباً ۱۹/۹۵ میلیون مترمربع انواع کاشی و سرامیک بوده است (جدول ۱۷). طبق آمار، میزان واردات طی برنامه چهارم نسبت به برنامه سوم بسیار افزایش یافته است (در کنار افزایش صادرات)، این موضوع نشان دهنده افزایش تقاضای داخلی و تنوع سلیقه های مصرفی و افزایش رفاه داخلی است.

جدول ۱۷. وضعیت واردات انواع کاشی و سرامیک طی برنامه سوم و چهارم توسعه

ارزش دلاری	مترمربع	سال	
—	—	۱۳۷۹	برنامه سوم توسعه
۱,۳۰۸,۶۴۱	۳۰۸,۵۰۰	۱۳۸۰	
۵,۴۷۱,۵۲۸	۱,۶۰۶,۳۶۶	۱۳۸۱	
۵,۰۸۴,۰۰۰	۱,۶۴۰,۰۰۰	۱۳۸۲	
۱۱,۲۰۰,۰۰۰	۳,۵۰۰,۰۰۰	۱۳۸۳	
۱۰۴/۵	۳۸۴	متوسط رشد (درصد)	
۷,۴۳۶,۴۵۵	۲,۱۱۳,۳۹۳	۱۳۸۴	برنامه چهارم توسعه
۷,۷۵۴,۰۵۸	۲,۸۴۳,۰۰۰	۱۳۸۵	
ن.م	۳,۰۰۰,۰۰۰	۱۳۸۶	
ن.م	۵,۰۰۰,۰۰۰	۱۳۸۷	
ن.م	۷,۰۰۰,۰۰۰	۱۳۸۸	
	۲۱/۴	متوسط رشد (درصد)	

مأخذ: همان.

۵-۱. مشکلات صنعت کاشی و سرامیک

۱. تغییر سلیقه تدریجی مصرف‌کنندگان از کاشی و سرامیک به سمت محصولات جایگزین.
۲. ورود رقبای جدید جهانی و بالا رفتن رقابت جهانی.
۳. بالا بودن نسبی هزینه تولید در داخل.

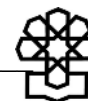
۲. صنعت چینی بهداشتی

۲-۱. مقدمه

صنعت چینی برای اولین بار در سال ۱۳۴۷ به مجموعه صنوف ایران وارد و در سال‌های اخیر رشد چشمگیر داشته است. شاید یکی از مهمترین دلایل این امر افزایش فعالیت‌های ساخت و ساز و رشد صنعت ساختمان بوده که با توجه به وضعیت کشور در سال‌های پس از انقلاب اسلامی به وجود آمده است. در سالیان اخیر صنعت چینی بهداشتی با افت و خیزهایی مواجه بوده است که در قالب و چارچوب اقتصاد ایران قابل بررسی است.

۲-۲. وضعیت تولید انواع چینی بهداشتی

طی برنامه سوم توسعه میزان تولید انواع چینی بهداشتی ۳۲۱,۶۹۳ تن بوده است که از رشد متوسط سالیانه ۸/۲ درصدی برخوردار بوده است. طی برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴-۱۳۸۸) میزان تولید انواع چینی بهداشتی ۲۸۴,۵۶۷ تن بوده که میزان تولید به‌طور متوسط رشد سالیانه ۰/۶ درصدی داشته

است (جدول ۱۸). نسبت رشد تولید برنامه چهارم توسعه به برنامه سوم ۱۹/۶ درصد بوده که با توجه به افزایش نیاز داخل طی سال‌های برنامه چهارم، رشد کمی محسوب می‌شود.

جدول ۱۸. وضعیت تولیدات انواع چینی بهداشتی طی برنامه سوم و چهارم توسعه

متوسط رشد (درصد)	برنامه چهارم توسعه					متوسط رشد (درصد)	برنامه سوم توسعه					۱۳۷۸	شرح
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴		۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹		
-	م-ن	م-ن	۵,۱۵۲	۴,۴۰۰	۴,۰۰۰	۱۰/۳	۴,۰۰۰	۳,۵۰۰	۳,۵۰۰	۲,۷۰۰	۲,۷۰۰	-	تعداد اشتغال (نفر)
-	م-ن	۸۸,۰۰۰	۱۳۶,۷۸۱	۹۱,۵۰۰	۷۰,۶۰۰	۱۱/۵	۷۳,۲۰۰	۶۰,۶۰۰	۵۲,۰۰۰	۴۷,۴۰۰	۴۷,۴۰۰	-	ظرفیت اسمی (تن)
۰/۶	۷۵,۰۰۰	۶۹,۰۰۰	۸۳,۴۰۰	۸۲,۱۵۲	۷۵,۰۱۵	۸/۲	۷۴,۵۲۷	۷۱,۵۰۴	۶۳,۶۶۲	۵۷,۰۰۰	۵۵,۰۰۰	۵۰,۱۸۷	میزان تولید (تن)

مأخذ: وزارت صنایع و معادن.

۲-۳. وضعیت صادرات انواع چینی بهداشتی

صادرات انواع چینی بهداشتی طی سال‌های برنامه سوم توسعه جمعاً به میزان ۴۴,۰۸۶ تن با ارزش ۱۹,۲۸۶/۹ هزار دلار بوده که به‌طور متوسط حجم صادرات با کاهش سالیانه ۲/۶- درصد و ارزش صادرات رشد سالیانه ۲/۸ درصدی داشته است. طی برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴-۱۳۸۸) میزان صادرات چینی بهداشتی ۷۷,۲۲۴ تن بوده است که در این دوره از رشد ۳۴ درصدی در میزان صادرات برخوردار شد (جدول ۱۹). رشد صادرات از برنامه سوم به برنامه چهارم ۷۵ درصد بوده که در مقایسه با رشد تولید ۱۹/۶ درصدی، مطلوب است و نشان از رقابتی شدن محصولات تولیدی داخل دارد.

جدول ۱۹. وضعیت صادرات انواع چینی بهداشتی طی برنامه سوم و چهارم توسعه

متوسط رشد (درصد)	برنامه چهارم توسعه					متوسط رشد (درصد)	برنامه سوم توسعه					۱۳۷۸	شرح
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴		۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹		
۳۴	۲۰,۴۹۶	۲۱,۰۶۸	۱۳,۶۴۱	۱۲,۱۹۶	۹,۸۲۳	-۲/۶	۵,۳۶۸	۱۳,۶۲۶	۱۱,۹۳۶	۶,۹۹۳	۶,۱۶۳	۶,۱۳۶	میزان صادرات (تن)
-	م-ن	م-ن	۱۳,۷۰۰	۱۲,۱۰۰	۷,۳۸۷	۲/۸	۲,۲۷۹	۵,۷۶۴	۴,۶۰۰	۲,۵۰۰	۲,۱۶۰	۱,۹۸۲/۹	ارزش (هزار دلار)

مأخذ: همان.

۲-۴. وضعیت واردات انواع چینی بهداشتی

واردات انواع چینی بهداشتی طی برنامه سوم توسعه (بدون احتساب سال ۱۳۷۹) جمعاً به میزان ۲۱۴۰ تن انواع چینی بهداشتی در کشور بود که به‌طور متوسط میزان واردات انواع چینی بهداشتی

از رشد سالیانه ۱۹۹ درصدی برخوردار بود. طی سال‌های برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴-۱۳۸۸) میزان واردات چینی بهداشتی ۱۶,۱۱۵ تن بود که بیش از ۷ برابر واردات این محصول طی برنامه سوم است (جدول ۲۰). همان‌طور که آمار مربوط به تولید و صادرات انواع چینی بهداشتی نشان می‌دهد، افزایش تقاضای داخلی به سمت کالاهای وارداتی سوق پیدا کرده و واردات در مقایسه با تولید داخل موفق‌تر عمل کرده است.

جدول ۲۰. وضعیت واردات انواع چینی بهداشتی طی برنامه سوم و چهارم توسعه

ارزش (میلیون دلار)	تن	سال	
—	—	۱۳۷۹	برنامه سوم توسعه
۴۲	۴۸	۱۳۸۰	
۲۵۸	۳۱۲	۱۳۸۱	
۴۰۲	۴۹۶	۱۳۸۲	
۹۹۱	۱,۲۸۴	۱۳۸۳	
۱۸۶/۸	۱۹۹	متوسط رشد (درصد)	
۱,۱۴۵	۲,۱۹۷	۱۳۸۴	برنامه چهارم توسعه
۹۸۰	۱,۴۹۶	۱۳۸۵	
۲,۱۴۱	۳,۱۰۷	۱۳۸۶	
م.ن	۴,۱۵۴	۱۳۸۷	
م.ن	۵,۱۶۱	۱۳۸۸	
	۴۰/۹	متوسط رشد (درصد)	

مأخذ: همان.

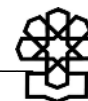
۳. صنعت سنگ تزئینی

۳-۱. مقدمه

برای نخستین بار، مصرف سنگ‌های تزئینی از محل تولید داخل کشور، در حدود دهه ۱۳۲۰ صورت گرفت و از آن پس توجه به سنگ تزئینی به‌عنوان جزئی از نما و دیگر کاربردها در ساختمان‌ها رواج یافت و مورد توجه معدن‌داران و سرمایه‌گذاران در بخش معدن قرار گرفت. با توجه به این موضوع، میزان ذخایر قطعی سنگ تزئینی کشف شده حدود ۲/۳ میلیارد تن انواع سنگ در کشور بوده است که از این میزان ۵۳ درصد آن مرمریت، ۳۵ درصد گرانیت، ۱۰/۵ درصد تراورتن و حدود کمتر از ۱ درصد آن مرمر است.

۳-۲. وضعیت تولید انواع سنگ تزئینی

طی سال‌های برنامه سوم توسعه جمعاً به میزان ۲۳/۸ میلیون تن انواع سنگ تزئینی خام (در

سال‌های ۱۳۸۱، ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳) و ۴۵۰ میلیون مترمربع سنگ فرآوری شده در کشور تولید شده است که به‌طور متوسط در این دوره تولید سنگ تزئینی خام از رشد سالیانه ۱۵/۵ درصد و تولید سنگ فرآوری شده از کاهش سالیانه ۱۱/۱- درصدی برخوردار بوده است. در طی سال‌های برنامه چهارم توسعه میزان تولید سنگ تزئینی خام ۵۹ میلیون تن بوده است (جدول ۲۱).

جدول ۲۱. وضعیت تولیدات سنگ تزئینی طی برنامه سوم و چهارم توسعه

سال	تولید خام (میلیون تن)	تولید فرآوری شده (میلیون مترمربع)
۱۳۷۸*	۲۰۵,۱۷۹	۰.۴ ن
برنامه سوم توسعه	۱۳۷۹	۰.۴ ن
	۱۳۸۰	۱۰۰ ن
	۱۳۸۱	۶/۹
	۱۳۸۲	۷/۷
	۱۳۸۳	۹/۲
متوسط رشد (درصد)		
	۱۵/۵	-۱۱/۱
برنامه چهارم توسعه	۱۳۸۴	۱۰/۶
	۱۳۸۵	۱۱/۲
	۱۳۸۶	۱۱
	۱۳۸۷	۱۳
	۱۳۸۸	۱۳
متوسط رشد (درصد)		
	۷/۴۵	-

مأخذ: همان.

* آمار تولید در سال ۱۳۷۸ شامل تولید سنگ خام و فرآوری شده است.

م. ن: اطلاعات موجود نیست.

۳-۳. وضعیت صادرات انواع سنگ تزئینی

طی سال‌های برنامه سوم توسعه جمعاً به میزان ۱,۳۳۱,۶۰۷/۸ تن سنگ تزئینی خام و ۴۲۲,۲۵۵/۸ تن سنگ تزئینی فرآوری شده از کشور صادر شده است. در این دوره رشد متوسط سالیانه ۴۵/۶ درصدی در صادرات سنگ خام و کاهش سالیانه ۴/۱- درصدی در صادرات سنگ فرآوری شده رخ داده و در این دوره ارزش صادرات سنگ تزئینی خام و فرآوری شده به‌طور متوسط رشد سالیانه ۲۸/۸ و ۲۰/۹ درصدی داشته است (این ارقام نشان‌دهنده این است که سیاستگذاری در صنعت سنگ به‌جای اینکه بیشتر روی صادرات سنگ فرآوری شده باشد که دارای ارزش‌افزوده تقریباً ۶ برابر صادرات سنگ خام است، بیشتر بر روی صادرات سنگ خام متمرکز شده است). طی سال‌های برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۸-۱۳۸۴) به‌ترتیب جمعاً به میزان ۳,۰۸۰,۵۸۱ تن سنگ تزئینی خام و ۷۵۸,۸۶۷ تن سنگ فرآوری شده است. در این دوره رشد متوسط سالیانه ۶/۲۷ درصدی و

۱۲/۲۸ درصدی در صادرات سنگ خام و سنگ فرآوری شده رخ داده است (جدول ۲۲). همان‌طور که مشاهده می‌شود، میزان صادرات سنگ خام نسبت به برنامه سوم، سه برابر و صادرات سنگ فرآوری شده ۷۹/۷ درصد رشد داشته است. این امر نشان‌دهنده کاهش نسبی رقابت‌پذیری سنگ فرآوری شده ایران، در مقایسه با جهان است. این درحالی است که نوع سنگ تزئینی ایران از لحاظ جنس، کاملاً مورد پسند بازارهای مختلف است.

جدول ۲۲. میزان صادرات فرآورده‌های سنگ تزئینی طی برنامه سوم و چهارم توسعه

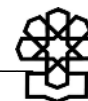
سال	صادرات فرآوری شده (تن)	ارزش (هزار دلار)	صادرات خام (تن)	ارزش (هزار دلار)
۱۳۷۸	۱۱۶,۸۱۴/۳	۱۱,۶۹۲/۶	م.ن	م.ن
برنامه سوم توسعه	۱۳۷۹	۹۷,۳۲۹/۳	۱۵,۵۲۶/۴	۲۳۵,۲۵۴/۴
	۱۳۸۰	۷۰,۱۱۷	۲۸,۵۶۹/۵	۳۲۶,۲۲۷/۵
	۱۳۸۱	۸۴,۱۷۹	۳۱,۲۰۸/۳	۳۲۵,۳۳۷/۷
	۱۳۸۲	۷۶,۱۷۱/۲	۲۷,۴۴۸/۳	۳۹۸,۴۳۴
	۱۳۸۳	۹۴,۴۵۹/۳	۳۰,۱۷۵/۲	۴۰۵,۳۵۴/۲
متوسط رشد (درصد)	-۴/۱	۲۰/۹	۴۵/۶	۲۸/۸
برنامه چهارم توسعه	۱۳۸۴	۱۴۲,۳۶۷/۷	۶۸,۵۵۷	۶۱۹,۵۸۱/۵
	۱۳۸۵	۱۸۸,۰۰۰	۷۴,۵۴۹/۳	۵۹۲,۰۰۰
	۱۳۸۶	۱۸۴,۰۰۰	م.ن	۶۵۱,۵۰۰
	۱۳۸۷	۱۴۰,۰۰۰	۶۵,۰۰۰	۵۶۲,۰۰۰
	۱۳۸۸	۱۰۴,۵۰۰	۴۸,۴۰۰	۶۵۶,۰۰۰
متوسط رشد (درصد)	۶/۲۷	-	۱۲/۲۸	-

مأخذ: همان.

م.ن: اطلاعات موجود نیست.

۴-۳. وضعیت واردات انواع سنگ تزئینی

طی برنامه سوم توسعه جمعاً به میزان ۵,۲۳۲ تن سنگ تزئینی خام (واردات سنگ خام از سال ۱۳۸۱ آغاز شده است) و ۱۸,۹۵۴/۲ تن سنگ تزئینی فرآوری شده وارد کشور شد. در سال‌های برنامه چهارم توسعه میزان واردات سنگ تزئینی خام و فرآوری شده ۱۷,۲۴۶ تن و ۸۵۵,۲۱۲ تن بوده است (جدول ۲۳). ارقام واردات سنگ تزئینی خام و فرآوری شده طی برنامه چهارم به هیچ عنوان قابل مقایسه با برنامه سوم نیست، چرا که طی برنامه چهارم افزایش قابل ملاحظه واردات سنگ، علی‌الخصوص سنگ تزئینی فرآوری شده مشاهده می‌شود. این ارقام در کنار افزایش بسیار ملایم صادرات سنگ تزئینی فرآوری شده نشان از کاهش رقابت‌پذیری محصولات داخلی در مقایسه با دیگر محصولات خارجی است. طی سالیان اخیر کشورهای مختلف کوشیده‌اند تا به بالا

بردن کیفیت و کاهش هزینه و رقابتی کردن محصول، خود را در بازارهای جهانی مطرح سازند، ولی در ایران سیاست مشخص برای این موضوع وجود نداشته است. باید توجه داشت که عدم توجه کافی به صنعت سنگ در میان مدت برحسب از دست دادن بازارهای صادراتی خواهد شد که طی سالیان متمادی به زحمت به دست آمده است. ورود رقبای جدید همچون چین و ترکیه، لزوم حمایت بیشتر دولت از صنعت فرآوری سنگ را بیش از پیش لازم می‌سازد.

جدول ۲۳. میزان واردات فرآورده‌های سنگ تزئینی طی برنامه سوم و چهارم توسعه

ارزش (هزار دلار)	واردات خام (تن)	ارزش (هزار دلار)	واردات فرآوری شده (تن)	سال	
				۱۳۷۹	۱۳۸۰
—	—	۴/۴	۰/۲۱	۱۳۷۹	برنامه سوم توسعه
—	—	۱۵/۳	۱۹	۱۳۸۰	
۴۸/۲	۵۳۰	۱۶۷/۹	۴۳۲	۱۳۸۱	
۳۷۵/۸	۱,۵۵۵	۲,۰۲۸/۴	۷,۹۴۴	۱۳۸۲	
۸۸۶/۵	۳,۱۴۷	۲,۹۷۲/۵	۱۰,۵۵۹	*۱۳۸۳	
۱۶۴	۸۱/۱	۴۱۰	۱,۳۹۷	متوسط رشد (درصد)	
۱,۰۶۶/۲	۳,۷۴۹	۳,۸۵۶	۱۴,۲۱۲	*۱۳۸۴	سال اول برنامه چهارم توسعه
۵۰۷	۲,۰۹۰	۶,۰۰۰	۲۳۱,۰۰۰	۱۳۸۵	
۳۲۰	۱,۰۳۶	۱۴,۰۰۰	۳۶۳,۰۰۰	۱۳۸۶	
۱,۱۳۱	۴,۲۹۵	۲۵,۵۲۰	۹۷,۰۰۰	۱۳۸۷	
۱,۱۷۰	۶,۰۷۶	۳۸,۰۳۹	۱۵۰,۰۰۰	۱۳۸۸	
۳۷/۵	۵۶	۷۰	۳۱۹	متوسط رشد (درصد)	

مأخذ: همان.

* آمار واردات ۱۳۸۳ و ۱۳۸۴ براساس اعلام گمرک کارشناسی نشده است.

۴. صنعت سیمان

۴-۱. مقدمه

سیمان یکی از مهمترین صنایع معدنی کشور به واسطه وجود و مزیت معادن بزرگ آهک و انرژی در کشور است که طی دهه اخیر نیز با توجه به حمایت دولت از خصوصی‌سازی کارخانجات بزرگ، از رشد چشمگیری برخوردار بوده است.

تعداد کشورهای تولیدکننده سیمان در جهان ۱۵۰ کشور هستند و ۲۰ کشور در جهان معادل ۸۳ درصد تولید و نیاز را در اختیار دارند، از بین این بیست کشور، هشت کشور از جمله جمهوری اسلامی ایران در قاره آسیا قرار دارند و ۶۰ درصد سیمان دنیا در قاره آسیا تولید می‌شود.

۴-۲. وضعیت تولید سیمان

طی برنامه سوم توسعه به ترتیب جمعاً به میزان ۱۳۶/۰۸ و ۱۴۰/۷۱ میلیون تن کلینکر و سیمان در کشور تولید شده که به طور متوسط از رشد سالیانه ۷ و ۷/۷ درصد برخوردار شده است. در سال‌های برنامه چهارم توسعه، مجموعه تولید سیمان در کشور برابر با ۲۰۴/۴۶ میلیون تن با رشد سالیانه ۱۰/۳ درصدی بوده است (جدول ۲۴). (آمار مربوط به تولید کلینکر موجود نیست). طبق آمار، تولید سیمان از برنامه سوم به برنامه چهارم توسعه حدود ۴۵ درصد رشد داشته که همین امر موجب شده است که ایران از کشور واردکننده سیمان به یکی از صادرکنندگان سیمان علی‌الخصوص به بازارهای منطقه تبدیل شود.

جدول ۲۴. وضعیت تولید سیمان طی برنامه سوم و چهارم توسعه

تولید سیمان (میلیون تن)	تولید کلینکر (میلیون تن)	سال	
۲۲/۱	۲۱/۹	۱۳۷۸	
۲۳/۸۸	۲۳/۹۰	۱۳۷۹	برنامه سوم توسعه
۲۶/۶	۲۵/۹۸	۱۳۸۰	
۲۸/۴۵	۲۶/۹۰	۱۳۸۱	
۲۹/۷۸	۲۸/۶۴	۱۳۸۲	
۳۲	۳۰/۶۶	۱۳۸۳	
۷/۷	۷	متوسط رشد (درصد)	
۳۲/۶۵	۲۹/۸۰	۱۳۸۴	برنامه چهارم توسعه
۳۵/۳۰	۳۲/۰۶	۱۳۸۵	
۴۰	م.ن	۱۳۸۶	
۴۴/۴۱	م.ن	۱۳۸۷	
۵۲/۱	م.ن	۱۳۸۸	
۱۰/۳	۲/۴	متوسط رشد (درصد)	

مأخذ: همان.

۴-۳. وضعیت صادرات سیمان

طی برنامه سوم توسعه، صادرات سیمان جمعاً به میزان ۵/۹۸ میلیون تن بوده که به طور میانگین سالیانه ۱/۲ میلیون تن صادر شده و با کاهش سالیانه ۱۶/۱- درصد روبرو بوده است (به دلیل تأمین نیاز داخل و اعمال محدودیت در صادرات در اجرای طرح جامع سیمان). در سال‌های برنامه چهارم توسعه میزان صادرات سیمان بیش از ۷ میلیون تن بوده است. عمده‌ترین دلیل این امر، افزایش ظرفیت داخل و نیاز مبرم منطقه و کشورهای درحال بازسازی همچون عراق و افغانستان به سیمان بوده است، ولی باید خاطرنشان کرد که علیرغم وجود مزیت نسبی در کشور، همچنان ظرفیت‌های صادراتی بالاتر در منطقه وجود دارد که ایران نتوانسته از آنها استفاده کند (جدول ۲۵).

جدول ۲۵. میزان صادرات سیمان طی برنامه سوم و چهارم توسعه

سال	سیمان (میلیون تن)	ارزش (هزار دلار)	کلینکر (میلیون تن)	ارزش (هزار دلار)
۱۳۷۸	۱/۲	۲۷,۵۲۸	۰/۴	۵,۳۵۶/۱
برنامه سوم توسعه	۱۳۷۹	۱/۱۳	۲۶,۵۴۳/۱	۱۳,۶۵۱/۳
	۱۳۸۰	۱/۰۳	۲۱,۳۷۶/۵	۱۶,۰۰۶/۵
	۱۳۸۱	۰/۶	۱۹,۳۶۶/۵	۵,۷۵۸/۶
	۱۳۸۲	۰/۳	۱۱,۹۹۰/۹	۶,۲۹۳/۷
	۱۳۸۳	۰/۵	۲۲,۸۰۲/۹	۴,۶۰۹/۷
متوسط رشد (درصد)				
	-۱۶/۱	-۳/۷	-۲۶/۵	-۳
برنامه چهارم توسعه	۱۳۸۴	۰/۵	۲۳,۴۳۸	۴,۶۰۹/۹
	۱۳۸۵	۰/۵	۲۴,۴۹۰/۶	۱,۷۸۴/۲
	۱۳۸۶	۰/۵	ن.م	ن.م
	۱۳۸۷	۰/۱۷۲	ن.م	۱/۴
	۱۳۸۸	۵/۵۵۱	ن.م	۱/۷
متوسط رشد (درصد)				
	۶۱۲	-	-	-

مأخذ: همان.

۴-۴. وضعیت واردات سیمان

طی سال‌های برنامه سوم توسعه جمعاً به میزان ۳۰۳/۹ هزار تن سیمان وارد کشور شده، که با متوسط سالیانه افزایش ۱۷۰/۴ درصد روبرو بوده است. طی سال‌های برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۸-۱۳۸۴) میزان واردات سیمان ۱۶۹۸ هزار تن بود که در این دوره واردات کاهش ۶/۴- درصدی داشت (جدول ۲۶). پس از روی کار آمدن دولت نهم و پیگیری سیاست افزایش حجم کارهای عمرانی، واردات سیمان رشد چشمگیری نسبت به سال ۱۳۸۳ داشت، ولی از سال ۱۳۸۵ به بعد واردات سیمان به شدت کاهش و در سال ۱۳۸۸ این میزان به صفر رسید و ایران به یکی از کشورهای خودکفا در این صنعت تبدیل شد. از مهمترین دلایل این امر توجه ویژه وزارتخانه به تأمین سرمایه لازم برای اتمام هرچه سریع‌تر طرح‌های نیمه‌تمام و در دست اجرای این صنعت و در نتیجه افزایش ظرفیت نصب شده و تمایل به تولید بیشتر (با توجه به افزایش طرح‌های عمرانی در منطقه علی‌الخصوص در کشورهای همسایه عراق و افغانستان) در کارخانجات بوده است.

جدول ۲۶. میزان واردات سیمان طی برنامه سوم و چهارم توسعه

ارزش (هزار دلار)	واردات* (هزار تن)	سال	
		برنامه سوم توسعه	
۳,۲۱۶	۴/۵	۱۳۷۹	برنامه سوم توسعه
۴,۰۶۶	۵/۴	۱۳۸۰	
۳,۲۱۲	۶	۱۳۸۱	
۵,۳۳۶	۴۷/۵	۱۳۸۲	
۱۶,۴۷۲	۲۴۰/۵	۱۳۸۳	
۵۰/۴	۱۷۰/۴	متوسط رشد (درصد)	
۴۴,۴۸۲	۷۲۸/۶	۱۳۸۴	برنامه چهارم توسعه
		۱۳۸۵	
		۱۳۸۶	
		۱۳۸۷	
		۱۳۸۸	
-	-۶/۴	متوسط رشد (درصد)	

مأخذ: آمار واردات، گمرک جمهوری اسلامی ایران.

* واردات شامل انواع کلینکر، سیمان پورتلند، سیمان آلومینو و سایر سیمان‌های هیدرولیک است.

از نکات مورد توجه در این صنعت بالا بودن میزان مصرف انرژی در فرآیند تولید است که با اجرای هدفمندسازی یارانه‌ها و بالا رفتن قیمت انواع حامل‌های انرژی، قیمت تمام شده سیمان به شدت افزایش خواهد یافت که کارخانجات قدیمی باید نسبت به بهینه کردن مصرف انرژی در کوتاه‌ترین زمان ممکن، اقدامات لازم را به عمل آورده و دولت حمایت‌های لازم را در این جهت انجام دهد.

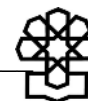
۵. صنعت گچ

۵-۱. مقدمه

صنعت گچ ایران با پیشینه بیش از ۴۳ سال در حال حاضر یکی از صنایع قدیمی ایران محسوب می‌شود. شکل‌گیری کارخانجات گچ با توجه به وجود مزیت مطلق معادن بزرگ گچ در نقاط مختلف کشور بوده است.

۵-۲. وضعیت تولید گچ

طی سال‌های برنامه سوم توسعه در مجموع ۶۳/۱ میلیون تن گچ تولید شده که از رشد سالیانه ۹/۲ درصدی برخوردار بوده است. طی برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴-۱۳۸۸) میزان تولید گچ ۸۵/۶ میلیون تن بوده است که از رشد سالیانه تقریباً ۶/۶۸ درصدی برخوردار بوده است (جدول ۲۷).

جدول ۲۷. وضعیت تولید گچ طی برنامه سوم و چهارم توسعه

(میلیون تن)

تولید (میلیون تن)	سال	
۱۰/۴	۱۳۷۹	برنامه سوم توسعه
۱۰/۴	۱۳۸۰	
۱۳/۵	۱۳۸۱	
۱۴	۱۳۸۲	
۱۴/۸	۱۳۸۳	
۹/۲	متوسط رشد (درصد)	
۱۵	۱۳۸۴	برنامه چهارم توسعه
۱۵/۴	۱۳۸۵	
۱۷/۳	۱۳۸۶	
۱۷/۶	۱۳۸۷	
۲۰/۳	۱۳۸۸	
۶/۶۸	متوسط رشد (درصد)	

مأخذ: وزارت صنایع و معادن.

همان‌طور که مشاهده می‌شود تولید گچ طی سال‌های برنامه چهارم توسعه از رشد چندانی برخوردار نبوده و متوسط رشد در برنامه چهارم نسبت به برنامه سوم کمتر شده است. شاید یکی از دلایل عمده این موضوع، عدم افزایش قیمت و مصرف گچ در کشور بوده است که علیرغم افزایش ساخت‌وساز در کشور، از رشد چشمگیری برخوردار نبوده است.

۳-۵. وضعیت صادرات گچ

طی برنامه سوم توسعه صادرات گچ جمعاً به میزان ۳,۰۰۸/۱ هزار تن بوده و به‌طور متوسط از رشد سالیانه ۱۲/۹ درصدی برخوردار بوده است. طی سال‌های برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴-۱۳۸۸) میزان صادرات گچ معلوم نبوده است (جدول ۲۸).

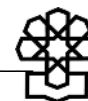
جدول ۲۸. میزان صادرات گچ طی برنامه سوم و چهارم توسعه

ارزش (هزار دلار)	صادرات (هزار تن)	سال	
۳,۶۱۳/۸	۳۶۳/۸	۱۳۷۹	برنامه سوم توسعه
۷,۶۲۹/۴	۶۱۳/۲	۱۳۸۰	
۷,۲۴۴/۶	۶۷۳/۸	۱۳۸۱	
۹,۳۴۱/۵	۷۶۵/۳	۱۳۸۲	
۶,۸۹۶/۲	۵۹۲	۱۳۸۳	
۱۷/۵	۱۲/۹	متوسط رشد (درصد)	
۵,۶۳۹/۶	۳۸۱	۱۳۸۴	برنامه چهارم توسعه
۴,۶۰۷/۴	۳۳۳	۱۳۸۵	
م.م	م.م	۱۳۸۶	
م.م	م.م	۱۳۸۷	
م.م	م.م	۱۳۸۸	
-	-	متوسط رشد (درصد)	

مأخذ: همان.

۴-۵. وضعیت واردات گچ

طی سال‌های برنامه سوم توسعه جمعاً به میزان ۳/۷۸ هزار تن گچ وارد کشور شد که با متوسط کاهش سالیانه ۲۷/۷- درصد روبرو بوده است. طی چهار سال برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴-۱۳۸۷) میزان واردات گچ ۶/۴۴ هزار تن به ارزش ۳,۰۰۲/۹ هزار دلار بود (جدول ۲۹). طبق آمار میزان واردات گچ از برنامه سوم به چهارم تقریباً دو برابر شده است. شاید یکی از دلایل این امر بالا رفتن هزینه‌های حمل‌ونقل و انرژی و به تبع آن افزایش قیمت تمام شده محصول باشد. البته تولید گچ‌های خاص در خارج از کشور و افزایش تقاضا برای آنها در داخل نیز می‌تواند موجب افزایش تقاضا برای محصولات وارداتی باشد ولی باید توجه داشت که ایران در تولید گچ مزیت مطلق داشته و همچنان می‌تواند در میان کشورهای منطقه، به‌عنوان یکی از تأمین‌کنندگان گچ محسوب شود.

جدول ۲۹. میزان واردات گچ طی برنامه سوم و چهارم توسعه

ارزش (هزار دلار)	واردات (هزار تن)	سال	
۴۳۸/۹	۱/۱	۱۳۷۹	برنامه سوم توسعه
۴۶۳/۵	۱	۱۳۸۰	
۳۰۱/۷	۰/۶	۱۳۸۱	
۴۹۱/۱	۰/۷۸	۱۳۸۲	
۹۴/۲	۰/۳	۱۳۸۳	
-۳۱/۹	-۲۷/۷	متوسط رشد (درصد)	
۶۴۸/۹	۱/۴	۱۳۸۴	برنامه چهارم توسعه
۱,۴۱۰	۳/۶	۱۳۸۵	
۷۹۰	۱/۱۴	۱۳۸۶	
۱۵۴	۰/۳	۱۳۸۷	
-	-	۱۳۸۸	
-	-	متوسط رشد (درصد)	

مأخذ: همان.

۶. صنعت شیشه تخت**۶-۱. وضعیت تولید شیشه تخت**

طی برنامه سوم توسعه جمعاً به میزان ۲,۴۵۶,۵۶۸ تن شیشه تخت در کشور تولید شد که از رشد سالیانه ۱۶/۴ درصدی برخوردار شد. طی برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۸-۱۳۸۴) میزان تولید شیشه تخت ۳,۹۰۲,۴۶۸ تن بود که از رشد ۳/۷ درصدی برخوردار شد (جدول ۳۰).

همان‌طور که مشاهده می‌شود میزان تولید انواع شیشه در برنامه چهارم توسعه نسبت به برنامه سوم توسعه از آهنگ رشد کمتری برخوردار بوده است، ولی نسبت به برنامه سوم توسعه از رشدی معادل ۶۰ درصد برخوردار بوده است.

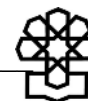
جدول ۳۰. وضعیت تولید شیشه تخت طی برنامه سوم و چهارم توسعه

تولید (تن)	ظرفیت اسمی (تن)	سال	
۳۵۷,۴۶۸	۴۴۲,۶۰۰	۱۳۷۹	برنامه سوم توسعه
۳۹۴,۰۰۰	۴۵۸,۲۰۰	۱۳۸۰	
۴۶۲,۰۰۰	۵۶۲,۶۰۰	۱۳۸۱	
۵۸۶,۶۰۰	۸۳۴,۰۰۰	۱۳۸۲	
۶۵۶,۵۰۰	۹۶۴,۰۰۰	۱۳۸۳	
۱۶/۴	۲۱/۵	متوسط رشد (درصد)	
۷۱۹,۳۲۵	۹۷۶,۰۰۰	۱۳۸۴	برنامه چهارم توسعه
۷۸۲,۱۴۳	۹۷۶,۰۰۰	۱۳۸۵	
۸۵۰,۰۰۰	م-ن	۱۳۸۶	
۷۷۱,۰۰۰	م-ن	۱۳۸۷	
۷۸۰,۰۰۰	م-ن	۱۳۸۸	
۳/۷	-	متوسط رشد (درصد)	

مأخذ: همان.

۲-۶. وضعیت صادرات شیشه تخت

صادرات شیشه تخت در سال‌های برنامه سوم توسعه جمعاً به میزان ۳۲۸,۲۰۴ تن بوده (بجز سال ۱۳۷۹) که از رشد متوسط سالیانه ۳۹/۱ درصدی برخوردار بوده است. طی برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴-۱۳۸۸) میزان صادرات شیشه تخت ۱,۴۱۷,۹۹۱ تن بوده که رشد ۲۰/۷ درصدی را نشان می‌دهد (جدول ۳۱). متوسط ارزش صادرات در برنامه سوم توسعه رشد ۴۶/۷ درصدی داشت که این رشد در برنامه چهارم به ۴۵/۲ درصد رسید.

جدول ۳۱. میزان صادرات انواع شیشه تخت طی برنامه سوم و چهارم توسعه

ارزش (هزار دلار)	صادرات (تن)	سال	
		۱۳۷۹	۱۳۸۰
—	—	۱۳۷۹	۱۳۸۰
۸,۴۳۶	۴۷,۲۴۴	۱۳۸۱	۱۳۸۲
۹,۱۱۸	۵۳,۱۰۴	۱۳۸۳	
۱۸,۶۹۳	۱۰۰,۷۲۸		
۲۶,۶۳۵	۱۲۷,۱۲۸		
۴۶/۷	۳۹/۱	متوسط رشد (درصد)	
۵۳,۲۴۵	۲۶۸,۰۹۴	۱۳۸۴	۱۳۸۵
۵۶,۵۵۳	۲۶۵,۸۶۷	۱۳۸۶	۱۳۸۷
۱۲۲,۱۲۰	۳۳۰,۲۰۸	۱۳۸۸	
۱۵۳,۳۷۳	۲۲۲,۹۴۹		
۱۲۰,۳۱۱	۲۳۰,۸۷۳		
۴۵/۲	۲۰/۷	متوسط رشد (درصد)	

مأخذ: همان.

۳-۶. وضعیت واردات شیشه تخت

طی برنامه سوم توسعه جمعاً ۲۸۸۱۴۶ تن شیشه تخت وارد کشور شد که رشد متوسط ۲۸/۸ درصدی داشت ولی آماری از میزان و ارزش واردات شیشه در برنامه چهارم ارائه نشده است. (جدول ۳۲).

جدول ۳۲. میزان واردات شیشه تخت طی برنامه سوم و چهارم توسعه

ارزش (هزار دلار)	واردات (تن)	سال	
		۱۳۷۹	۱۳۸۰
۱۴,۱۳۸/۷	۲۷,۹۶۹	۱۳۸۱	۱۳۸۲
۲۰,۳۷۹/۳	۳۸,۳۷۴	۱۳۸۳	
۲۴,۰۱۰	۵۶,۱۶۹		
۳۶,۱۳۰/۹	۸۸,۵۷۹		
۳۱,۳۰۷/۵	۷۷,۰۵۵		
۲۲	۲۸/۸	متوسط رشد (درصد)	
۳۵,۷۳۸/۲	۸۶,۱۲۸	۱۳۸۴	۱۳۸۵*
۲۹,۴۷۵	۷۸,۵۲۷	۱۳۸۶	۱۳۸۷
ن.م	ن.م	۱۳۸۸	
ن.م	ن.م		
ن.م	ن.م		
—	—	متوسط رشد (درصد)	

مأخذ: همان.

* آمار واردات ۱۳۸۵ براساس اعلام گمرک کارشناسی نشده است.

۷. صنعت سرب و روی

صنعت سرب و روی از صنایعی است که در ابتدا کنسانتره‌سازی آن در کشور توسط بخش دولتی بومی شد و سپس بخش خصوصی در فرآوری و تولید شمش آن وارد شد. در حال حاضر بخش خصوصی طی ۱۳ سال توانسته ایران را از یک واردکننده سرب و روی به صادرکننده شمش سرب و روی تبدیل کند.

۷-۱. وضعیت تولید

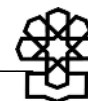
الف) کنسانتره و شمش سرب

طی برنامه سوم توسعه به ترتیب جمعاً به میزان ۱۹۳,۸۴۸ و ۶۴,۹۱۴ تن کنسانتره و شمش سرب تولید شده که رشد سالیانه ۴/۲ و ۲/۴ درصدی داشت. طی چهار سال برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۷-۱۳۸۴) میزان تولید کنسانتره سرب ۲۴۰,۱۰۷ و طی پنج‌ساله برنامه چهارم، ۸۳,۴۴۰ تن شمش سرب در کشور تولید شد. طبق آمار تولید شمش سرب از برنامه سوم به چهارم حدود ۱/۴۷- درصد بوده است. (جدول ۳۳).

جدول ۳۳. وضعیت تولید کنسانتره و شمش سرب طی برنامه سوم و چهارم توسعه

شمش سرب (تن)		کنسانتره سرب (تن)		سال	
تولید	ظرفیت اسمی	تولید	ظرفیت اسمی		
۱۶,۲۲۷	۱۸,۵۰۰	۳۵,۵۹۰	۴۲,۰۰۰	۱۳۷۹	برنامه سوم توسعه
۱۱,۴۴۵	۱۸,۵۰۰	۳۹,۰۹۳	۴۲,۰۰۰	۱۳۸۰	
۸,۰۴۳	۱۸,۵۰۰	۳۸,۰۵۴	۴۲,۰۰۰	۱۳۸۱	
۱۱,۳۴۲	۱۸,۵۰۰	۳۹,۰۹۳	۵۱,۰۰۰	۱۳۸۲	
۱۷,۸۵۷	۱۸,۵۰۰	۴۲,۰۱۸	۵۱,۰۰۰	۱۳۸۳	
۲/۴	۰	۴/۲	۵	متوسط رشد (درصد)	
۲۱,۴۴۷	۴۰,۰۰۰	۷۵,۸۶۱	۹۰,۵۰۰	۱۳۸۴	سال اول برنامه چهارم توسعه
۱۸,۳۹۳	—	۶۵,۸۴۶	۹۰,۵۰۰	۱۳۸۵	
۱۴,۰۰۰	م.ن	۵۰,۹۶۶	م.ن	۱۳۸۶	
۱۴,۱۰۰	م.ن	۴۷,۴۳۴	م.ن	۱۳۸۷	
۱۵,۵۰۰	م.ن	م.ن	م.ن	۱۳۸۸	
-۱/۴۷	—	-	۰	متوسط رشد (درصد)	

مأخذ: همان.

ب) کنسانتره و شمش روی

طی برنامه سوم توسعه به ترتیب جمعاً به میزان ۱,۱۱۷,۵۶۵ و ۳۹۴,۸۷۴ تن کنسانتره و شمش روی تولید شد که از رشد سالیانه ۷/۷ و ۲۰/۷ درصدی برخوردار بود. طی سال‌های برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۸-۱۳۸۴) میزان تولید کنسانتره روی، ۱,۹۳۵,۱۷۲ تن و تولید شمش روی ۶۷۸,۰۰۰ تن بوده است. که نسبت به برنامه سوم ۷۱/۷ درصد رشد داشته است. ولی همان‌طور که مشاهده می‌شود، میزان تولید شمش و کنسانتره روی از نوسان قابل توجهی در سال‌های مختلف برخوردار بوده است که عمده دلیل آن انحصاری بودن معدن انگوران و خاک تحویلی به کارخانجات بوده است. با توجه به اینکه این معدن در تصرف شرکت تهیه و تولید مواد معدنی ایران بوده و تنها معدن دارای ذخیره و عیار بالای خاک روی است، در برهه‌های مختلف زمانی با توجه به مشکلات به وجود آمده، خاک و عیار تحویلی دچار نوسان می‌شود که در برخی از موارد موجب تعطیلی برخی از کارخانجات (به دلیل نبود مواد اولیه یا نامناسب بودن آن) شده است (جدول ۳۴).

جدول ۳۴. وضعیت تولید کنسانتره و شمش روی طی برنامه سوم و چهارم توسعه

(تن)

شمش روی		کنسانتره روی		سال	
تولید	ظرفیت اسمی	تولید	ظرفیت اسمی		
۵۱,۴۷۵	۹۵,۰۰۰	۱۸۱,۵۵۹	۲۰۷,۰۰۰	۱۳۷۹	برنامه سوم توسعه
۷۳,۰۰۰	۱۲۰,۰۰۰	۲۵۰,۰۰۰	۲۷۷,۰۰۰	۱۳۸۰	
۸۲,۵۷۱	۱۲۰,۰۰۰	۲۲۰,۰۰۰	۲۷۷,۰۰۰	۱۳۸۱	
۷۸,۴۲۸	۱۴,۷۰۷	۲۲۲,۰۰۰	۲۷۷,۰۰۰	۱۳۸۲	
۱۰۹,۴۰۰	۱۱۴,۳۷۰	۲۴۴,۰۰۶	۳۴۷,۰۰۰	۱۳۸۳	
۲۰/۷	۴/۷	۷/۷	۱۳/۸	متوسط رشد (درصد)	
۱۴۰,۰۰۰	۱۸۰,۹۷۰	۴۲۸,۲۵۸	۶۵۶,۰۰۰	۱۳۸۴	برنامه چهارم توسعه
۱۶۸,۰۰۰	۲۴۶,۱۷۰	۵۳۵,۲۶۹	۶۵۶,۰۰۰	۱۳۸۵	
۱۳۵,۰۰۰	م.ن	۵۵۵,۰۷۶	م.ن	۱۳۸۶	
۱۰۵,۰۰۰	م.ن	۴۱۶,۵۶۹	م.ن	۱۳۸۷	
۱۳۰,۰۰۰	م.ن	م.ن	م.ن	۱۳۸۸	
۶	-	-		متوسط رشد (درصد)	

مأخذ: وزارت صنایع و معادن، انجمن تولیدکنندگان سرب و روی کشور.

۲-۷. وضعیت صادرات**الف) کنسانتره و شمش سرب**

صادرات سنگ و کنسانتره و شمش سرب کشور در سال‌های برنامه سوم توسعه به ترتیب جمعاً به

میزان ۱۳۶,۰۵۴ و ۳۱,۸۵۴ تن بود که از رشد ۴/۸ و ۱۲۵/۳ درصدی برخوردار بود. آمار سال‌های برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴-۱۳۸۸) در میزان صادرات کنسانتره به‌طور کامل وجود ندارد، ولی در مورد شمش سرب میزان صادرات ۴۲,۹۷۲ تن بوده و نسبت به برنامه سوم حدود ۱۰۹ درصد رشد داشته است (جدول ۳۵).

جدول ۳۵. میزان صادرات سنگ و کنسانتره، شمش سرب طی برنامه سوم و چهارم توسعه

شمش سرب		سنگ و کنسانتره سرب		سال	
ارزش (هزار دلار)	صادرات (تن)	ارزش (هزار دلار)	صادرات (تن)		
۵/۲	۳۹۸	۱,۸۸۲	۲۲,۷۳۲	۱۳۷۹	برنامه سوم توسعه
م.ن	م.ن	۳,۲۱۰	۳۱,۶۷۳	۱۳۸۰	
۱,۷۲۴	۴,۶۲۵	۳,۱۲۴	۳۷,۳۷۸	۱۳۸۱	
۳,۸۱۹	۱۶,۵۷۹	۱,۳۶۱	۱۶,۸۷۰	۱۳۸۲	
۴,۹۹۸	۱۰,۲۵۲	۳,۳۱۶	۲۷,۴۰۱	۱۳۸۳	
۴۵۶/۸	۱۲۵/۳	۱۵/۲	۴/۸	متوسط رشد (درصد)	
۲,۳۹۵	۲,۳۴۶	۱۷,۱۱۸	۵۹,۷۳۹	۱۳۸۴	برنامه چهارم توسعه
۱۵,۱۸۷	۱۳,۵۱۰	۸۶,۲۶۵	۱۴۴,۵۱۷	*۱۳۸۵	
۱۰,۲۲۷	۳,۶۰۰	م.ن	م.ن	۱۳۸۶	
۲۸,۴۹۳	۱۱,۰۶۲	۴۲,۴۵۴	۴۵,۶۷۴	۱۳۸۷	
۲۴,۳۲۹	۱۲,۴۵۴	م.ن	م.ن	۱۳۸۸	
۱۲۲	۱۰۹	-	-	متوسط رشد (درصد)	

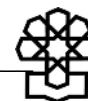
مأخذ: وزارت صنایع و معادن.

* آمار واردات ۱۳۸۵ براساس اعلام گمرک کارشناسی نشده است.

م.ن: آمار و اطلاعات موجود نیست.

ب) سنگ و کنسانتره، ورق و شمش روی

صادرات کنسانتره و شمش روی کشور در سال‌های برنامه سوم توسعه به‌ترتیب جمعاً به میزان ۴۱۵,۶۳۴ و ۱۱۵,۷۴۸ تن بود. که به‌ترتیب سالیانه کاهش ۱/۸- و رشد ۳۱/۷ درصدی داشت. طی سال‌های برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴-۱۳۸۸) میزان صادرات سنگ و کنسانتره و شمش روی ۶۹,۴۶۰ و ۲۶۲,۵۹۸ تن بوده است که از رشد ۱۸/۴ و ۲۷/۶ درصدی نسبت به برنامه سوم برخوردار شد (جدول ۳۶) که این نشان‌دهنده رشد نسبی تولید و به‌دست آوردن جایگاه مناسب در بازارهای جهانی بوده است. از آنجایی که صنعت سرب و روی به‌دلیل وجود معدن انگوران و دیگر معادن در سطح کشور از مزیت بالایی برخوردار است، اهتمام به افزایش ظرفیت و حمایت‌های دولت در جهت افزایش ظرفیت تولید شمش و صنایع پایین‌دستی، می‌تواند ارزش‌افزوده این صنعت را افزایش دهد.

جدول ۳۶. میزان صادرات سنگ و کنسانتره، ورق و شمش روی طی برنامه سوم و چهارم توسعه

ورق و شمش روی		سنگ و کنسانتره روی		سال	
ارزش (هزار دلار)	صادرات (تن)	ارزش (هزار دلار)	صادرات (تن)		
۱۰,۵۱۰	۹,۸۵۹	۱۱,۲۷۴	۹۴,۴۰۳	۱۳۷۹	برنامه سوم توسعه
۱۳,۰۲۵	۱۴,۹۱۷	۶,۷۱۱	۵۳,۹۵۸	۱۳۸۰	
۲۳,۵۸۷	۴۶,۱۰۳	۱۱,۳۰۳	۹۶,۴۵۹	۱۳۸۱	
۱۱,۷۰۴	۱۵,۲۳۹	۱۱,۷۶۱	۸۲,۹۶۸	۱۳۸۲	
۲۵,۷۹۳	۲۹,۶۳۰	۱۵,۹۵۵	۸۷,۸۴۶	۱۳۸۳	
۲۵/۲	۳۱/۷	۹/۱	-۱/۸	متوسط رشد (درصد)	
۹۹,۳۲۵	۵۹,۵۱۴	۹۴,۲۳۵	۱۷۵,۷۸۷	۱۳۸۴	برنامه چهارم توسعه
۱۹۱,۳۵۰	۵۶,۷۹۴	۲۴۴,۴۰۵	۱۷۲,۹۹۵	* ۱۳۸۵	
۱۴۹,۷۲۹	۵۴,۷۳۰	۱۱,۴۷۴	۶۴,۴۵۱	۱۳۸۶	
۵۴,۱۸۱	۳۱,۸۷۷	۱۶,۲۰۸	۹۱,۷۵۲	۱۳۸۷	
۱۰۲,۶۸۰	۵۹,۶۸۳	۳۵,۸۸۴	۱۰۴,۴۷۵	۱۳۸۸	
۷۶/۳	۲۷/۶	۱۴۳	۱۸/۴	متوسط رشد (درصد)	

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران.

* آمار صادرات ۱۳۸۵ براساس اعلام گمرک کارشناسی نشده است.

۳-۷. وضعیت واردات

الف) شمش سرب

طی سال‌های برنامه سوم توسعه جمعاً به میزان ۱۹,۳۳۲ تن شمش سرب وارد کشور شد که به‌طور متوسط میزان واردات آن با کاهش سالیانه ۱۸/۴- درصدی روبرو شده است. طی چهار سال برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۸-۱۳۸۴) میزان واردات شمش سرب ۱۰,۰۹۰ تن بود که از رشد ۱۶/۸ درصدی نسبت به سال آخر برنامه سوم برخوردار شد (جدول ۳۷).

جدول ۳۷. میزان واردات شمش سرب طی برنامه سوم و چهارم توسعه

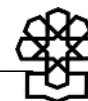
شمش سرب		سال	
ارزش (هزار دلار)	واردات (تن)		
۲,۳۱۳	۳,۷۳۷	۱۳۷۹	برنامه سوم توسعه
۵,۷۴۱	۸,۶۸۰	۱۳۸۰	
۱,۷۷۵	۲,۸۱۳	۱۳۸۱	
۱,۵۰۷	۲,۴۵۱	۱۳۸۲	
۲,۱۵۴	۱,۶۵۱	۱۳۸۳	
-۱/۸	-۱۸/۴	متوسط رشد (درصد)	
۹,۰۳۲	۷,۰۸۰	۱۳۸۴	برنامه چهارم توسعه
۱,۸۸۵	۸۹۵	*۱۳۸۵	
م.ن	م.ن	۱۳۸۶	
۱۳۴	۱۸۵	۱۳۸۷	
۲,۶۹۴	۱,۹۳۰	۱۳۸۸	
-	-	متوسط رشد (درصد)	

مأخذ: همان.

* آمار واردات ۱۳۸۵ براساس اعلام گمرک کارشناسی نشده است.

ب) شمش روی

طی سال‌های برنامه سوم توسعه جمعاً به میزان ۲۹,۱۹۱ تن شمش روی وارد کشور شد. که به‌طور متوسط از رشد سالیانه ۷/۴ درصدی برخوردار بوده است. طی سال‌های برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴-۱۳۸۸) میزان واردات شمش روی ۳۶,۰۲۹ تن بود که از افزایش ۱۲۹ درصدی نسبت به برنامه سوم برخوردار شد (جدول ۳۸).

جدول ۳۸. میزان واردات شمش روی طی برنامه سوم و چهارم توسعه

شمش روی		سال	
ارزش (هزار دلار)	واردات (تن)		
۹,۵۰۴	۶,۵۲۱	۱۳۷۹	برنامه سوم توسعه
۷,۵۸۸	۵,۸۸۵	۱۳۸۰	
۴,۷۱۴	۳,۹۹۱	۱۳۸۱	
۴,۱۰۷	۴,۱۰۸	۱۳۸۲	
۱۰,۴۸۲	۸,۶۸۶	۱۳۸۳	
۲/۵	۷/۴	متوسط رشد (درصد)	
۱۲,۱۶۶	۸,۶۴۵	۱۳۸۴	برنامه چهارم توسعه
۳,۹۵۸	۱,۲۸۳	۱۳۸۵	
۳۳,۴۲۰	۱۱,۳۵۲	۱۳۸۶	
۱۸,۰۳۲	۸,۵۲۷	۱۳۸۷	
۱۰,۹۸۸	۶,۲۲۲	۱۳۸۸	
۱۲۱	۱۲۹	متوسط رشد (درصد)	

مأخذ: همان.

۸. صنعت آلومینیم

۸-۱. مقدمه

صنعت آلومینیم در جهان سابقه ۱۱۰ ساله داشته و از حدود ۶۰ سال پیش وارد ایران شد. از همان سال‌های ابتدایی، استفاده از تکنولوژی روز در صنعت آلومینیم در ایران شکل گرفت، ولی پس از مدتی به روز کردن تکنولوژی به فراموشی سپرده شد. به تدریج با توجه به قدیمی بودن تکنولوژی، مصرف برق در کارخانجات ایران از میانگین جهانی بالاتر رفت تا اینکه در سال‌های اخیر با راه‌اندازی واحدهای جدید، تکنولوژی نو وارد صنعت آلومینیم شد و میزان رقابت‌پذیری این صنعت نیز افزایش یافت.

۸-۲. وضعیت تولید آلومینیم

طی برنامه سوم توسعه جمعاً به میزان ۸۴۱/۵ هزار تن شمش آلومینیم در کشور تولید شد که به‌طور متوسط از رشد سالیانه ۹ درصدی برخوردار شد. در سال‌های برنامه چهارم توسعه ۱,۱۵۷/۷ هزار تن شمش آلومینیم تولید شد که نسبت به برنامه سوم توسعه از رشد ۳۷/۵ درصدی برخوردار شد (جدول ۳۹).

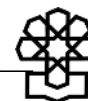
جدول ۳۹. وضعیت تولید آلومینیم طی برنامه سوم و چهارم توسعه

تولید شمش (هزار تن)	سال	
۱۳۸	۱۳۷۸	
۱۴۱/۵	۱۳۷۹	برنامه سوم توسعه
۱۴۸/۸	۱۳۸۰	
۱۵۸/۲	۱۳۸۱	
۱۸۰/۹	۱۳۸۲	
۲۱۲/۱	۱۳۸۳	
۹	متوسط رشد (درصد)	
۲۱۷/۸	۱۳۸۴	برنامه چهارم توسعه
۲۰۵/۵	۱۳۸۵	
۲۰۲/۸	۱۳۸۶	
۲۴۸/۳	۱۳۸۷	
۲۸۱/۳	۱۳۸۸	
۶/۳	متوسط رشد (درصد)	

مأخذ: وزارت صنایع و معادن.

۳-۸. وضعیت صادرات آلومینیم

طی برنامه سوم توسعه جمعاً به میزان ۴/۲۶۲,۷۱۰ تن آلومینیم از کشور صادر شد که به‌طور متوسط رشد سالیانه ۵/۴۲ درصدی داشت. در سال‌های برنامه چهارم توسعه میزان صادرات آلومینیم ۸/۶۲۶,۴۲۵ تن بود. طی برنامه سوم توسعه، ارزش صادرات به‌طور متوسط از رشد سالیانه ۳/۵۲ درصدی و در برنامه چهارم توسعه از رشد ۵/۴ درصدی برخوردار شد (جدول ۴۰). گفتنی است با وجود کاهش صادرات آلومینیم در سال ۱۳۸۵، ارزش صادرات آن به‌دلیل رشد قیمت فلزات غیرآهنی در بازارهای جهانی در مقایسه با سال ۱۳۸۴ رشد ۷/۸ درصدی نشان می‌دهد.

جدول ۴۰. میزان صادرات آلومینیم طی برنامه سوم توسعه و چهارم توسعه

ارزش (میلیون دلار)	صادرات (تن)	سال	
۲۹/۱	۲۴,۶۴۸/۸	۱۳۷۹	برنامه سوم توسعه
۳۵/۱	۲۲,۶۸۵/۵	۱۳۸۰	
۸۴/۲	۵۱,۸۰۴/۲	۱۳۸۱	
۱۴۴/۲	۶۲,۰۰۶/۹	۱۳۸۲	
۱۵۶/۴	۱۰۱,۵۶۵	۱۳۸۳	
۵۲/۳	۴۲/۵	متوسط رشد (درصد)	
۲۰۳/۵	۱۳۹,۴۱۷/۷	۱۳۸۴	برنامه چهارم توسعه
۲۲۱/۳	۱۰۰,۱۳۳/۱	۱۳۸۵	
۲۱۷	۸۹,۳۶۷	۱۳۸۶	
۳۲۱	۱۴۴,۶۴۳	۱۳۸۷	
۲۴۴	۱۵۲,۸۶۵	۱۳۸۸	
۱۲/۱۷	۱۳/۷	متوسط رشد (درصد)	

مأخذ: همان.

۴-۸. مسائل و مشکلات

در حال حاضر در بخش بالادستی حدود چهار واحد بزرگ فعال هستند که بین آنها فقط دو خط تولید با تکنولوژی روز و مصرف برق پایین مشغول فعالیت هستند. با توجه به این موضوع، قیمت تمام شده محصول در کارخانجات با تکنولوژی قدیمی بسیار بالا رفته و امکان رقابت در عرصه‌های جهانی کمتر می‌شود. توجه به این نکته ضروری است که در صورت آزادسازی قیمت برق و افزایش چشمگیر قیمت، ممکن است بسیاری از کارخانجات دارای خطوط قدیمی تعطیل شود که همین موضوع مسئله بیکاری منطقه‌ای را نیز در پی خواهد داشت.

از طرف دیگر خطوط قدیمی از لحاظ زیست‌محیطی مشکلات عدیده‌ای را برای منطقه به وجود آورده است که ادامه فعالیت آنها منجر به تخریب بیشتر محیط زیست می‌شود. در بُعد مدیریتی، علی‌رغم واگذاری اکثر کارخانجات آلومینیم، هنوز مدیریت کلان و سیاستگذاری بنگاه‌های آلومینیم توسط دولت تعیین می‌شود که همین امر موجب کاهش بهره‌وری این کارخانجات شده است. عدم تأمین برق واحدهای جدید و نبود یک استراتژی مشخص برای توسعه بخش، به تدریج رقابت‌پذیری جهانی این صنعت را کاهش خواهد داد. در کنار این مسائل عدم توجه سیاستگذار به تولید آلیاژهای ترکیبی از آلومینیم که ارزش افزوده بالایی را ایجاد می‌کند، موجب عدم استفاده از پتانسیل موجود در کشور در صنعت آلومینیم شده است.

۹. صنعت مس

۹-۱. وضعیت تولید مس

طی برنامه سوم توسعه جمعاً به میزان ۷۴۹/۲ هزار تن مس کاتدی در کشور تولید شد و به‌طور متوسط در این دوره تولید آن با افزایش ۲/۹ درصدی روبرو بود. در سال‌های برنامه چهارم توسعه میزان تولید مس کاتدی ۹۹۵/۱۹۸ هزار تن بود و رشد ۴/۳ درصدی داشت. نسبت افزایش تولید مس در سال‌های برنامه چهارم به برنامه سوم ۳۲/۸ درصد بود که به‌واسطه افزایش استخراج سنگ مس و گسترش کارخانجات شرکت ملی مس بوده است (جدول ۴۱).

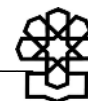
جدول ۴۱. وضعیت تولید مس کاتدی طی برنامه سوم و چهارم توسعه

تولید (هزار تن)	سال	
۱۳۲	۱۳۷۸	
۱۵۵/۹	۱۳۷۹	برنامه سوم توسعه
۱۵۲/۷	۱۳۸۰	
۱۴۲/۴	۱۳۸۱	
۱۴۵/۷	۱۳۸۲	
۱۵۲/۵	۱۳۸۳	
۲/۹	متوسط رشد (درصد)	
۱۷۸	۱۳۸۴	برنامه چهارم توسعه
۲۰۰/۸	۱۳۸۵	
۲۰۰/۰۰۳	۱۳۸۶	
۲۰۶/۱۰۱	۱۳۸۷	
۲۱۰/۲۵۴	۱۳۸۸	
۶/۸۳	متوسط رشد (درصد)	

مأخذ: همان.

۹-۲. وضعیت صادرات مس

طی برنامه سوم توسعه جمعاً به میزان ۴۵۲,۹۳۰/۹ تن و به‌طور میانگین سالیانه ۹۰,۵۸۶/۲ تن مس از کشور صادر شد. در این مدت به‌طور متوسط صادرات مس کاهش سالیانه ۲/۶- درصدی داشت. طی سال‌های برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۸-۱۳۸۴) میزان صادرات مس ۱,۳۹۴,۵۶۵/۳ تن و نسبت به برنامه سوم رشد ۲۰۸ درصدی داشت (جدول ۴۲).

جدول ۴۲. میزان صادرات مس^۱ طی برنامه سوم توسعه و چهارم توسعه

ارزش (میلیون دلار)	صادرات (تن)	سال	
-	۶۰,۶۲۰	۱۳۷۸	
۷۵/۵	۸۹,۵۱۷/۹	۱۳۷۹	برنامه سوم توسعه
۱۰۲/۲	۱۹۲,۸۹۲/۲	۱۳۸۰	
۴۶/۲	۵۳,۴۷۳/۱	۱۳۸۱	
۶۴/۶	۶۴,۰۱۲	۱۳۸۲	
۸۱/۱	۵۳,۰۳۵/۷	۱۳۸۳	
۱/۸	-۲/۶	متوسط رشد (درصد)	
۱۶۵/۸	۱۲۶,۱۶۷/۳	۱۳۸۴	برنامه چهارم توسعه
۱,۰۷۷/۹	۲۵۱,۴۶۱	۱۳۸۵	
۷۹۷/۲	۲۵۶,۲۰۱	۱۳۸۶	
۷۲۰	۳۰۴,۵۰۴	۱۳۸۷	
۱۲۰۰	۴۵۶,۲۳۲	۱۳۸۸	
۱۳۷	۶۱/۵	متوسط رشد (درصد)	

مأخذ: همان.

۳-۹. برتری نسبی ذخایر مس ایران

همان‌طور که مشاهده می‌شود میزان تولید از برنامه سوم به چهارم رشد چشمگیری داشته، ولی در طول سال‌های برنامه چهارم ثابت مانده است. عمده دلیل این امر، بالا بودن سرمایه‌گذاری در طول سال‌های برنامه سوم در جهت افزایش ظرفیت تولید و به بهره‌برداری رسیدن آن در طول سال‌های اولیه برنامه چهارم بوده است. در طول برنامه چهارم نیز عمده سرمایه‌گذاری شرکت ملی مس، در جهت بهبود خط تولید و جایگزینی کوره‌های قدیمی با کوره‌های فلاش و همچنین تلاش در جهت اکتشاف و استخراج ذخایر جدید مس بوده است که بخش اعظمی از این سرمایه‌گذاری‌ها در شمال غرب ایران صورت گرفت و به‌نظر می‌رسد در سال‌های آتی به نتایج خوبی برسد.

به‌نظر می‌رسد که توان عملی مجموعه مس (که به‌طور انحصاری دارنده ذخایر بزرگ مس و تولیدکننده مس کاتدی است) با توجه به ذخایر بالای مس در ایران و وجود مزیت نسبی انرژی و نیروی کار ارزان، بیشتر از تولید فعلی است که توجهی به آن نمی‌شود.

البته باید توجه داشت که قیمت بالای مس و بالا بودن حاشیه سود این صنعت بسیاری از ناکارآمدی‌های مدیریتی و تکنولوژیکی در این صنعت را پوشش داده و در شرایط فعلی به یکی از صنایع پرسود تبدیل شده است.

۱. منظور از صادرات مس، صادرات شمش و مصنوعات مسی است.

برای بالا رفتن بهره‌وری در این صنعت، توجه به تکنولوژی روز در تولید و اهتمام به ایجاد زنجیره ارزش پس از تولید مس کاتد از مهمترین موضوعاتی است که باید مورد توجه جدی قرار گیرد.

۱۰. صنعت زغال سنگ

۱۰-۱. وضعیت تولید زغال سنگ

طی برنامه سوم توسعه، بالغ بر ۱۰ میلیون تن زغال سنگ و ۵,۴۲۲ هزار تن کنسانتره زغال سنگ (به‌طور میانگین سالیانه بالغ بر ۲ میلیون تن زغال سنگ و ۱,۰۸۴/۴ هزار تن کنسانتره زغال سنگ) در کشور تولید شد. به‌طور متوسط در این دوره تولید زغال سنگ رشد سالیانه ۰/۹۵ درصدی و تولید کنسانتره زغال سنگ کاهش سالیانه ۴/۵- درصدی داشت. طی برنامه چهارم توسعه بالغ بر ۱۰/۱۳ میلیون تن زغال سنگ و ۵,۴۱۴ هزار تن کنسانتره زغال سنگ در کشور تولید شد که به‌ترتیب از رشد ۱۶ و ۶/۱ درصدی برخوردار شد. تولید زغال سنگ در برنامه چهارم رشد چشمگیری نسبت به برنامه سوم نداشته و روند ثابتی داشت (جدول ۴۳).

جدول ۴۳. وضعیت تولید زغال سنگ و کنسانتره زغال سنگ طی برنامه سوم و چهارم توسعه

سال	تولید زغال سنگ (تن)	تولید کنسانتره زغال سنگ (هزار تن)
۱۳۷۹	۲,۰۰۲,۴۱۰	۹۸۱
۱۳۸۰	۱,۹۸۱,۰۹۰	۹۶۴
۱۳۸۱	۲,۰۷۵,۶۱۹	۹۶۴
۱۳۸۲	۱,۹۰۱,۸۴۲	۱,۶۹۸
۱۳۸۳	۲,۰۷۹,۶۰۴	۸۱۵
متوسط رشد (درصد)		-۴/۵
۱۳۸۴	۱,۹۱۴,۲۷۸	۹۳۰
۱۳۸۵	۲,۴۳۲,۴۹۶	۱,۰۲۵
۱۳۸۶	۲,۵۲۵,۱۲۵	۱,۰۳۹
۱۳۸۷	۱,۱۳۴,۰۶۸	۱,۲۶۶
۱۳۸۸	۲,۱۳۲,۶۹۳	۱,۱۵۴
متوسط رشد (درصد)		۷/۷۳

مأخذ: همان.

۱۰-۲. وضعیت صادرات زغال سنگ

طی برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳) جمعاً به میزان ۱۷۱,۰۸۷/۶ تن و به‌طور میانگین سالیانه ۳۴,۲۱۷/۵ تن زغال سنگ از کشور صادر شد. در این مدت به‌طور متوسط صادرات زغال سنگ رشد

سالیانه ۲۳/۶ درصدی داشت. در سال‌های ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵ (برنامه چهارم توسعه) میزان صادرات زغال سنگ ۲۰۷,۵۷۸/۴ تن بود (جدول ۴۴). در طول برنامه سوم توسعه، ارزش صادرات به‌طور متوسط از رشد ۸۴/۸ درصدی برخوردار شد. این رشد در دو سال اول برنامه چهارم به‌طور میانگین ۱۴/۳۵ درصد بود.

جدول ۴۴. میزان صادرات زغال سنگ طی برنامه سوم و چهارم توسعه

سال	صادرات (تن)	ارزش (میلیون دلار)
برنامه سوم توسعه	۱۳۷۹	۰/۳
	۱۳۸۰	۰/۰۵
	۱۳۸۱	۱/۴
	۱۳۸۲	۰/۵
	۱۳۸۳	۳/۵
متوسط رشد (درصد)		۸۴/۸
برنامه چهارم توسعه	۱۳۸۴	۶/۲
	۱۳۸۵	۳/۲
	۱۳۸۶	م.ن
	۱۳۸۷	م.ن
	۱۳۸۸	م.ن
	متوسط رشد (درصد)	

مأخذ: همان.

م.ن: موجود نیست.

۳-۱۰. مسائل و مشکلات موجود

با توجه به نوع معادن زغال سنگ در ایران بسیاری از معادن زغال سنگ، کک‌شو نیستند. همین امر باعث شده است که استقبال از زغال ایران در طی سال‌های اخیر از رشد چندانی برخوردار نباشد. عمده‌ترین مصارف زغال در ایران در بخش تولید فولاد است که با توجه به نوع آن باید مقدار زیادی کک‌شو وارد کشور کرد تا زغال استحصالی از معادن ایران قابل استفاده باشند. بنابراین رشد تولید زغال سنگ در سال‌های اخیر تقریباً متوقف شده است. این میزان تولیدی نیز که تقریباً به‌طور ثابت باقی مانده است، در نتیجه حمایت دولت از این معادن و تعیین قیمت تکلیفی برای زغال معادن ایران است. در حالت کلی می‌توان گفت که در همه سال‌های اخیر، دولت در تمامی معادن زغال با ضرر مواجه بوده است و مجموعه‌های دارنده معادن زغال از سود دیگر شرکت‌ها همچون فولاد و معادن سنگ آهن نسبت به تأمین هزینه‌های این معادن استفاده می‌کنند. اگر در کوتاه‌مدت

نسبت به تکنولوژی استخراج و فرآوری زغال در کشور استراتژی مناسبی در پیش گرفته نشود، با واگذاری واحدهای سودده دولتی، امکان تأمین منابع مالی معادن زغال از بین رفته و این معادن به تعطیلی کشانده خواهند شد.

۱۱. صنعت فولاد

۱۱-۱. وضعیت تولید فولاد

طی برنامه سوم توسعه به ترتیب جمعاً به میزان ۳۸,۰۰۰,۰۰۰ و ۳۶,۴۰۰,۰۰۰ تن و به طور میانگین سالیانه ۷,۶۰۰,۰۰۰ و ۷,۲۸۰,۰۰۰ تن فولاد خام و محصولات فولادی در کشور تولید شد. به طور متوسط در این دوره تولید فولاد خام و محصولات فولادی رشد سالیانه ۷/۴ و ۱۲/۴ درصدی داشت. در سال‌های برنامه چهارم توسعه، میزان تولید فولاد خام و محصولات فولادی رشد متوسط ۴ و ۹/۴ درصدی داشت (جدول ۴۵). از برنامه سوم به چهارم، رشد تولید فولاد خام ۳۷/۱ و رشد تولید محصولات فولادی ۷۵/۸ درصد بود که قابل توجه است.

جدول ۴۵. وضعیت تولید فولاد طی برنامه سوم و چهارم توسعه

سال	تولید فولاد خام* (تن)	تولید محصولات فولادی (تن)
۱۳۷۸	۶,۳۰۰,۰۰۰	—
سال‌های برنامه سوم توسعه	۱۳۷۹	۵,۷۰۰,۰۰۰
	۱۳۸۰	۵,۹۰۰,۰۰۰
	۱۳۸۱	۷,۵۰۰,۰۰۰
	۱۳۸۲	۸,۱۰۰,۰۰۰
	۱۳۸۳	۹,۱۰۰,۰۰۰
متوسط رشد (درصد)		
	۷/۴	۱۲/۴
برنامه چهارم توسعه	۱۳۸۴	۱۰,۵۶۴,۲۳۸
	۱۳۸۵	۱۲,۳۰۴,۰۱۵
	۱۳۸۶	۱۳,۷۰۶,۰۴۰
	۱۳۸۷	۱۳,۳۱۵,۰۵۶
	۱۳۸۸	۱۴,۱۰۳,۵۶۵
متوسط رشد (درصد)		
	۴	۹/۴

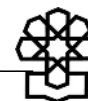
مأخذ: همان.

* اقلام تولیدی شامل موارد زیر است:

- فولاد خام: شمش، اسلب، بیلت و بلوم،

- محصولات فولادی: ورق گرم، سرد و گالوانیزه، میلگرد، تیرآهن و پروفیل نورد گرم.

م:ن: اطلاعات موجود نیست.

۱۱-۲. وضعیت صادرات فولاد

طی برنامه سوم توسعه جمعاً به میزان ۶,۵۷۹,۹۴۸ تن و به‌طور میانگین سالیانه ۱,۳۱۵,۹۸۹/۶ تن فولاد از کشور صادر شد. در این مدت به‌طور متوسط صادرات فولاد با رشد سالیانه ۲۱ درصدی روبرو شد. در سال‌های برنامه چهارم توسعه میزان صادرات فولاد ۷,۹۴۴,۹۷۴ تن بود که دارای رشد متوسط ۱/۴- درصدی بوده است (جدول ۴۶) نسبت رشد صادرات در برنامه چهارم به برنامه سوم ۲۰/۷۴ درصد بود.

جدول ۴۶. میزان صادرات فولاد طی برنامه سوم و چهارم توسعه

ارزش (میلیون دلار)	صادرات* (تن)	سال	
		سال‌های برنامه سوم توسعه	سال
۲۴۰	۱,۱۸۸,۸۸۵	۱۳۷۹	سال‌های برنامه سوم توسعه
۲۴۷	۱,۱۷۳,۵۱۹	۱۳۸۰	
۲۵۱	۱,۱۰۳,۹۷۰	۱۳۸۱	
۳۱۸	۴۹۷,۱۶۰	۱۳۸۲	
۸۶۶	۲,۵۴۶,۸۶۶	۱۳۸۳	
۳۷/۸	۲۱	متوسط رشد (درصد)	
۹۷۸	۲,۷۱۸,۷۶۶	۱۳۸۴	برنامه چهارم توسعه
۹۲۸	۲,۰۲۹,۹۷۳	۱۳۸۵	
۷۴۹	۱,۲۶۶,۴۰۰	۱۳۸۶	
۵۳۵	۶۲۷,۶۶۳	۱۳۸۷	
م.ن	۱,۳۰۲,۱۷۲	۱۳۸۸	
—	۰/۱۶	متوسط رشد (درصد)	

مأخذ: همان.

* اقلام صادراتی شامل موارد زیر است:

۱. فولاد خام: شمش، اسلب، بیلت و بلوم.

۲. محصولات فولادی: ورق گرم، سرد و گالوانیزه، میلگرد، تیرآهن و پروفیل نورد گرم.

۱۱-۳. وضعیت واردات فولاد

طی برنامه سوم توسعه جمعاً به میزان ۱۸,۱۳۵,۵۵۷ تن و به‌طور میانگین سالیانه ۳,۶۲۷,۱۱۱/۴ تن فولاد وارد کشور شد و میزان واردات رشد متوسط سالیانه ۱۳/۱ درصدی داشت. در برنامه چهارم توسعه میزان واردات فولاد ۴۸,۴۹۵,۰۵۶ تن بوده، از رشد ۱۴/۸ درصدی برخوردار شد (جدول ۴۷). در برنامه چهارم واردات فولاد حدود ۱۶۷/۴ درصد نسبت به برنامه سوم رشد داشته است.

جدول ۴۷. میزان واردات فولاد طی برنامه سوم و چهارم توسعه

واردات* (تن)	سال	
۳,۸۳۴,۹۴۹	۱۳۷۹	سال‌های برنامه سوم توسعه
۴,۴۰۳,۴۲۰	۱۳۸۰	
۳۵۸,۹۱۲	۱۳۸۱	
۶,۲۶۶,۵۲۱	۱۳۸۲	
۶,۲۷۱,۷۵۵	۱۳۸۳	
۱۳/۱	متوسط رشد (درصد)	
۶,۷۰۲,۱۴۸	۱۳۸۴	برنامه چهارم توسعه
۸,۸۹۱,۵۴۴	۱۳۸۵	
۱۱,۸۸۳,۶۸۰	۱۳۸۶	
۹,۵۰۹,۸۲۸	۱۳۸۷	
۱۱,۵۰۷,۸۴۶	۱۳۸۸	
۱۴/۸	متوسط رشد (درصد)	

مأخذ: همان.

* اقلام وارداتی شامل: فولاد خام، تیر آهن، میلگرد ساختمانی، ورق گالوانیزه و انواع ورق سرد و گرم است.

۴-۱۱. مسائل و مشکلات موجود

صنعت فولاد یکی از صنایع استراتژیک در کشور محسوب می‌شود که طبق برنامه‌ریزی صورت گرفته باید تا انتهای برنامه پنجم تولید فولاد خام به ۲۸ میلیون تن در سال برسد، ولی طبق آمار تا انتهای برنامه چهارم توسعه، تولید فولاد خام حدود ۱۰/۵ میلیون تن بوده است که تا اهداف از پیش تعیین شده فاصله زیادی دارد. شاید یکی از مهمترین دلایل این امر، عدم واگذاری بنگاه‌های دولتی تولیدکننده فولاد خام در بخش مدیریت و مالکیت به بخش خصوصی و منع قانونی برای سرمایه‌گذاری دولت در توسعه کارخانجات موجود باشد که باید واگذار می‌شد. از طرف دیگر بخش خصوصی نیز با توجه به فعالیت بالای بخش دولتی در تولید فولاد خام نتوانسته به این بخش وارد شده و با بخش دولتی رقابت کند، زیرا کارخانجات بخش دولتی از حمایت‌های مختلف در تهیه مواد اولیه و منابع مالی برخوردار هستند. با توجه به این مسائل مشاهده می‌شود که واردات فولاد در طی سالیان برنامه چهارم به شدت افزایش یافته و تولید داخل همسان با افزایش تقاضا، نتوانسته رشد داشته باشد.

در بخش محصولات فولادی، بخش خصوصی علیرغم ایجاد ظرفیت بیش از ۱۳ میلیون تن در سال، به دلیل ناتوانی در رقابت با بخش دولتی، نتوانسته با بیش از ۳۰ درصد ظرفیت خود کار کند. بنابراین میزان تولید محصولات فولادی نیز طبق برنامه‌ریزی صورت گرفته پیش نمی‌رود. البته به دلیل نبود دیدگاه استراتژیک، با وجود کند بودن روند افزایش ظرفیت تولید فولاد خام همچنان

صدور مجوز برای محصولات فولادی با ظرفیت پایین ادامه دارد که نتیجه آن بلااستفاده ماندن سرمایه‌گذاری‌ها و هدررفت سرمایه ملی است.

افزایش تولید فولاد با قیمت رقابتی، کاهش واقعی تصدیگری دولتی و الزام دولت به ایجاد و تأمین زیرساخت‌ها، همچنین الزام دولت به اتخاذ تعرفه هوشمند در واردات محصولات فولادی و صادرات سنگ آهن ضروری به نظر می‌رسد.

استفاده از حساب ذخیره ارزی و تسهیلات خارجی در بخش معدن و صنایع معدنی طی سال‌های برنامه سوم و چهارم توسعه

حساب ذخیره ارزی

استفاده طرح‌های معدنی از حساب ذخیره ارزی در برنامه سوم و چهارم توسعه

استفاده از حساب ذخیره ارزی در بخش معدن و صنایع معدنی طی برنامه سوم و چهارم توسعه به تفکیک صنایع معدنی و صنایع کانی ارائه شده است که آمار در دو مرحله تخصیص ارزی و گشایش اعتبار شده، موجود است. البته طی سال‌های مختلف، نوع آمار ارائه شده توسط سازمان‌های ذیربط متفاوت بوده و پس از سال ۱۳۸۵ آمار رسمی از میزان طرح‌های گشایش اعتبار شده ارائه نشده است. با توجه به آمار موجود، طی برنامه سوم برای ۳۱۰ طرح صنایع کانی با مبلغ ۲,۶۰۵/۶ میلیون دلار گشایش اعتبار شده که نشان‌دهنده موفقیت عملی ۶۹/۷ درصدی طرح‌های مصوب در اخذ اعتبار است (جدول ۴۸).

در طول برنامه چهارم توسعه آمار رسمی، مربوط به تخصیص ارز بوده و آمار مربوط به گشایش اعتبار بجز مجموع سال‌های ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵ ارائه نشده است. در طول سال‌های ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵، برای ۸۱ طرح صنایع معدنی و کانی به مبلغ ۷۷۸/۸ میلیون دلار، گشایش اعتبار شده است. در طول سال‌های ۱۳۸۶-۱۳۸۸ تعداد ۹۵ طرح به مبلغ ۲,۸۷۰ میلیون دلار تخصیص ارز داده شده که از میزان گشایش اعتبار شده در ارقام رسمی آماری در دست نیست و تحلیلی نمی‌توان ارائه کرد (جدول ۴۹). ولی از تخصیص ارز داده شده در برنامه سوم و چهارم می‌توان ادعا کرد که در مقام مقایسه، تفاوت چشمگیری بین برنامه سوم و چهارم در مبلغ تخصیص مشاهده نمی‌شود. این درحالی است که درآمد ارزی کشور در برنامه چهارم، علی‌الخصوص سال‌های انتهایی آن با توجه به افزایش قیمت نفت، بسیار بالا رفته و علی‌القاعده مبالغ تخصیصی باید بیشتر می‌شد.

جدول ۴۸. خلاصه عملکرد طرح‌های صنعتی و معدنی از حساب ذخیره ارزی

به تفکیک گروه صنعت در برنامه سوم توسعه (میلیون دلار)

ردیف	گروه صنعت	تخصیص ارزی***		کشایش اعتبار شده		کشایش اعتبار نشده	
		مبلغ	تعداد	مبلغ	تعداد	مبلغ	تعداد
۱	صنایع معدنی*	۱,۰۹۴/۶	۶۸	۷۲۴/۴	۵۵	۳۷۰/۲	۱۳
۲	صنایع کانی**	۲,۶۴۴	۲۴۲	۱,۸۸۱/۲	۱۸۵	۷۶۲/۸	۵۷
	جمع کل طرح‌های صنعتی	۸,۵۵۸/۹	۱,۰۶۴	۵,۸۵۷/۳	۸۱۳	۲,۷۰۱/۱	۲۵۱

مأخذ: دفتر نظارت و ارزیابی وزارت صنایع و معادن.

* صنایع معدنی

- فلزی: شامل فولاد، مس، آلومینیم و فروآلیاژها.

- غیرفلزی: شامل فرآورده‌های نسوز، کنسانتره زغال‌سنگ، پودرهای میکرونیزه و صنعتی، پشم سنگ، کک نفتی و متالوژی.

** صنایع کانی

شامل سیمان، کاشی، سرامیک، سنگ، شیشه، ظروف چینی، آسفالت، آجر، گچ و آهک،

*** تخصیص ارزی: طرح‌های مصوب بانک و تأیید شده وزارت صنایع و معادن.

توضیح: در جمع کل طرح‌های صنعتی، بازسازی صنایع نساجی در نظر گرفته نشده است.

جدول ۴۹. خلاصه عملکرد حساب ذخیره ارزی به تفکیک گروه صنعت از

حساب ذخیره ارزی در برنامه چهارم توسعه (میلیون دلار)

ردیف	گروه صنعت	۱۳۸۴ و ۱۳۸۵		۱۳۸۶		۱۳۸۷		۱۳۸۸	
		تعداد	کشایش اعتبار شده	تعداد	تخصیص ارزی	تعداد	تخصیص ارزی	تعداد	تخصیص ارزی
۱	صنایع معدنی*	۱۳	۲۸۵/۶	۱۳	۲۹۷/۲	۴	۱۸۳/۴۹	۱۸	۱,۷۳۵
۲	صنایع کانی**	۶۸	۴۹۳/۵	۲۴	۳۴۷/۵	۵	۳۰/۴۷	۳۱	۲۷۷

مأخذ: همان.

* صنایع معدنی

- فلزی: شامل فولاد، مس، آلومینیم، فروآلیاژها.

- غیرفلزی: شامل فرآورده‌های نسوز، کنسانتره زغال‌سنگ، پودرهای میکرونیزه و صنعتی، پشم سنگ، کک نفتی و متالوژی.

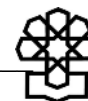
** صنایع کانی

شامل سیمان، کاشی، سرامیک، سنگ، شیشه، ظروف چینی، آسفالت، آجر، گچ و آهک،

*** تخصیص ارزی: طرح‌های مصوب بانک و تأیید شده وزارت صنایع و معادن.

م:ن: آمار و اطلاعات موجود نیست.

توضیح: در جمع کل طرح‌های صنعتی، بازسازی صنایع نساجی در نظر گرفته نشده است.

سرمایه‌گذاری خارجی

سرمایه‌گذاری خارجی در بخش معدن و صنایع معدنی

با توجه به شروع مجدد پذیرش سرمایه‌گذاری خارجی در ایران از سال ۱۳۷۲، وزارت صنایع و معادن با تلاش پیگیر و مستمر سعی در توسعه روابط بین‌الملل جهت جلب و جذب سرمایه‌گذاری خارجی داشته است که عملکرد حاصله نشانگر روند صعودی این امر مهم است. جمع سرمایه‌گذاری خارجی در بخش معدن و صنایع معدنی طی برنامه سوم توسعه برابر با ۱,۱۶۱/۸۸ میلیون دلار بوده است که به میزان ۲۳۳/۳۴ میلیون دلار در بخش معدن (۲۰/۱ درصد) و ۹۲۸/۵۴ میلیون دلار در بخش صنایع معدنی (۷۹/۹ درصد - ۸۰۸/۹۹ میلیون دلار در بخش فلزی و ۱۱۸/۵۵ میلیون دلار در بخش غیرفلزی) سرمایه‌گذاری شد که ارقام نشان‌دهنده این است که طی برنامه سوم به صنایع معدنی توجه بیشتری نسبت به بخش معدن شده است. جمع سرمایه‌گذاری خارجی در دو سال اول برنامه چهارم توسعه برابر با ۲,۹۱۹/۶۲ میلیون دلار بود که به میزان ۶۹۶/۴۴ میلیون دلار در بخش معدن (۲۲/۹ درصد) و ۲,۲۲۳/۱۸ میلیون دلار در بخش صنایع معدنی (۷۷/۱ درصد - ۱,۹۸۷/۷۵ میلیون دلار در بخش فلزی و ۲۳۵/۴۳ میلیون دلار در بخش غیرفلزی) سرمایه‌گذاری شد که ارقام نشان‌دهنده این است که طی برنامه چهارم نیز به بخش صنایع معدنی (به‌خصوص بخش فلزی) توجه بیشتری نسبت به بخش معدن شده است. برای تسهیل سرمایه‌گذاری خارجی در بخش معدن، باید زیرساخت‌های اطلاعاتی، قانونی و اقتصادی کشور برای سرمایه‌گذاری در معادن فراهم شود تا سرمایه‌گذاران خارجی برای سرمایه‌گذاری در بخش معدن ترغیب شوند. عملکرد سرمایه‌گذاری خارجی در بخش معدن و صنایع معدنی به‌شرح زیر است (جدول ۵۰):

- در سال ۱۳۷۹ تعداد ۲۰ طرح با مشارکت خارجی به میزان ۱۲۱/۲ میلیون دلار مصوب شد که تعداد پنج طرح در بخش معدن و صنایع معدنی به ارزش ۴۱/۱۷ میلیون دلار بود و حدود ۳۴ درصد از میزان سرمایه‌گذاری خارجی در این بخش انجام گرفت.
- در سال ۱۳۸۰ تعداد ۱۱ طرح با مشارکت خارجی به میزان ۱۲۷/۷ میلیون دلار مصوب شد که فقط یک طرح در بخش معدن و صنایع معدنی به ارزش ۰/۶ میلیون دلار بود و حدود ۰/۵ درصد از میزان سرمایه‌گذاری خارجی در این بخش انجام گرفت.
- در سال ۱۳۸۱، تعداد ۳۸ طرح با مشارکت خارجی به میزان ۷۴۴/۸ میلیون دلار مصوب شد که تعداد ۷ طرح در بخش معدن و صنایع معدنی به ارزش ۲۳۲/۲ میلیون دلار بود و حدود ۳۰ درصد از میزان سرمایه‌گذاری خارجی در این بخش انجام گرفت.

- در سال ۱۳۸۲ تعداد ۴۵ طرح با مشارکت خارجی به میزان ۱,۹۵۶ میلیون دلار مصوب شد که تعداد ۱۶ طرح در بخش معدن و صنایع معدنی به ارزش ۴۳۸/۸ میلیون دلار بود و حدود ۲۲/۴ درصد از میزان سرمایه‌گذاری خارجی در این بخش انجام گرفت.
- در سال ۱۳۸۳ تعداد ۳۶ طرح با مشارکت خارجی به میزان ۱,۵۲۲ میلیون دلار مصوب شد که تعداد چهار طرح در بخش معدن و صنایع معدنی به ارزش ۴۴۹/۲ میلیون دلار بود و حدود ۲۹/۵ درصد از میزان سرمایه‌گذاری خارجی در این بخش انجام گرفت.
- در سال ۱۳۸۴ تعداد ۴۷ طرح با مشارکت خارجی به میزان ۱,۹۵۰ میلیون دلار مصوب شد که تعداد ۱۲ طرح در بخش معدن و صنایع معدنی به ارزش ۹۰۴/۵ میلیون دلار بود و حدود ۴۶/۴ درصد از میزان سرمایه‌گذاری خارجی در این بخش انجام گرفت.
- در سال ۱۳۸۵ تعداد ۶۰ طرح با مشارکت خارجی به میزان ۹,۲۶۳/۸ میلیون دلار مصوب شد که تعداد ۱۴ طرح در بخش معدن و صنایع معدنی به ارزش ۲,۰۱۵ میلیون دلار بود و حدود ۲۱/۸ درصد از میزان سرمایه‌گذاری خارجی در این بخش انجام گرفت.
- در سال ۱۳۸۷ تعداد ۱۱ طرح با مشارکت بخش خارجی به میزان ۳۱/۵۱ میلیون دلار مصوب شد، ولی از میزان اجرای طرح‌های مصوب آماری در دست نیست.
- در سال ۱۳۸۸ تعداد ۹ طرح با مشارکت بخش خارجی به میزان ۳۵/۰۸ میلیون دلار مصوب شد ولی از میزان اجرای طرح‌های مصوب آماری در دست نیست.

جدول ۵۰. خلاصه میزان سرمایه‌گذاری خارجی در بخش معدن و صنایع معدنی (میلیون دلار)

برنامه چهارم					جمع برنامه سوم	برنامه سوم					سال	نوع صنعت	
۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴		۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹			
ن.م	ن.م	ن.م	۵	۳	۱۲	۳	۷	۱	۰	۱	تعداد	فلزی	صنایع معدنی
ن.م	ن.م	ن.م	۱,۸۳۴/۲	۱۵۳/۵۵	۸۰۹/۹۹	۴۴۵/۱۶	۳۵۷/۹۳	۳/۲۵	۰	۳/۶۵	میزان سرمایه‌گذاری		
ن.م	ن.م	ن.م	۶	۷	۱۸	۱	۷	۵	۱	۴	تعداد	غیرفلزی	صنایع معدنی
ن.م	ن.م	ن.م	۱۶۶/۶	۶۸/۸۳	۱۱۸/۵۵	۴	۷۲/۵۲	۳/۹	-/۶	۳۷/۵۳	میزان سرمایه‌گذاری		
ن.م	ن.م	ن.م	۳	۲	۳	۰	۲	۱	۰	۰	تعداد		معدن
ن.م	ن.م	ن.م	۱۴/۲۴	۶۸۲/۲	۲۳۳/۳۴	۰	۸/۳۴	۲۲۵	۰	۰	میزان سرمایه‌گذاری		
۳۵/۰۸	۳۱/۵۱	ن.م	۲,۰۱۵	۹۰۴/۵۸	۱,۱۶۱/۸۸	۴۴۹/۱۶	۴۳۸/۷۹	۲۳۲/۱۵	-/۶	۴۱/۱۸	جمع سرمایه‌گذاری مصوب		

مأخذ: گزارش عملکرد تفصیلی، وزارت صنایع و معادن.

تأثیر سیاست‌های بخشی و فرابخشی بر عملکرد معدن و صنایع معدنی در برنامه چهارم توسعه

بررسی سیاست‌های کلی و عملکرد قوانین مهم بخش معدن در برنامه چهارم و میزان دستیابی به آنها

در سیاست‌های کلی برنامه چهارم که برگرفته و برآمده از سند چشم‌انداز است، عمده‌ترین موارد مهم در ارتباط با بخش معدن و صنایع معدنی مربوط به دستیابی به رشد اقتصادی باثبات و پرشتاب با تکیه بر منابع معدنی است که برای رسیدن به این مهم، دولت زیرساخت‌های معدن و صنایع معدنی را ایجاد و مسیر سرمایه‌گذاری به این بخش را تسهیل می‌کند. همچنین گسترش بخش خصوصی و افزایش رغبت بخش خصوصی داخلی و خارجی به سرمایه‌گذاری در بخش معدن و صنایع معدنی از ابزارهایی است که دولت در رسیدن به اهداف باید بهره‌گیرد. از طرف دیگر، دولت با سیاست افزایش حضور بخش خصوصی در فضای اقتصادی و کاهش تصدیگری دولت، سیاست خصوصی‌سازی را در برنامه چهارم دنبال می‌کند. به‌طور کلی سیاست‌های کلی برنامه چهارم در ارتباط با بخش معدن و صنایع معدنی و عملکرد آن را می‌توان در جدول ۵۱ خلاصه کرد.

جدول ۵۱. عملکرد برخی از مواد قانونی برنامه چهارم در ارتباط با بخش معدن و صنایع معدنی

ردیف	فصل و عنوان هدف	مواد قانونی	متن قانون برنامه چهارم	خلاصه اقدامات انجام شده	تحلیل موضوع
۱		ماده (۱) بند «۱»	توسعه سرمایه‌گذاری بخش غیردولتی از محل حساب ذخیره ارزی	در سال ۱۳۸۷ با استفاده از حساب ذخیره ارزی تعداد ۷۸ طرح به میزان ۹۷۳/۲ میلیون دلار مصوب گردیده است. متوسط تسهیلات ارزی مذکور به‌ازای هر طرح ۱۲/۵ میلیون دلار بوده است. بیشترین سهم از میزان ارز مصوب را به‌ترتیب صنایع غذایی و دارویی با ۴۰/۸۱ درصد، صنایع شیمیایی و سلولزی با ۲۰/۳۲ درصد و صنایع معدنی با ۱۸/۸۵ درصد به‌خود اختصاص داده‌اند.	طی سال‌های برنامه چهارم توسعه، بجز سال‌های ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵، آماري از میزان طرح‌های گشایش اعتبار شده منتشر نشده است. بنابراین بررسی تحقق ماده مورد نظر در عمل امکانپذیر نمی‌باشد. چرا که تجربه سال‌های قبل نشان می‌دهد تعدادی از طرح‌های مصوب شده پس از تصویب با توجه به شرایط اقتصادی، گشایش اعتبار نشده‌اند که عوامل مختلفی می‌تواند در این موضوع دخیل باشد.
۲	فصل اول: بسترسازی برای رشد سریع	ماده (۵) جزء «۱»	به‌منظور تحقق اهداف و شاخص‌های کمی مربوط به ارتقای بهره‌وری کل عوامل تولید در رشد تولید مربوطه را تعیین کرده و الزامات و راهکارهای لازم برای تحقق آنها را برای تحول کشور از یک اقتصاد نهاده‌محور به یک اقتصاد بهره‌ورمحور مشخص نمایند. به‌طوری که سهم بهره‌وری کل عوامل در رشد تولید ناخالص داخلی حداقل به ۳۱/۳ درصد برسد. با توجه به اینکه هدفگذاری‌های هر بخش و زیربخش با شاخص‌های ستانده به نهاده مشخص گردد به‌طوری که متوسط رشد سالیانه بهره‌وری نیروی کار، سرمایه و کل عوامل تولید به مقادیر حداقل ۳/۵، ۱ و ۲/۵ برسد.	- طراحی و تدوین و اجرای ساختار مناسب برای برنامه‌ریزی و سیاستگذاری برنامه‌های بهبود بهره‌وری در مجموعه وزارت صنایع و معادن و سازمان‌ها و شرکت‌های تحت پوشش در قالب شورای بهره‌وری بخش صنعت و معدن، کمیته‌های بهره‌وری در سطوح سازمان‌های تحت پوشش و کمیته راهبردی بهره‌وری در ستاد وزارتخانه که مسئولیت تدوین و نظارت بر برنامه‌های بهره‌وری را به‌عهده دارند. - شناسایی و دسته‌بندی بخش‌های صنعتی و معدنی کشور در قالب بخش‌های کمتر مولد و بیشتر مولد و تدوین راهکارهای اجرایی به‌منظور دستیابی به اهداف برنامه چهارم توسعه کشور در کلیه بخش‌ها و زیربخش‌ها با همکاری انجمن‌های صنعتی، معدنی	هدف اصلی این ماده، دقیقاً برآورد افزایش کمی بهره‌وری نیروی کار و سرمایه و بهره‌وری کل به مقادیر حداقل ۳/۵، ۱ و ۲/۵ درصد بود که وزارت صنایع و معادن می‌بایست در جهت اعلام رسمی عملکرد اقدام می‌کرد ولی هیچ آمار رسمی در این جهت منتشر نشده است و عملکرد این بخش قابل ارزیابی نیست.

تحلیل موضوع	خلاصه اقدامات انجام شده	متن قانون برنامه چهارم	مواد قانونی	فصل و عنوان هدف	ردیف
	<p>و بهره‌وری و مهندسی و کلیه سازمان‌ها و نهادهای مرتبط و همکاری مستمر جهت تدوین برنامه‌های کلان کشور درخصوص ارتقای سهم بهره‌وری در تولید ناخالص داخلی.</p> <p>- تداوم برنامه اندازه‌گیری شاخص‌های بهره‌وری در بخش و زیربخش‌های صنعتی و معدنی کشور که تاکنون اندازه‌گیری شاخص‌های بهره‌وری از سال ۱۳۷۶ - ۱۳۸۴ انجام پذیرفته و برای سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۸۶ درحال نهایی شدن می‌باشد و قرار است تا پایان برنامه چهارم این فعالیت به‌طور مستمر انجام پذیرد.</p> <p>- بررسی و شناسایی عوامل بازدارنده و پیش‌برنده رشد بهره‌وری در بخش صنعت و معدن با همکاری متخصصین و واحدهای صنعتی و معدنی کشور، با اجرای مدل عارضه‌یابی و آسیب‌شناسی نسبت به ارائه راهکارهای مناسب، علمی و کاربردی برای ارتقای بهره‌وری و اجرای آن در کلیه بخش‌های صنعتی و معدنی کشور</p> <p>- طراحی و ایجاد شبکه بهره‌وری و متخصصین بهره‌وری در بخش صنعت و معدن کشور که تاکنون کار طراحی آن انجام پذیرفته و با جمع‌آوری اطلاعات خصوصاً از طریق واحدهای صنعتی و معدنی کشور قرار است تا در سال</p>				

ردیف	فصل و عنوان هدف	مواد قانونی	متن قانون برنامه چهارم	خلاصه اقدامات انجام شده	تحلیل موضوع
				جاری این شبکه با دو هدف امکان اندازه‌گیری به‌روز شاخص‌های بهره‌وری و ایجاد شبکه متخصصین بهره‌وری راه‌اندازی شود. — به‌منظور ارتقای فرهنگ کار و بهبود و رشد بهره‌وری نیروی کار در بخش صنعت و معدن طراحی و تدوین نظام کارگروهی در حال انجام است که قرار است با همکاری متخصصین و بخش‌های صنعتی و معدنی کشور این نظام طراحی و اجرایی شود تا نقش مؤثری در ارتقای بهره‌وری نیروی کار در بخش صنعت و معدن کشور ایفا نماید.	
۲		ماده (۶)	در چارچوب سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران از جمله موارد مشمول در صدر اصل چهل و چهارم قانون اساسی، به‌منظور تداوم برنامه خصوصی‌سازی و توانمندسازی بخش غیردولتی در توسعه کشور به دولت اجازه داده می‌شود: از همه روش‌های امکان‌پذیر، اعم از مقررات‌زدایی، واگذاری مدیریت (نظیر اجاره، پیمانکاری عمومی و پیمان مدیریت) و مالکیت (نظیر اجاره به شرط تملیک، فروش تمام یا بخشی از سهام، واگذاری اموال) تجزیه به‌منظور واگذاری، انحلال و ادغام شرکت‌ها استفاده شود.	الف- سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی ایران: واگذاری سهام سازمان در سال ۱۳۸۷ مجموعاً ۴,۵۱۹/۵۶ میلیون سهم به ارزش ۳۹,۳۶۲/۵ میلیارد ریال در چارچوب مقررات خصوصی‌سازی و سهام عدالت می باشد.	عملکرد این بخش به‌صورت کمی در بخش خصوصی‌سازی گزارش به‌طور مفصل آورده شده است.

ردیف	فصل و عنوان هدف	مواد قانونی	متن قانون برنامه چهارم	خلاصه اقدامات انجام شده	تحلیل موضوع
۴		ماده (۱۱)	۳ درصد از سپرده قانونی بانک‌ها نزد بانک مرکزی جمهوری اسلامی بر مبنای درصد سال ۱۳۸۳ در اختیار بانک‌های کشاورزی، مسکن و صنعت و معدن (هر بانک ۱ درصد) قرار گیرد تا صرف اعطای تسهیلات به طرح‌های کشاورزی و دامپروری، احداث ساختمان و مسکن، تکمیل طرح‌های صنعتی و معدنی بخش غیردولتی شود که ویژگی عمده آنها اشتغال‌زایی باشد.	مبلغ ۹۸۸ میلیارد ریال از محل سپرده قانونی بانک‌ها نزد بانک مرکزی طی سه مرحله در اختیار بانک صنعت و معدن قرار گرفت و صرف ارائه تسهیلات به تکمیل طرح‌های نیمه‌تمام گردیده است.	عملکرد این جزء به صورت کمی در بخش عملکرد بانک صنعت و معدن به طور مفصل آورده شده است.
۵		ماده (۱۳) جزء «۲» بند «الف»	به منظور تنظیم تعهدات ارزی کشور، دستگاه‌های موضوع ماده (۱۶۰) این قانون ملزم هستند: فهرست کلیه حساب‌های ارزی جدید خارج از کشور خود را به بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران اعلام نمایند تا پس از تأیید ادامه فعالیت آنها مؤثر گردد.	سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی ایران طی نامه شماره ۴۸۲۲ مورخ ۱۳۸۸/۲/۲۰ اعلام داشته که در سال ۱۳۸۷ حساب ارزی جدید افتتاح ننموده است.	عملکردی نداشته است
۶		ماده (۱۳) جزء «۳» بند «ب»	بانک‌های تجاری و تخصصی مجازند بدون تضمین دولت و با رعایت سقف (۳۰ میلیارد دلار) نسبت به تأمین منابع مالی طرح‌های سرمایه‌گذاری بخش‌های غیردولتی از منابع بین‌المللی اقدام کنند.	دریافت ۱۶ خط اعتباری ریفاینانس کوتاه‌مدت در طول برنامه چهارم معادل ۱۷۵ میلیون دلار و ۸۳/۵ میلیون یورو بوده است.	عملکرد این جزء در بخش استفاده از خطوط اعتباری آورده شده است.
۷		ماده (۲۰) بند «الف» (ماده (۱۲۱) قانون برنامه سوم توسعه)	تهیه و تدوین معیارها و مشخصات فنی مرتبط با مصرف انرژی در تجهیزات فرآیندها	ضوابط و معیارهای مصرف انرژی به سازمان صنایع و معادن استان‌ها جهت رعایت در طرح‌های جدید و به معاونت تولید جهت بهینه‌سازی مصرف واحدهای تولیدی ابلاغ و در دست پیگیری و اجراست.	در این بخش می‌بایست قوانین مدون در ارتباط با ماشین‌آلات معدنی و تجهیزات صنایع معدنی که جزء برترین صنایع در سطح کشور مطرح هستند، تدوین می‌شد که وزارتخانه اقدام به تدوین و به‌روزرسانی استانداردهای موجود در کشور کرده است که هنوز نهایی نشده است. بنابراین عملکرد قابل توجه در این بخش وجود ندارد.

ردیف	فصل و عنوان هدف	مواد قانونی	متن قانون برنامه چهارم	خلاصه اقدامات انجام شده	تحلیل موضوع
۸		ماده (۲۱)	دولت موظف است سند ملی توسعه بخش‌های صنعت و معدن را با توجه به مطالعات توسعه صنعتی کشور ظرف ۶ ماه از تاریخ تصویب این قانون با محوریت ... و صادرات صنعتی از رشد متوسط سالیانه ۱۴/۸ درصد برخوردار گردد و...	درخصوص موارد ذیل اقدام شده است: بازنگری و اصلاح سند راهبردی توسعه صنعتی کشور بازبینی و انجام اصلاحات در سند ملی توسعه بخش صنعت و معدن و سند آمایش سرزمین	سندی در ارتباط با بخش معدن و صنایع معدنی نهایی نشده است. تنها سند موجود در ارتباط با استراتژی بخش معدن و صنایع است که به صورت ناقص توسط پیمانکار امر، تهیه شده و نهایی نشده است.
۹		ماده (۲۱) بند «د»	بهبود و گسترش سیستم‌های اطلاع‌رسانی، توسعه و گسترش پایگاه‌های داده‌های علوم زمین به‌منظور دسترسی سرمایه‌گذاران و کارآفرینان به اطلاعات مورد نیاز توسط دولت	توسعه و تکمیل ۴۳۴ آلبوم شامل ۱۳,۱۶۷ تصویر مرتبط با علوم زمین توسعه، تکمیل و ارائه بیش از ۶,۰۰۰ فایل اطلاعاتی معرفی بیش از ۵,۲۹۸ واژه زمین‌شناسی و علوم مرتبط توسعه، تکمیل و ارائه ۵,۸۹۸ مقاله فارسی و ۲,۵۷۷ مقاله انگلیسی	توسعه و گسترش پایگاه‌های داده‌های علوم زمین، همان تهیه انواع نقشه‌های زمین‌شناسی در ابعاد مختلف در زمینه‌های مختلف است که به صورت کمی در جداول کلان برنامه چهارم آورده شده است. طبق جداول برنامه و عملکرد ارائه شده از سوی سازمان زمین‌شناسی، در بخش تهیه نقشه‌های زمین‌شناسی، عملکرد مطابق با اهداف بوده ولی عملکردی از میزان و چگونگی دسترسی افراد ذینفع توسط سازمان زمین‌شناسی ارائه نشده است. در مورد بهبود سیستم‌های اطلاع‌رسانی نیز که می‌بایست از تجمیع اطلاعات موجود در سازمان‌های مختلف صورت می‌گرفت، عملکردی ارائه نشده است.

ردیف	فصل و عنوان هدف	مواد قانونی	متن قانون برنامه چهارم	خلاصه اقدامات انجام شده	تحلیل موضوع
۱۰		ماده (۲۱) بند «و» جزء «۳»	تقویت شرکت‌های مادر تخصصی توسعه‌ای در جهت توسعه بخش غیردولتی با استفاده از منابع عمومی، خارجی و منابع ناشی از فروش سهام شرکت‌های زیرمجموعه و عرضه سهام شرکت‌های مادر تخصصی در بازار بورس تا سقف ۴۹ درصد به استثنای موارد مذکور در صدر اصل چهل و چهارم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران	سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی ایران از طریق سرمایه‌گذاری و مشارکت با بخش غیردولتی از محل منابع عمومی ۱۶۵,۹۰۳ میلیون ریال منابع ناشی از فروش سهام ۳,۴۲۴,۱۳۵ میلیون ریال - منابع خارجی ۳,۲۸۶,۶۴۹ میلیون ریال لازم به‌ذکر است منابع خارجی مربوط به تسهیلات دریافتی از بانک‌های خارجی جهت اجرای طرح‌های فولاد هرمزگان و آلومینیم هرمزگان می‌باشد.	تقویت شرکت‌های مادر تخصصی در جهت افزایش سرمایه‌گذاری در مناطقی است که بخش خصوصی رغبتی به سرمایه‌گذاری در آن مناطق را نداشته باشد. به‌عبارت دیگر، مناطق توسعه‌نیافته یا کمتر توسعه‌یافته که از زیرساخت‌های لازم برخوردار نباشند و بخش خارجی و خصوصی تمایلی به سرمایه‌گذاری نداشته باشد، سازمان‌های توسعه‌ای موظف به سرمایه‌گذاری و ایجاد زیرساخت‌ها هستند. ولی عملکردی در این مورد، حداقل در مورد سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی ارائه نشده است. سرمایه‌گذاری در طرح‌های معدنی و صنایع معدنی که از موقعیت مناسبی برخوردار هستند (زیربناهای لازم برای حضور سرمایه‌گذار بخش خصوصی و خارجی وجود دارد)، نباید توسط سازمان توسعه صورت گیرد.
۱۱		ماده (۲۱) بند «و» جزء «۵»	تأمین زیربناهای لازم در معادن بزرگ و مناطق معدنی توسط دولت	اعتبار مصوب سال ۱۳۸۷ جهت ایجاد زیربناهای لازم در معادن بزرگ و مناطق معدنی ۱۰۰ میلیارد ریال بوده که از این رقم ۵۹/۲۳ میلیارد ریال از خزانه دریافت و عیناً جذب گردیده است.	تأمین زیربناهای لازم در معادن بزرگ و مناطق معدنی، مستلزم بودجه کافی است، که باید توسط دولت تخصیص یابد ولی همان‌طور که مشاهده می‌شود، بودجه ناچیزی اختصاص یافته است.
۱۲		ماده (۲۱) بند «و» جزء «۶»	اصلاح اساسنامه صندوق بیمه فعالیت‌های معدنی و صندوق حمایت از توسعه و تحقیقات صنعت الکترونیک در جهت تقویت و توسعه نهادهای پوشش‌دهنده مخاطرات سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در زمینه اکتشافات مواد معدنی و سرمایه‌گذاری خطرپذیر در صنایع نوین	در ارتباط با صندوق بیمه فعالیت‌های معدنی، اصلاحیه صندوق بیمه فعالیت‌های معدنی با پیش‌بینی افزایش سرمایه تهیه و به معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور منعکس گردید.	عملکردی از میزان افزایش سرمایه ارائه نشده است.

ردیف	فصل و عنوان هدف	مواد قانونی	متن قانون برنامه چهارم	خلاصه اقدامات انجام شده	تحلیل موضوع
۱۳		ماده (۲۱) بند «ه»	گسترش تولید صادرات‌گرا در چارچوب سیاست‌های بازرگانی کشور	در سال ۱۳۸۷ جمعاً ۳۲/۹ میلیون تن کالای غیرنفتی به ارزش ۱۸/۱۴۶ میلیون دلار به خارج صادر گردیده است که از لحاظ وزنی ۲/۲۸ درصد و از لحاظ ارزشی ۱۸/۱۲ درصد رشد را نشان می‌دهد.	مجموع صادرات معدنی، شامل مواد خام معدنی است که باید در داخل فرآوری شوند. تفکیک محصولات ارائه نشده ولی طی برنامه چهارم، در بخش معدن و صنایع معدنی، رشد صادرات وجود داشته است.
۱۴		ماده (۲۴)	به دولت اجازه داده می‌شود جهت رشد اقتصادی، ارتقای فناوری، ارتقای کیفیت تولیدات، افزایش فرصت‌های شغلی و افزایش صادرات در قلمرو فعالیت‌های تولید اعم از صنعتی، معدنی، کشاورزی، زیربنایی، خدمات و فناوری اطلاعات در اجرای قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی به‌منظور جلب سرمایه‌گذاری خارجی زمینه‌های لازم را فراهم نماید.	در سال ۱۳۸۷ اجرای ۴۵ طرح سرمایه‌گذاری خارجی به مبلغ ۵۴۲,۶۲۵ هزار دلار به تصویب رسیده است.	طی برنامه چهارم، از میزان سرمایه‌گذاری خارجی آماری ارائه نشده است و فقط طرح‌های مصوب در سرمایه‌گذاری ارائه شده است که عملکرد واقعی در مورد سرمایه‌گذاری خارجی نبوده و تحلیل با تکیه بر این آمار نمی‌توان ارائه کرد.
۱۵		ماده (۳۳) بند «د»	برقراری هرگونه مالیات و عوارض برای صادرات کالاهای غیرنفتی و خدمات در طول برنامه ممنوع می‌باشد دولت مجاز است به‌منظور صیانت از منابع و استفاده بهینه از آنها عوارض ویژه را برای صادرات مواد اولیه فرآوری نشده وضع و دریافت نماید.	به استناد مصوبه ۹۷۳۷۸/ت/۴۰۴۳۹ ک مورخ ۱۳۸۷/۶/۱۶ هیئت وزیران به‌شرح ذیل تصویب گردید و درحال حاضر اجرا می‌گردد: عوارض صادراتی ضایعات و قراضه آهن، شمش آهن و ضایعات و قراضه سایر فلزات ۳۰ درصد تعیین می‌شود. شمش آهن حاصل از قراضه و سنگ آهن داخلی مشمول عوارض صادراتی می‌باشد. شمش آهن حاصل از سنگ آهن و کنسانتره وارداتی مشمول عوارض صادراتی نمی‌باشد.	برقراری مالیات برای قراضه، به اشتباه بر روی شمش روی نیز وضع گردید که این صنعت را به‌شدت به مدت ۶ ماه تحت تأثیر قرار داد. در مورد عوارض بر سنگ آهن و کنسانتره آن، در سال ۱۳۸۸ هیچ اقدامی صورت نگرفت ولی در سال ۱۳۸۹ عوارض ۷۰ درصدی وضع گردید که در سال ۱۳۹۰ لغو گردید.

بررسی محیط کسب‌وکار در ایران در طول برنامه چهارم توسعه

بانک جهانی که از طراحان اصلی سیاست خصوصی‌سازی در جهان بود تأکید خود را از خصوصی‌سازی به محیط مناسب کسب‌وکار و رفع موانع رشد بخش خصوصی تغییر داده، کشورهای عضو را به بهبود محیط کسب‌وکار تشویق می‌کند و در این راستا، از سال ۲۰۰۰ مرکزی به نام «کسب‌وکار» راه‌اندازی کرده است. این مرکز سالیانه موانع کسب‌وکار در کشورهای مختلف را مقایسه می‌کند و با استفاده از تجارب کشورها راهکارهایی برای بهبود محیط کسب‌وکار ارائه می‌دهد.

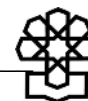
بانک جهانی امور مربوط به کسب‌وکار را به ده فعالیت تقسیم می‌کند. این ده فعالیت عبارت است از: شروع یک کسب‌وکار، اخذ مجوز از شهرداری و سایر دستگاه‌های مرتبط برای تأسیس محل فعالیت، استخدام و اخراج کارکنان، ثبت دارایی، اخذ تسهیلات و اعتبارات، حمایت از حقوق سرمایه‌گذاران، پرداخت مالیات، تجارت خارجی، اجرای قراردادهای، اعلام ورشکستگی و خاتمه بخشیدن به کسب‌وکار (بانک جهانی).

تازه‌ترین گزارش این مرکز در سال ۲۰۱۰ منتشر شده است. پس از تحولات به‌وجود آمده در دنیا، در ایران نیز تصمیم‌گیران و دولتمردان کشور بر سر الزام بهبود فضای کسب‌وکار در جامعه به توافق رسیدند و قوانینی را نیز به تصویب و اجرا گذاشتند.

در ماده (۴۱) برنامه چهارم توسعه، دولت موظف به اتخاذ سیاست‌های مختلف برای بهبود محیط کسب‌وکار شده است. در این ماده آمده است: «دولت موظف است در برنامه چهارم، در جهت بهبود فضای کسب‌وکار در کشور و زمینه‌سازی توسعه اقتصادی و تعامل با جهان پیرامون، اقدامات ذیل را به‌عمل آورد: ...» در ماده (۸) برنامه به دولت اجازه داده شده است بخشی از درآمدهای حاصل از فروش شرکت‌های دولتی را در قالب بودجه‌های سنواتی به توانمندسازی بخش خصوصی تخصیص دهد و در ماده (۶) همین برنامه دولت مجاز به استفاده از همه روش‌ها برای توانمندسازی بخش خصوصی شده است.

شورای اقتصاد کشور نیز در مورخ ۱۳۸۳/۳/۱۶ وزارت اقتصاد را موظف به تهیه سند ملی «رفع موانع بخش خصوصی» کرده است. قوه قضائیه نیز در پایان سال ۱۳۸۶ مرکزی را برای بررسی موانع سرمایه‌گذاری در بخش خصوصی تأسیس کرد.

این اقدامات و سیاست‌ها نشان می‌دهد لزوم بهبود محیط کسب‌وکار برای سیاستگذاران در ایران نیز شناخته شده است، اما چرا علیرغم تأکید بالاترین مقام کشور و تصریح مواد قانونی در برنامه چهارم و اسناد دیگر اقدام چندانی برای بهبود محیط کسب‌وکار صورت نگرفته است؟ چگونه می‌توان با توجه به خواست سیاستمداران و قانونگذاران بهبود محیط کسب‌وکار در ایران را تسریع کرد؟

در تازه‌ترین رده‌بندی بانک جهانی وضعیت ایران در سال ۲۰۱۰ نسبت به سال ۲۰۰۹ با پنج پله صعود از ۱۴۲ به ۱۳۷ ارتقا یافته است، اما با وجود این رشد نیز هنوز جایگاه شایسته‌ای در بین کشورهای منطقه برای ما وجود ندارد (جدول ۵۲).

جدول ۵۲. وضعیت ایران در شاخص‌های فضای کسب‌وکار سال طی سال‌های ۲۰۰۶-۲۰۱۰

عنوان شاخص و نماگرها	۲۰۰۶ (از ۱۵۵ کشور)	۲۰۰۷ (از ۱۷۵ کشور)	۲۰۰۸ (از ۱۷۸ کشور)	۲۰۰۹ (از ۱۸۱ کشور)	۲۰۱۰ (از ۱۸۳ کشور)
سهولت انجام کسب‌وکار	۱۰۸	۱۱۹	۱۳۵	۱۴۲	۱۳۷
راه‌اندازی کسب‌وکار	-	۶۴	۷۷	۹۶	۴۸
دریافت مجوزها	-	۱۶۷	۱۶۴	۱۶۵	۱۴۱
استخدام کارکنان	-	۱۴۱	۱۴۱	۱۴۷	۱۳۷
ثبت مالکیت	-	۱۴۳	۱۴۳	۱۴۷	۱۵۳
دریافت اعتبار	-	۶۵	۶۸	۸۴	۱۱۳
حمایت از سرمایه‌گذاران	-	۱۵۶	۱۵۸	۱۶۴	۱۶۵
پرداخت مالیات	-	۹۶	۹۷	۱۰۴	۱۱۷
تجارت برون‌مرزی	-	۸۷	۱۳۵	۱۴۲	۱۳۴
اجرای قراردادهای	-	۳۳	۵۷	۵۶	۵۳
خاتمه کسب‌وکار	-	۱۰۹	۱۱۸	۱۰۷	۱۰۹

مأخذ: بانک جهانی.

بررسی سیاست‌های پولی، مالی و ارزی و تأثیر آن بر بخش معدن و صنایع معدنی طی سال‌های برنامه چهارم توسعه

طی سال‌های برنامه چهارم توسعه، انواع سیاست‌های پولی، مالی و ارزی در قالب قوانین دائمی، قوانین بودجه، بسته‌های سیاستی - نظارتی بانک مرکزی و قانون برنامه چهارم ابلاغ و با توجه به فضای اقتصادی کشور، مورد اجرا قرار گرفت و بخش‌های مختلف اقتصادی کشور از جمله بخش معدن و صنایع معدنی از آن متأثر شد که در ادامه به مهمترین قوانین و سیاست‌ها در زمینه معدن و صنایع معدنی اشاره می‌شود.

۱. مواد (۱) و (۱۰) قانون برنامه چهارم توسعه

در ماده (۱) قانون برنامه چهارم بر لزوم استفاده از حساب ذخیره ارزی برای انواع سرمایه‌گذاری تأکید شده است که در این مسیر در سال ۱۳۸۵ در بخش صنعت و معدن به واسطه بانک صنعت و معدن جمعاً به مبلغ ۱/۷ میلیارد دلار گشایش اعتبار صورت گرفته است. همچنین در سال ۱۳۸۵ تعداد ۲۴ طرح تولیدی از محل بند «۷» تبصره «۲» با تسهیلات ۱,۶۵۳,۵۶۳ میلیون ریال به بانک‌های

عامل معرفی شده‌اند. در سال ۱۳۸۶ با استفاده از حساب ذخیره ارزی تعداد ۱۹۸ طرح به میزان ۳,۷۹۳/۷ میلیون دلار مصوب شد که ۹/۲ درصد از آن به کانی‌های غیرفلزی اختصاص داشت. کل قراردادهای منعقد شده در ارتباط با تسهیلات حساب ذخیره ارزی در بخش معدن تا سال ۱۳۸۶، حدود ۷/۴ میلیون دلار بوده است.

همان‌طور که مشاهده می‌شود، تصویب این ماده در برنامه چهارم توسعه، منجر به ایجاد تسهیلات در بخش معدن و صنایع معدنی شده ولی ارزیابی این نکته که چه میزان از تسهیلات مصوب، پرداخت شده، آمار دقیقی در دست نیست.

ماده (۱۰) قانون برنامه چهارم توسعه مربوط به میزان تسهیلات اعطایی بانکها به بخش‌های مختلف است که با تصویب این ماده، طی سال‌های ۱۳۸۴ - ۱۳۸۵، به ترتیب ۲۱ و ۲۷ درصد از کل تسهیلات به بخش صنعت و معدن اختصاص یافت و برای سال‌های بعد آمار ا ارائه نشده است.

۲. قانون تسهیل اعطای تسهیلات بانکی و کاهش هزینه‌های طرح و تسریع در اجرای

طرح‌های تولیدی و افزایش منابع مالی و کارآیی بانکها

طبق این قانون اخذ وثائق خارج از دارایی و عواید طرح تولیدی ممنوع شده است. همچنین مدت زمان پاسخگویی به درخواست وام حداکثر یک‌ماه تعیین شده است که در جهت کاهش بوروکراسی برای سرمایه‌گذاری است. نفع این قانون، کاهش بوروکراسی اداری و افزایش منابع مالی برای بخش تولید است که در نوع خود، اگر به‌درستی اجرا می‌شد می‌توانست آثار پرباری بر بخش معدن و صنایع معدنی داشته باشد. البته این قانون در بخش معدن تأثیر چندانی نداشته است، زیرا هیچ‌یک از بانکها پروانه بهره‌برداری و ذخیره معدن را به‌عنوان وثیقه قبول نمی‌کنند که همین موضوع باعث عدم برخورداری بخش از این قانون شده است.

۳. قانون منطقی کردن نرخ سود تسهیلات بانکی متناسب با نرخ بازاری بخش‌های

مختلف اقتصادی (با تأکید بر عملیات بانکی بدون ربا)

این قانون در سال ۱۳۸۵ مورد تصویب مجلس قرار گرفت. طبق این قانون دولت و بانک مرکزی مکلفند سازوکار تجهیز و تخصیص منابع بانکی را چنان سامان دهند که سود مورد انتظار تسهیلات بانکی در عقود با بازدهی ثابت، طی برنامه چهارم به‌طوری کاهش یابد که قبل از پایان برنامه، نرخ سود اینگونه تسهیلات در تمامی بخش‌های اقتصادی یکرقمی شود.

با توجه به اینکه یکی از اصلی‌ترین متغیرها در سرمایه‌گذاری بخش‌های مختلف، نرخ سود

است، در نگاه اول یکی از دلایل فقدان سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف از جمله صنعت و معدن، بالا بودن نرخ سود اسمی بانک‌ها می‌تواند باشد. بنابراین این قانون در جهت تشویق سرمایه‌گذاری در بخش صنعت و معدن آورده شده است. ولی با توجه به بالا بودن نرخ تورم در ایران و اجبار به کاهش نرخ سود بانکی از طرف دولت، بانک‌ها سیاست کاملاً انقباضی را در بخش تسهیلات در پیش گرفتند و این قانون علاوه بر اینکه کمک چندانی به رونق بخش نکرد بلکه هزینه‌های اخذ تسهیلات را نیز افزایش داد.

۴. بسته‌های سیاسی - نظارتی بانک مرکزی سال ۱۳۸۷ - ۱۳۸۸

بسته‌های سیاستی - نظارتی بانک مرکزی در راستای سامان‌بخشی به بازار پول از سال ۱۳۸۷ توسط بانک مرکزی تهیه و ابلاغ می‌شود. طبق بسته سیاستی - نظارتی بانک مرکزی در سال ۱۳۸۷ در توزیع بخشی تسهیلات بانکی، سهم بخش صنعت و معدن ۳۳ درصد بود که بالاترین سهم از کل را به خود اختصاص داده است ولی آیا در عمل همین میزان از کل اعتبارات به این بخش اختصاص یافته، خیلی مشخص و واضح نیست.

طبق ماده (۶) بسته سیاستی - نظارتی، حداکثر سود عقود مبادله‌ای ۱۲ درصد تعیین شده است که با توجه به واقعی نبودن سود تعیین شده، بانک‌ها در اعطای تسهیلات، سیاست انقباضی را اعمال کردند که همین امر بخش معدن و صنایع معدنی را تحت تأثیر قرار داد.

طبق ماده (۳۲)، بانک مرکزی مسئول تنظیم بازار ارز کاهش ریسک سرمایه‌گذاری ناشی از نوسانات نرخ ارز بوده است. البته مدیریت بازار ارز، پایین‌تر از نرخ واقعی آن توسط بانک مرکزی، عاملی در جهت کاهش صادرات غیرنفتی و کاهش میزان رقابت‌پذیری محصولات داخلی با خارجی بوده است.

در بسته سیاستی - نظارتی سال ۱۳۸۸، سهم بخش صنعت و معدن ۲ درصد نسبت به سال ۱۳۸۷ افزایش یافته و به ۳۵ درصد رسیده است ولی از عملکرد سال ۱۳۸۸ نیز اطلاعی در دست نیست.

در ماده (۱۹) همین بسته، سیاست ارائه خدمات برای سرمایه‌گذاران به منظور معرفی طرح آنان به افراد علاقمند به مشارکت به صورت خرید اوراق تجاری شرکتی (برای سرمایه در گردش واحدهای تولیدی) و یا اوراق مشارکت شرکتی (برای طرح‌های سرمایه‌گذاری) پیش‌بینی شده است ولی از عملکرد این بخش نیز آمار دقیقی در دسترس نیست.

در ماده (۲۳)، بند «۴»، اعطای هرگونه تسهیلات به کسانی که بدهی معوق به سیستم بانکی دارند منوط به تعیین تکلیف بدهی قبلی شده است که همین موضوع با توجه به اینکه در سال ۱۳۸۸

اکثر واحدهای معدنی و صنایع معدنی بر اثر بحران جهانی دچار بحران مالی شده بودند را دچار مشکل اساسی کرد.

در ماده (۹) اولویت اعطای تسهیلات به طرح‌های نیمه‌تمام و سرمایه در گردش واحدهای تولیدی اختصاص یافته است که کمکی در جهت حل مشکل نقدینگی واحدهای تولیدی بحران‌زده محسوب می‌شود.

خصوصی‌سازی در بخش معدن و صنایع معدنی طی سال‌های برنامه سوم و چهارم توسعه

خصوصی‌سازی در مجموعه معادن و صنایع معدنی در طول برنامه سوم و چهارم، در زیرمجموعه سه شرکت مادر تخصصی:

- سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی ایران.
- سازمان صنایع ملی ایران.
- بانک صنعت و معدن.

صورت گرفت که از بین شرکت‌های فوق، طبق جدول ۵۳، واگذاری‌ها طی سال‌های برنامه سوم توسعه انجام شد.

جدول ۵۳. خلاصه فعالیت‌های مربوط به واگذاری سهام شرکت‌های تحت پوشش وزارت صنایع و معادن از سال ۱۳۸۱ لغایت ۱۳۸۳ (میلیون ریال)

نام سازمان مربوطه	مبلغ فروش در سال‌های ۱۳۸۱، ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳													
	سال ۱۳۸۳				سال ۱۳۸۲				سال ۱۳۸۱					
	بورس	دیگر (مزایده)	حق تقدم	جمع کل	بورس	دیگر (مزایده)	حق تقدم	جمع کل	بورس	دیگر (مزایده)	حق تقدم	جمع کل		
سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی ایران	۰	۱,۲۲۴,۰۴۳	۰	۱,۲۲۴,۰۴۳	۹۷۵,۷۰۲	۲,۳۹۹,۰۷۷	۴۳۰	۳,۳۷۵,۲۰۹	۴,۴۶۰,۴۳۶	۴۱,۳۲۳	۳۱,۶۷۱	۴,۵۳۳,۴۳۰	۹,۱۳۲,۶۸۲	۹,۱۰۱,۰۱۱
سازمان صنایع ملی ایران*	۱۷۵,۴۵۲	۲۶۶,۵۹۲	۵,۱۴۶	۴۴۷,۱۹۱	۱۷۳,۱۶۲	۱,۹۵۶,۳۷۵	۶,۸۳۴	۲,۱۳۶,۳۷۱	۵۳۷,۵۶۴	۱۹۹,۷۳۷	۱,۳۲۳	۷۳۸,۶۲۴	۳,۳۲۲,۱۸۶	۰
بانک صنعت و معدن**	۱۱,۱۰۵	۸۱,۴۳۵	۰	۹۲,۵۴۰	۶۱۳,۳۷۱	۱,۱۶۸,۲۴۴	۰	۱,۷۸۱,۶۱۵	۴۶۰,۸۵۱	۸۵,۳۷۴	۰	۵۴۶,۲۲۵	۲,۴۲۰,۳۸۰	۰
جمع کل	۱,۰۷۴,۷۴۳	۱,۶۲۵,۵۷۴	۱۲۵,۸۱۵	۲,۸۲۶,۱۳۲	۷,۵۶۴,۵۶۱	۵,۵۲۳,۶۹۶	۱۰,۰۶۲,۵۴۵	۱۴,۱۵۰,۸۰۲	۶,۳۶۹,۶۹۹	۳۴۷,۴۷۵	۱۱۷,۰۴۶	۶,۸۳۴,۲۲۰	۲۳,۸۱۱,۱۵۴	۱۶,۸۹۲,۰۶۴

مأخذ: وزارت صنایع و معادن.

* کلیه شرکت‌های وابسته به سازمان صنایع ملی ایران بابت بدهی دولت به سازمان تأمین اجتماعی، صندوق بازنشستگی و آستان قدس رضوی واگذار شده است و رقم‌های مندرج در جدول مربوط به میزان فروش شرکت سرمایه‌گذاری سازمان صنایع ملی ایران به بخش خصوصی است که به وکالت از طرف دستگاه‌های مذکور صورت گرفته است.
 ** سهام کلیه شرکت‌های فعال بانک صنعت و معدن به شرکت سرمایه‌گذاری آتیه دماوند واگذار شده است و رقم‌های مندرج در جدول مربوط به میزان فروش توسط شرکت آتیه دماوند است.
 توضیح: مبالغ فوق با احتساب سود فروش اقساطی است.

طی سال‌های برنامه چهارم توسعه، واگذاری‌ها فقط در شرکت مادر تخصصی سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی ایران، طبق جداول ۵۴ تا ۵۸ در سال‌های مختلف صورت گرفته است.

جدول ۵۴. آمار واگذاری سهام شرکت‌های زیرمجموعه سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی (ایمیدرو) در سال ۱۳۸۴

ردیف	تعداد کل سهام شرکت	نام شرکت	سهام تدریجی		سهام ترجیحی		سهام بلوکی		جمع کل		
			ارزش (میلیون ریال)	تعداد سهام	ارزش (میلیون ریال)	تعداد سهام	ارزش (میلیون ریال)	تعداد سهام	ارزش (میلیون ریال)	تعداد سهام	درصد سهام واگذار شده
۱	۱۳۵,۵۰۰,۰۰۰	سیمان هرمزگان	۲۱۲,۰۸۳	۸,۴۶۳,۴۶۰			۰	۰	۲۱۲,۰۸۳	۸,۴۶۳,۴۶۰	۶/۲۴
۲	۱۲,۰۰۰,۰۰۰	نورد و لوله اهواز	۰	۱,۰۰۰	۳۰۴	۳۴۵,۸۰۰	۰	۰	۳۰۴	۳۴۶,۸۰۰	۲/۸۹
		جمع	۲۱۲,۰۸۳	۸,۴۶۴,۴۶۰	۳۰۴	۳۴۵,۸۰۰	۰	۰	۲۱۲,۳۸۷	۸,۸۱۰,۲۶۰	

مأخذ: سایت سازمان خصوصی‌سازی.

جدول ۵۵. آمار واگذاری سهام شرکت‌های زیرمجموعه سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی (ایمیدرو) در سال ۱۳۸۵

ردیف	تعداد کل سهام شرکت	نام شرکت	سهام تدریجی		سهام ترجیحی		سهام بلوکی		جمع کل		
			ارزش (میلیون ریال)	تعداد سهام	ارزش (میلیون ریال)	تعداد سهام	ارزش (میلیون ریال)	تعداد سهام	ارزش (میلیون ریال)	تعداد سهام	درصد سهام واگذار شده
۱	۲۴۹,۶۰۶,۴۲۰	سیمان داراب					۱۶۹,۹۰۱	۴۷,۴۳۲,۰۰۰	۱۶۹,۹۰۱	۴۷,۴۳۲,۰۰۰	۱۹
۲	۱۳۵,۵۰۰,۰۰۰	سیمان هرمزگان	۱۲۵,۰۰۰	۲,۵۰۰	۲۲,۸۴۸	۲۴۰	۱۴۷,۸۴۸		۲,۷۴۰		۰/۱
۳	۱۵,۸۰۰,۰۰۰,۰۰۰	فولاد مبارکه	۱,۲۴۱,۲۲۷	۶۴۸,۰۷۷,۴۳۱					۱,۲۴۱,۲۲۷	۶۴۸,۰۷۷,۴۳۱	
۴	۵,۷۸۲,۶۴۴,۶۰۰	صنایع ملی مس ایران	۲۸۹,۴۸۲,۱۴۰						۱,۱۰۰,۰۰۰	۲۸۹,۴۸۲,۱۴۰	۵
		جمع	۲,۳۴۳,۷۳۲	۹۳۷,۶۸۴,۵۷۱	۲۲,۸۴۸	۲۴۰	۴۷,۴۳۲,۰۰۰	۱۶۹,۹۰۱	۲,۵۱۳,۸۷۳	۹۸۵,۱۳۹,۴۱۹	

مأخذ: همان.

جدول ۵۶. آمار واگذاری سهام شرکت‌های زیرمجموعه سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی (ایمیدرو) در سال ۱۳۸۶

ردیف	تعداد کل سهام شرکت	نام شرکت	سهام تدریجی		سهام ترجیحی		سهام بلوکی		جمع کل		
			ارزش (میلیون ریال)	تعداد سهام	ارزش (میلیون ریال)	تعداد سهام	ارزش (میلیون ریال)	تعداد سهام	ارزش (میلیون ریال)	تعداد سهام	درصد سهام واگذار شده
۱	۱۶۵.۰۰۰.۰۰۰	آلومینیم ایران - ایرالکو	۹۹,۳۴۳	۸,۲۵۰,۰۰۰	۵۳,۳۶۴	۸,۲۰۹,۸۹۳	۶۶,۰۰۰,۰۰۰	۹۴۸,۲۲۲	۸۲,۴۵۹,۸۹۳	۱,۱۰۰,۹۲۷	۵۰
۲	۱۲۴.۸۰۳.۰۰۰	سیمان داراب			۳,۳۶۰	۱,۵۸۶,۲۵۶			۱,۵۸۶,۲۵۶	۳,۳۶۰	۲/۲۷
۳	۳۰۰.۰۰۰.۰۰۰	سیمان دشتستان	۴۱۹	۱۶۰,۰۰۰	۱۸,۶۸۶	۹,۹۹۹,۹۹۲		۳۱۹,۶۴۹	۹۷,۹۹۹,۷۷۰	۳۳۸,۷۵۴	۳۲/۶
۴	۱۰۰.۰۰۰.۰۰۰	سیمان زابل						۵۲,۳۰۰	۴۹,۰۰۰,۰۰۰	۵۲,۳۰۰	۴۹
۵		فولاد آلیاژی ایران			۸,۹۳۱	۷۷۰			۷۷۰	۸,۹۳۱	
۶	۱.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰	فولاد خراسان	۱۸۶,۴۵۴	۵۰,۰۰۰,۰۰۰	۵۷,۱۸۷	۲۴,۰۱۷,۰۰۰			۷,۴۰۱,۰۰۰	۲۴۳,۶۴۱	۷/۴
۷		فولاد خوزستان	۳۶۹,۱۶۷	۱۰۹,۶۰۰,۰۰۰	۲۴۷,۳۸۱	۹۸,۶۳۸,۴۳۱			۲۰۸,۲۳۸,۴۳۱	۶۱۵,۵۴۸	
۸	۱۵۰.۸۰۰.۰۰۰.۰۰۰	فولاد مبارکه	۹۶۷,۰۷۵	۳۳۷,۷۴۹,۰۱۱	۹۶۸,۷۲۹	۵۶۵,۷۱۸,۲۷۱	۳,۱۶۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۲,۴۱۷,۲۲۰	۴,۰۶۳,۵۱۲,۲۸۲	۱۴,۳۵۳,۰۲۴	۲۵/۷
۹		فولاد کرمان			۱,۱۳۹	۱۱۴,۷۵۰		۲,۱۸۰,۲۵۰	۲,۲۹۵,۰۰۰	۲۹,۵۸۸	
۱۰		صنایع ملی مس ایران	۶۳۳,۵۴۰	۱۲۸,۸۰۸,۹۳۳	۷۹۷,۲۱۱	۲۵۴,۷۴۵,۹۶۴	۱,۱۵۷,۹۲۸,۹۲۰	۱۰,۱۵۹,۶۶۹	۱,۵۴۱,۴۸۳,۸۱۷	۱۱,۵۹۰,۴۲۰	
		جمع	۲,۲۵۵,۹۹۶	۶۳۴,۶۱۲,۹۴۴	۲,۱۵۶,۱۶۸	۹۶۳,۰۳۱,۳۲۷	۴,۵۲۲,۹۴۸,۹۴۸	۲۳,۹۲۵,۳۲۹	۶,۱۲۰,۵۹۳,۲۱۹	۲۸,۳۳۷,۴۹۳	

مأخذ: همان.

جدول ۵۷. آمار واگذاری سهام شرکت‌های زیرمجموعه سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی (ایمیدرو) در سال ۱۳۸۷

ردیف	تعداد کل سهام شرکت	نام شرکت	سهام تدریجی		سهام ترجیحی		سهام بلوکی		جمع کل		
			تعداد سهام	ارزش (میلیون ریال)	تعداد سهام	ارزش (میلیون ریال)	تعداد سهام	ارزش (میلیون ریال)	تعداد سهام	ارزش (میلیون ریال)	درصد سهام واگذار شده
۱	۲۷۱,۹۰۲,۰۰۰	سیمان پیوند گلستان			۱,۷۲۶,۳۳۸	۳,۰۷۴	۱۳۱,۵۰۵,۶۴۲	۳۴۸,۸۸۴	۱۳۳,۲۳۱,۹۸۰	۳۵۱,۹۵۸	۴۹
۲	۱۳۵,۵۰۰,۰۰۰	سیمان هرمزگان	۲,۶۰۸,۸۹۲	۴۲,۰۶۸	۱۳۷,۳۱۰	۱,۱۹۰			۲,۷۴۶,۲۰۲	۴۳,۲۵۸	۲
۳	۱۷۰,۰۱۰,۰۰۰	صنایع سیمان نهاوند			۲,۶۳۴,۷۵۲	۵,۶۱۳	۱۲۰,۱۲۲,۹۸۸	۲۸۶,۷۰۰	۱۲۲,۷۵۷,۷۴۰	۲۹۲,۳۱۳	۷۲
۴	۱,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰	فولاد خراسان					۴۰۶,۳۲۲,۸۵۰	۳,۳۲۲,۲۵۴	۴۰۶,۳۲۲,۸۵۰	۳,۳۲۲,۲۵۴	
۵	۲,۱۹۲,۰۰۰,۰۰۰	فولاد خوزستان					۶۶۸,۵۶۰,۰۰۰	۱۳,۶۴۰,۶۳۰	۶۶۸,۵۶۰,۰۰۰	۱۳,۶۴۰,۶۳۰	۳۰/۵
۶	۱۵,۸۰۰,۰۰۰,۰۰۰	فولاد مبارکه	۱۵۹,۳۵۶,۴۱۵	۷۴۷,۲۱۴					۱۵۹,۳۵۶,۴۱۵	۷۴۷,۲۱۴	۱
۷	۱۰۰	مطالعات طرح‌های جامع فلزات					۵۰	۱۵	۵۰	۱۵	۵۰
۸	۵,۷۸۹,۶۴۴,۶۰۰	صنایع ملی مس ایران	۲,۸۹۳,۶۲۸	۲۲,۶۰۴			۲۸۹,۴۸۲,۲۳۰	۲,۵۳۹,۹۱۷	۲۹۲,۳۷۵,۸۵۸	۲,۵۳۹,۹۱۷	۵
		جمع	۱۶۴,۸۵۸,۹۳۵	۸۱۱,۸۸۶	۴,۴۹۸,۴۰۰	۹,۸۷۷	۱,۶۱۵,۹۹۳,۸۶۰	۲۰,۱۴۸,۴۰۰	۱,۷۸۵,۳۵۱,۰۹۵	۲۰,۹۷۰,۱۶۳	

مأخذ: همان.

جدول ۵۸. آمار واگذاری سهام شرکت‌های زیرمجموعه سازمان توسعه و نوسازی
معادن و صنایع معدنی (ایمیدرو) به سهام عدالت

ردیف	نام شرکت	درصد واگذاری به سهام عدالت	ردیف	نام شرکت	درصد واگذاری به سهام عدالت
۱	ملی صنایع مس ایران	۳۶/۹	۶	ایرالکو	۳۰
۲	فولاد مبارکه	۳۰/۲	۷	سیمان داراب	۵۰
۳	چادرملو	۲۲/۷	۸	سیمان دشتستان	۳۴
۴	فولاد خوزستان	۳۰	۹	فولاد آلیاژی ایران	۳۹/۵
۵	گل‌گهر	۱۰/۹			

مأخذ: گزارش عملکرد سازمان خصوصی‌سازی در سال ۱۳۸۸.

همان‌طور که مشاهده می‌شود، طی سال‌های مختلف برنامه چهارم توسعه، شرکت‌های مختلف تحت پوشش سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی ایران واگذار شده‌اند که یکسری از بنگاه‌ها در یک‌سال و یکسری طی سالیان متمادی، در قالب‌های مختلف واگذار شده‌اند. بخشی از سهام مذکور نیز در قالب سهام عدالت واگذار شده‌اند که وکالت آن را دولت در اختیار دارد. نکته حائز اهمیت در این بین، عدم واگذاری مدیریت پس از واگذاری سهام شرکت‌های مهم، بزرگ و استراتژیک است که از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است، به‌طوری که در شرکت‌های بزرگ همچون ملی مس، فولاد مبارکه علی‌رغم واگذاری بخشی از سهام، به‌دلیل عدم تمایل به واگذاری مدیریت، دولت بخش عمده‌ای از سهام را واگذار نکرده و در اختیار خود نگه داشته است. این موضوع خلاف روح اصل چهل و چهارم قانون اساسی بوده و مشکلات وجود مدیریت دولتی را در بنگاه‌های اقتصادی رفع نخواهد کرد. نکته دیگر عدم تناسب تعداد شرکت‌های مشمول واگذاری با ظرفیت اقتصادی کشور و فقدان کارشناسی در واگذاری‌ها، علی‌الخصوص در واگذاری معادن و قیمتگذاری آنها بوده است که مورد توجه قرار نگرفته است.

عملکرد سازمان زمین‌شناسی و اکتشافات معدنی ایران طی سال‌های برنامه سوم و چهارم توسعه

سازمان زمین‌شناسی و اکتشافات معدنی کشور به‌عنوان اصلی‌ترین مرکز تهیه اطلاعات پایه زمین‌شناسی، بخش‌های مختلف را در استفاده بهینه از منابع زیرزمینی و ایجاد تعادل در استفاده بین‌نسلی از منابع موجود راهبری کرده و استراتژی صنایع معدنی، بخش‌های زیربنایی، اشتغال‌زایی و... را مشخص می‌کند. شاید یکی از مهمترین منابع اطلاعاتی جهت جذب سرمایه‌گذاری خارجی در زنجیره ارزش منابع زیرزمینی، اطلاعاتی است که باید توسط همین سازمان تولید و در اختیار عموم قرار گیرد. با توجه به این مهم، بسیاری از امور مربوط به سازمان زمین‌شناسی همچون بررسی‌های زمین‌شناسی، اقتصادی، ژئوشیمیایی، ژئوفیزیکی، تجزیه و تحلیل اطلاعات در گستره‌های بررسی شده و ... به‌عنوان مطالعات بنیادی، از وظایف حاکمیتی دولت محسوب شده که دولت در دوره‌های مختلف موظف به انجام آن بوده و باید نتایج آن را در اختیار سرمایه‌گذاران قرار دهد.

به‌طور عمده رسالت اصلی سازمان را می‌توان در سه بخش عمده تفکیک کرد: شناسایی، اکتشاف موضعی و اکتشاف موضوعی، ولی عمده‌ترین وظیفه تهیه اطلاعات پایه است که بیشتر توجه سازمان باید در این بخش باشد.

بررسی اهداف کمی سازمان در برنامه چهارم توسعه

اهداف عمده و کلان سازمان زمین‌شناسی در تهیه اطلاعات پایه زمین‌شناسی در بخش‌های مختلف، در جداول کلان برنامه چهارم توسعه آورده شده است. طبق اطلاعات اخذ شده از سازمان زمین‌شناسی، عملکرد و اهداف مذکور به‌شرح جدول ۵۹ است.

جدول ۵۹. عملکرد و درصد تحقق تهیه اطلاعات پایه مربوط سازمان زمین‌شناسی

طی برنامه چهارم توسعه

ردیف	عنوان	واحد	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	درصد تحقق
۱	پوشش نقشه‌های ۱:۱۰۰۰۰۰	ورقه زمین‌شناسی	۴۶۳ از ۵۰۰	۴۷۰ از ۵۰۰	۴۷۸ از ۵۰۰	۴۸۵ از ۵۰۰	۴۹۳ از ۵۰۰	۵۰۰ از ۵۰۰	۱۰۰
۲	پوشش نقشه‌های ۱:۱۰۰۰۰۰	ورقه ژئوشیمیایی	۳۸۱ از ۴۵۰	۴۲۵ از ۴۵۰	۴۵۰ از ۴۵۰	-	-	۴۵۰ از ۴۵۰	۱۰۰
۳	پوشش نقشه‌های ۱:۲۵۰۰۰ زمین‌شناسی کاربردی	ورقه	۳۲۰ از ۳۲۰	۱۷۵ از ۳۲۰	۱۷۵ از ۳۲۰	۱۳۰ از ۳۲۰	۱۹۰ از ۳۲۰	۲۹۶ از ۳۲۰	۹۲.۵
۴	نقشه‌های زیست‌محیطی، زمین‌لرزه و مهندسی ۱:۲۵۰۰۰	ورقه	۳۰ از ۳۰	۱۰ از ۳۰	۱۰ از ۳۰	۱۵ از ۳۰	۲۰ از ۳۰	۳۰ از ۳۰	۱۰۰

مأخذ: سازمان زمین‌شناسی و اکتشافات معدنی کشور.

همان‌طور که مشاهده می‌شود، تمامی اهداف کمی سازمان زمین‌شناسی در بُعد تهیه نقشه‌های زمین‌شناسی (زمین‌شناسی، ژئوشیمیایی، زمین‌شناسی کاربردی، زیست‌محیطی، زمین‌لرزه و مهندسی) در طول برنامه چهارم توسعه محقق شده است، ولی نکته مهم در این بین، کافی بودن و کامل بودن اهداف در نظر گرفته شده در اهداف برنامه چهارم است. باید توجه کرد آیا اهداف در نظر گرفته شده متناسب با نیاز کشور به تهیه اطلاعات پایه و پتانسیل سازمان زمین‌شناسی بوده است یا خیر؟ با نگاهی به جدول ۶۰ می‌توان تخصیص اعتبارات به تفکیک بخش در سازمان زمین‌شناسی، میزان اهمیت تهیه اطلاعات پایه را می‌توان استخراج کرد.

جدول ۶۰. تخصیص اعتبارات سازمان زمین‌شناسی و اکتشافات معدنی کشور طی سال‌های برنامه چهارم توسعه (میلیون ریال)

شماره طبقه‌بندی	نام طرح	اعتبار مصوب در آغاز برنامه چهارم	تخصیص اعتبار ۱۳۸۴	تخصیص اعتبار ۱۳۸۵	تخصیص اعتبار ۱۳۸۶	تخصیص اعتبار ۱۳۸۷	تخصیص اعتبار ۱۳۸۸
۴۰۳۰۳۰۰۱	زمین‌شناسی عمومی ایران (تهیه اطلاعات پایه)	۱,۰۰۱,۶۸۲	۹۷,۰۰۰	۱۲۷,۹۵۰	۹۶,۱۲۵	۹۸,۸۱۷	۶۹,۱۲۶
۴۰۳۰۳۰۰۲	تلفیق لایه‌های اطلاعات پایه و تعیین نقاط امیدبخش مواد معدنی	۳۵۰,۰۱۰	۳۷,۳۰۷	۹۷,۳۸۲	۳۹,۲۲۷	۴۱,۲۰۶	۲۶,۵۵۹
۴۰۳۰۳۰۰۳	اطلس لرزه‌خیزی ایران	۴۷,۱۴۴	۵,۰۰۰	۴,۱۲۷	۹,۶۰۰	۵,۴۰۷	۳,۶۴۳
۴۰۳۰۳۰۰۷	بررسی مخاطرات ناشی از فرونشست در استان‌های تهران، قزوین، خراسان رضوی، اصفهان و کرمان	۷۹,۴۰۰	—	۳,۱۷۵	۱۰,۲۰۰	۳,۰۴۳	۳,۶۴۳
۴۰۳۰۳۰۰۸	توسعه و تکمیل پایگاه اطلاعاتی داده‌های علوم زمین	۱۲۴,۰۰۰	۹,۳۹۵	۱۷,۶۱۹	۱۵,۰۰۰	۱۴,۳۵۷	۹,۹۳۶
۴۰۳۰۳۰۱۰	احداث و تجهیز مرکز نگهداری نمونه‌های حاصل از فعالیت‌های زمین‌شناسی و اکتشاف	۱۹,۱۲۶	—	—	۴,۵۰۰	۴,۴۴۱	۵,۴۷۲
۴۰۳۰۳۰۱۱	اکتشاف مواد معدنی در استان‌های خراسان رضوی، شمالی و جنوبی	۱۰۹,۳۹۸	—	—	—	۴,۴۸۱	۵,۸۶۲
۴۰۳۰۳۰۱۲	اکتشاف مواد معدنی در استان یزد	۹۱,۰۰۸	—	—	—	۶,۰۴۹	۵,۰۸۰
۴۰۳۰۳۰۱۳	اکتشاف مواد معدنی در استان فارس	۱۰۰,۰۰۰	—	—	—	۲,۷۰۲	۴,۶۹۰
۴۰۳۰۳۰۱۴	تحقیقات زمین‌شناسی موضوعی کشور	۱۳۰,۰۰۰	—	—	—	۹,۱۴۲	۹,۲۷۴
	جمع	۲,۰۵۱,۷۶۸	۱۴۸,۷۰۲	۲۵۰,۲۵۳	۱۷۴,۶۵۲	۱۸۹,۶۴۵	۱۴۳,۲۸۵

مأخذ: قوانین بودجه سال‌های مختلف.

همان‌طور که مشاهده می‌شود، ردیف‌های «زمین‌شناسی عمومی ایران»، «تلفیق لایه‌های اطلاعات پایه و تعیین نقاط امیدبخش معدنی»، «توسعه و تکمیل پایگاه اطلاعاتی داده‌های علوم زمین»، «احداث و تجهیز مرکز نگهداری نمونه‌های حاصل از فعالیت‌های زمین‌شناسی و اکتشاف» و «تحقیقات زمین‌شناسی موضوعی کشور» جزء فعالیت‌های اصلی سازمان در بخش تهیه و تلفیق اطلاعات پایه است که جمعاً ۷۹ درصد اعتبار مصوب کل برنامه چهارم را به‌خود اختصاص داده است.

در بخش تخصیص اعتبار، طی سال‌های مختلف برنامه چهارم بخش تهیه و تلفیق اطلاعات پایه به‌ترتیب سهم ۹۶/۶، ۹۷، ۸۶، ۸۶/۲ و ۸۰/۱ درصدی داشت. نکته قابل توجه در اعتبارات، کاهش اعتبارات کل تخصیصی طی سال‌های ۱۳۸۶ و ۱۳۸۸ است که علیرغم افزایش ردیف‌های کاری و افزایش تورم، اعتبارات کاهش یافته است.

با توجه به عدم تخصیص اعتبارات کافی به سازمان زمین‌شناسی متناسب با نیاز واقعی کشور و پتانسیل سازمان زمین‌شناسی و نیروی متخصص موجود در کشور، تهیه اطلاعات پایه زمین‌شناسی که اساس معدنکاری در ایران است به‌صورت مطلوب صورت نگرفته و بسیاری از وظایف ذاتی سازمان همانند ژئوفیزیک هوایی صورت نمی‌پذیرد.

عملکرد سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی ایران طی سال‌های برنامه سوم و چهارم توسعه

عملکرد واحدهای تابعه سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی ایران

سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی ایران در سال ۱۳۸۱ تشکیل شد و واحدهای تحت پوشش آن به‌شرح زیر است:

۱. واحدهای فولادسازی.
۲. شرکت ملی صنایع مس ایران.
۳. شرکت سهامی آلومینیم ایران.
۴. شرکت احداث صنعت.
۵. شرکت تهیه و تولید مواد معدنی ایران.

تعدادی از واحدهای تحت پوشش سازمان در راستای سیاست‌های صدر اصل چهارم قانون اساسی طی سال‌های مختلف واگذار شده‌اند و بقیه بخش‌ها دارای عملکرد زیر هستند.

«تولید محصولات واحدهای تحت پوشش»

تولید واحدهای مختلف تحت پوشش سازمان در جدول ۶۱ آورده شده است. مطابق جدول، تولید واحدها به‌طور عمده در فولاد خام، محصولات فولادی، مس کاتد، آلومینیم، آلومینا، کنسانتره سنگ آهن، کنسانتره زغال‌سنگ و سیمان خلاصه می‌شود.

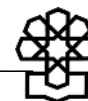
همان‌طور که مشاهده می‌شود، تولید فولاد خام و محصولات فولادی طی برنامه چهارم توسعه از رشد قابل ملاحظه‌ای برخوردار نبوده و روند ثابتی را تجربه کرده است.

تولید مس کاتد که به‌عنوان محصول انحصاری در بخش مس مطرح است، طی برنامه چهارم توسعه از روند قابل توجهی برخوردار بوده و از برنامه سوم تا برنامه چهارم نیز از رشد نسبی مناسبی برخوردار بوده است. با توجه به این موضوع که تمامی معادن بزرگ مس در اختیار شرکت ملی مس بوده و این شرکت از مزیت مطلق معادن و بازار انحصاری در ایران برخوردار است، رشد بسیار کند تولید مس (همزمان با رشد قیمت‌ها در طول سال‌های برنامه چهارم) نمی‌تواند از توجیه کافی برخوردار باشد. البته شرکت ملی مس در بخش شمال غرب کشور اقدام به اکتشافات جدید و کشف ذخایر جدید کرده است که به‌نظر می‌رسد سرمایه‌گذاری جدید در سال‌های آینده منجر به افزایش تولید مس شود.

در بخش تولید آلومینیم و آلومینا با توجه به استراتژیک بودن آلومینیم و مزیت نسبی ایران از لحاظ موقعیت مکانی و انرژی، نسبت به دیگر کشورهای منطقه (همچون دوی، ابوظبی، بحرین و...) از رشد قابل توجهی برخوردار نبود و این درحالی است که در همه زمینه‌ها از کشورهای مذکور از وضعیت مطلوب‌تر در نیروی انسانی، انرژی، منابع زیرزمینی برخوردار است.

کنسانتره و دانه‌بندی سنگ آهن در معادن بزرگ همچون گل‌گهر، بافق مرکزی، سنگان و... بیش از ۹۰ درصد کنسانتره سنگ آهن را تشکیل می‌دهد که در اختیار ایمیدرو است. رشد این بخش متناسب با میزان سرمایه‌گذاری در تولید فولاد خام بسیار حائز اهمیت است چرا که در صورت عدم تناسب، با ظرفیت مازاد یا کسری در بخش تولید فولاد خام به‌وجود آمده و هزینه‌های سربار تولید بسیار بالا می‌رود. اهمیت توجه به سرمایه‌گذاری در این بخش و سرمایه‌گذاری در اکتشاف معادن جدید بسیار به‌اندازه‌ای است که باید در مناطق کمتر توسعه‌یافته توسط ایمیدرو پیگیری شود.

تولید و کنسانتره‌سازی زغال‌سنگ نیز در طول برنامه چهارم از رشد متناسبی برخوردار بوده است ولی باید توجه داشت که تقریباً معادن زغال در ایران از سوددهی مناسبی برخوردار نیستند و به‌دلایل استراتژیک و اشتغال‌زایی، ایمیدرو تولید در معادن زغال را پیگیری می‌کند. در بخش سیمان نیز پس از سال ۱۳۸۶، کارخانجات بخش سیمان واگذار شده‌اند (جدول ۶۱).

جدول ۶۱. تولید محصولات واحدهای تحت پوشش سازمان (هزار تن)

متوسط رشد	برنامه چهارم توسعه					متوسط رشد	برنامه سوم توسعه			محصول
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴		۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	
۲/۷۳	۱۰,۶۶۵/۶	۱۰,۴۸۳/۱	۱۰,۱۸۷/۹	۹,۹۲۸	۹,۵۷۴	۹/۵	۸,۹۹۰	۸,۰۰۰	۷,۵۰۰	فولاد خام
-/۹۳	۱۰,۲۳۶/۰۷	۱۰,۲۶۹/۱	۱۰,۱۸۷/۹	۱۰,۱۵۴	۹,۸۶۵	۱۰/۴	۹,۱۳۳	۸,۶۰۰	۷,۵۰۰	محصولات فولادی
۴/۳۸	۲۱۰/۲	۲۰۶/۱	۲۰۳	۲۰۱	۱۷۸	۳/۱	۱۵۲	۱۴۶	۱۴۳	مس کاتد
۶/۷۳	۲۷۷/۹	۲۴۸/۲	۲۰۲/۷۸	۲۰۵	۲۱۹	۱۱/۹	۲۱۳	۱۸۲	۱۷۰	آلومینیم
م-ن	م-ن	م-ن	م-ن	۱۶۸	۱۳۰	۱۵/۵	۱۳۶	۱۰۳	۱۰۲	آلومینا
۱۴/۹۷	۲۵,۴۳۴	۲۵,۲۲۹	۲۱,۳۷۸	۱۸,۱۳۴	۱۴,۷۲۸	۱۰/۲	۱۲,۷۴۶	۱۱,۶۰۰	۱۰,۵۰۰	کنسانتره و دانه‌بندی سنگ آهن
۶/۱۶	۱,۱۵۴/۹	۱,۲۶۶/۴	۱,۰۳۹/۳۵	۱,۰۲۵	۹۳۰	-۱۳/۶	۸۱۴	۹۴۲	—	کنسانتره زغال سنگ
م-ن	م-ن	م-ن	م-ن	۱,۹۲۵	۲,۲۱۹	—	۱,۹۰۰	۴,۸۵۱	۳,۷۵۰	سیمان

مأخذ: سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی ایران.

نکات قابل توجه در عملکرد ایمیدرو

عمده‌ترین هدف سازمان ایمیدرو، به‌ویژه در طی سال‌های برنامه چهارم، سرمایه‌گذاری در مناطق توسعه نیافته و مناطقی است که بنا به دلایل مختلف همچون نبود زیرساخت‌ها، توسعه نیافتگی و... بخش خصوصی تمایلی به سرمایه‌گذاری در آن مناطق را ندارد. به عبارت دیگر هدف اصلی ایمیدرو نه تنها تولید و افزایش تولید و رقابت با بخش خصوصی در تولید محصولات اصلی صنایع معدنی نیست، بلکه راه‌اندازی واحدهای بزرگ و واگذاری آن به بخش خصوصی است. ایمیدرو در عملکرد خود هیچ اشاره‌ای به این بخش و واگذاری پس از راه‌اندازی واحدهای خود نکرده است که این خود جای تأمل دارد.

جدول ۶۲. فروش داخلی محصولات واحدهای تحت پوشش سازمان

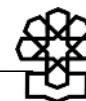
برنامه سوم توسعه														گروه	محصول / شرح
برنامه چهارم توسعه															
۱۳۸۸		۱۳۸۷		۱۳۸۶		۱۳۸۵		۱۳۸۴		۱۳۸۳		۱۳۸۲			
ارزش	تناژ	ارزش	تناژ	ارزش	تناژ	ارزش	تناژ	ارزش	تناژ	ارزش	تناژ	ارزش	تناژ	محصول / شرح	گروه
(میلیارد ریال)	(هزار تن)	(میلیارد ریال)	(هزار تن)	(میلیارد ریال)	(هزار تن)	(میلیارد ریال)	(هزار تن)	(میلیارد ریال)	(هزار تن)	(میلیارد ریال)	(هزار تن)	(میلیارد ریال)	(هزار تن)		
م.ن	م.ن	م.ن	م.ن	۷۰,۲۲۰	۱۱,۲۴۵	۴۹,۳۶۱	۱۰,۴۲۱	۳۳,۳۰۰	۹,۶۴۷	۲۹,۲۱۱	۸,۹۱۲	۲۰,۷۹۲	۹,۰۵۲	محصولات فولادی و فولاد خام	فولاد
م.ن	م.ن	م.ن	م.ن	۱۱,۸۳۹	۲۲۲	۸,۲۲۷	۲۱۱	۴,۵۸۲	۹۵	۳,۵۹۱	۱۱۴	۲,۱۹۷	۱۵۰	مس و محصولات جنبی	مس
۳,۶۱۲/۷	۳۴۵/۴	۳,۴۰۶/۷	۳۰۹/۴	۴,۳۴۸/۶	۳۰۹/۸	۳,۳۶۲	۲۷۴	۲,۱۳۲	۲۱۸	۲,۲۱۶	۲۵۹	۱,۷۰۴	۲۳۲	آلومینیم و آلومینا	آلومینیم
۱۰,۰۵۸/۷	۲۱,۰۴۱/۲	۹,۱۴۳/۵	۱۶,۸۶۴/۳	۶,۵۷۴/۱	۱۳,۳۲۸/۲	۶,۱۵۳	۱۳,۴۴۵	۴,۱۵۷	۱۲,۴۶۷	۲,۹۲۶	۱۱,۳۲۹	۲,۴۲۶	۱۲,۱۱۵	معدن زغال سنگ، سنگ آهن و...	معدن
م.ن	م.ن	م.ن	م.ن	۸۲۶/۴	۲,۴۷۱/۸	۶۵۷	۱,۹۲۵	۷۰۵	۲,۱۲۰	۵۵۱	۱,۸۹۹	۲۴۵	۹۰۸	سیمان و کلینکر	سیمان
	—		—		—	۶۷,۷۶۰	—	۴۴,۸۷۶	—	۳۸,۴۹۵	—	۲۷,۳۶۴	—	مجموع	

مأخذ: همان.

جدول ۶۳. صادرات محصولات واحدهای تحت پوشش سازمان

برنامه سوم توسعه														گروه	محصول / شرح
برنامه چهارم توسعه															
۱۳۸۸		۱۳۸۷		۱۳۸۶		۱۳۸۵		۱۳۸۴		۱۳۸۳		۱۳۸۲			
ارزش	تناژ	ارزش	تناژ	ارزش	تناژ	ارزش	تناژ	ارزش	تناژ	ارزش	تناژ	ارزش	تناژ	محصول / شرح	گروه
(میلیارد ریال)	(هزار تن)	(میلیارد ریال)	(هزار تن)	(میلیارد ریال)	(هزار تن)	(میلیارد ریال)	(هزار تن)	(میلیارد ریال)	(هزار تن)	(میلیارد ریال)	(هزار تن)	(میلیارد ریال)	(هزار تن)		
۲,۶۶۵,۵۶۲	۶۳۷/۵۴۲	۹,۳۸۸/۴۸	۶۲۷/۶۶۳	۷,۴۹۳/۵	۱,۲۶۶/۴	۹۴۰	۲,۰۳۰	۹۷۹	۲,۵۱۹	۹۰۲	۲,۰۱۱	۳۳۵	۱,۲۳۷	محصولات فولادی و فولاد خام	فولاد
م.ن	م.ن	م.ن	م.ن	م.ن	م.ن	۱,۰۷۸	۲۵۱	۵۴۷	۲۱۲	۱۸۹	۱۳۷	۱۲۱	۱۸۷	مس و محصولات جنبی	مس
۲۵۸/۷	۱۵۲/۸۱۴	۳۱۲/۹	۱۲۹/۸۰۸	۲۰۲/۲	۷۹/۴۳۶	۲۷۵	۱۰۶	۲۷۱	۱۴۳	۱۹۲	۱۱۰	۸۶	۵۹	آلومینیم و آلومینا	آلومینیم
م.ن	م.ن	م.ن	م.ن	م.ن	م.ن	۱۶۴	۴,۰۸۱	۸۷	۲,۵۴۹	۵۲	۱,۸۸۳	۴۲	۱,۷۷۲	معدن زغال سنگ، سنگ آهن و...	معدن
م.ن	م.ن	م.ن	م.ن	م.ن	م.ن	۰	۰	۶	۹۰	۲/۸	۵۰	۱	۳۱	سیمان و کلینکر	سیمان
م.ن	م.ن	م.ن	م.ن	م.ن	م.ن	۲,۴۵۷	—	۱,۸۹۰	—	۱,۳۳۸	—	۵۸۵	—	مجموع	

مأخذ: همان.

جدول ۶۴. استخراج مواد معدنی واحدهای تحت پوشش سازمان (هزار تن)

متوسط رشد	برنامه چهارم توسعه					نسبت رشد ۱۳۸۲ به ۱۳۸۳	برنامه سوم توسعه		شرح
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴		۱۳۸۳	۱۳۸۲	
۲/۲	۱,۷۹۰/۸۶۴	۲,۴۲۵/۱۹۶	۱,۹۷۰/۵۰۵	۱,۹۷۲	۱,۷۶۲	۲/۴	۱,۵۱۶	۱,۴۸۰	استخراج زغال سنگ
۵/۴	۳۱,۹۹۳/۵۱۳	۳۱,۲۲۵/۹۳۵	۳۳,۶۳۸/۸۷۸	۲۸,۳۸۸	۲۶,۳۳۰	۱۲/۱	۲۰,۶۴۲	۱۸,۴۲۰	استخراج سنگ آهن

مأخذ: همان.

عملکرد بانک صنعت و معدن در تأمین اعتبارات مورد نیاز بخش طی سالهای برنامه سوم و چهارم توسعه

۱. مقدمه

بانک صنعت و معدن از ادغام بانکهای اعتبارات صنعتی، توسعه صنعتی، معدنی ایران، توسعه سرمایه‌گذاری ایران، شرکت سرمایه‌گذاری بانکهای ایران و صندوق ضمانت صنعتی با سرمایه‌ای معادل ۴۰ میلیارد ریال به منظور حمایت و تأمین مالی بخش صنعت و معدن تأسیس شد. فعالیت‌های این بانک در دو گروه تخصصی شامل ارزیابی طرح‌های صنعتی و معدنی، نظارت و پیگیری، تشویق سرمایه‌گذاری و ارائه خدمات فنی و اقتصادی به فعالین بخش صنعت و معدن و فعالیت مالی شامل گشایش اعتبارات اسنادی، صدور ضمانتنامه‌های بانکی و... است. گزارشی از عملکرد بانک در زمینه فعالیت‌های تخصصی بانک ارائه نشده ولی در بُعد فعالیت‌های مالی عملکرد بانک در بخش‌های گشایش اعتبارات اسنادی ریالی - داخلی، گشایش اعتبارات ارزی - خارجی، طرح‌های مصوب بانک و مبالغ تصویبی پرداختی قابل بررسی است.

۲. گشایش اعتبارات اسنادی ریالی - داخلی

گشایش اعتبارات اسنادی ریالی ثبت شده طی سه سال آخر برنامه سوم توسعه (۱۳۸۱-۱۳۸۳)، تعداد ۴۸۵ فقره به مبلغ ۲,۲۴۰/۷ میلیارد ریال بود. در این دوره متوسط رشد تعداد و مبلغ گشایش اعتبار شده از رشد بسیار بالایی برخوردار بوده‌اند که نشان‌دهنده عملکرد مثبت بانک در این امر بوده است. گشایش اعتبارات اسنادی ریالی ثبت شده طی برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴-۱۳۸۸)، تعداد ۱,۸۹۲ فقره به مبلغ ۷,۶۶۱/۷ میلیارد ریال است. در سال‌های برنامه چهارم توسعه، تعداد و مبلغ گشایش اعتبار شده نسبت به برنامه سوم توسعه ۲۸۷ و ۲۴۲ درصد رشد یافته که نشان‌دهنده عملکرد مثبت بانک و حمایت از طرح‌های ارائه شده به بانک بوده است (جدول ۶۵).

جدول ۶۵. گشایش اعتبارات اسنادی ریالی بانک صنعت و معدن ۱۳۸۱-۱۳۸۸

سال	تعداد (فقره)	مبلغ (میلیارد ریال)
۱۳۸۱	۱	۴/۵
۱۳۸۲	۱۲۸	۷۰۹/۱
۱۳۸۳	۳۵۹	۱,۵۲۷/۱
متوسط رشد (درصد)		
۱۳۸۴	۳۴۱	۱,۷۴۲/۲
۱۳۸۵	۲۲۱	۱,۸۲۲/۷
۱۳۸۶	۲۶۶	۵۶۰
۱۳۸۷	۴۲۴	۱,۴۳۹
۱۳۸۸	۶۴۰	۱,۰۶۱
۱۳۸۸	۲۳/۸	۲,۷۷۹
متوسط رشد (درصد)		
		۵۵/۸

مأخذ: گزارش تفصیلی، وزارت صنایع و معادن.

۳. گشایش اعتبارات ارزی - خارجی

گشایش اعتبارات اسنادی ارزی طی برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳)، تعداد ۱,۸۸۰ فقره به مبلغ ۲,۱۷۱/۲ میلیون دلار بود که از نظر تعداد و مبلغ گشایش اعتبار به ترتیب از رشد متوسط سالیانه ۱۳/۲ و ۹۸/۸ درصد برخوردار شد و گشایش اعتبارات اسنادی ارزی طی سال‌های برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴-۱۳۸۸)، تعداد ۱,۳۲۱ فقره به مبلغ ۴,۲۶۰/۵ میلیون دلار است که از نظر تعداد و مبلغ گشایش اعتبار به طور میانگین سالیانه به ترتیب از افزایش ۸۲ و ۸۰/۱ درصدی برخوردار شد (جدول ۶۶). نکته قابل توجه در برنامه چهارم، کاهش طرح‌ها و افزایش مبلغ کل بوده است.

جدول ۶۶. گشایش اعتبارات اسنادی ارزی بانک صنعت و معدن ۱۳۷۹-۱۳۸۸

سال	تعداد (فقره)	مبلغ (میلیون دلار)
۱۳۷۹	۳۴۶	۹۶
۱۳۸۰	۲۴۷	۹۰
۱۳۸۱	۲۶۵	۱۰۴
۱۳۸۲	۴۵۴	۳۸۱/۶
۱۳۸۳	۵۶۸	۱,۴۹۹/۶
متوسط رشد (درصد)		
۱۳۸۴	۲۱۴	۹۸/۸
۱۳۸۵	۱۳۰	۵۹۶/۵
۱۳۸۶	۲۷۱	۲۷۱
۱۳۸۷	۱۳۹	۱,۲۲۱
۱۳۸۸	۵۶۷	۸۵۲
۱۳۸۸	۸۲	۱,۳۲۰
متوسط رشد (درصد)		
		۸۰/۱

مأخذ: همان.

۴. مصوبات بانک

حجم مصوبات بانک طی سال‌های برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳)، در قالب ۶,۱۷۱ طرح با مبلغ ۲,۸۳۸۵/۵ میلیارد ریال است که در این دوره تعداد طرح‌های مصوب سالیانه و میزان مبلغ مصوب سالیانه دارای رشد متوسط ۲۰/۴ و ۲۸ درصد بود.

حجم مصوبات بانک طی برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴ - ۱۳۸۸)، در قالب ۱۲,۸۳۴ طرح با مبلغ ۱۷۵,۵۴۴/۴ میلیارد ریال است که در این دوره تعداد طرح‌های مصوب و میزان مبلغ مصوب سالیانه دارای رشد متوسط ۲/۸ و ۸۱ درصد بود (جدول ۶۷).

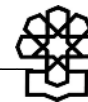
جدول ۶۷. طرح‌های مصوب بانک صنعت و معدن طی سال‌های ۱۳۷۹-۱۳۸۵

متوسط رشد (درصد)	برنامه چهارم توسعه					متوسط رشد (درصد)	برنامه سوم توسعه					شرح
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴		۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹	
۲/۸	م.ن	۳,۱۶۷	۲,۹۸۴	۳,۶۵۵	۳,۰۲۸	۲۰/۴	۲,۱۹۸	۹۲۲	۱,۰۸۱	۹۳۳	۱,۰۴۶	تعداد طرح‌های مصوب
۸۱	۶۵,۶۵۳	۳۷,۷۲۷	۳۳,۶۳۱	۲۹,۴۸۴	۹,۰۴۹/۴	۲۸	۵,۳۹۲/۵	۱۳,۷۰۲	۴,۵۹۷	۲,۵۸۴	۲,۰۱۰	مبلغ طرح‌های مصوب (میلیارد ریال)
۳۲/۳	۱۸,۰۵۵	۱۴,۴۶۶	۹,۳۹۲	۹,۴۴۷	۶,۲۵۴	۷۷/۳	*۴,۸۶۳	۲,۳۱۵	۱,۸۲۵	۹۷۰	۵۰۳	مبلغ پرداخت‌ها (میلیارد ریال)
۲۱/۱	۸,۱۶۱	۷,۰۱۳	۵,۵۱۲	۴,۲۲۹	۳,۸۲۰	۲۲/۷	۱,۵۸۹	۷۵۲	۹۱۹	۷۳۷	۷۰۱	مبلغ وصولی‌ها (میلیارد ریال)

مأخذ: همان.

* مبلغ پرداختی صنایع کوچک ده‌ماهه و صنایع بزرگ ۱۱ ماهه محاسبه شده است.

م.ن: آمار موجود نیست.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

ارزیابی عملکرد بخش معدن و صنایع معدنی طی سال‌های برنامه چهارم از دو منظر کلان و خرد درخور تأمل است؛ در ابعاد کلان مشاهده می‌شود که علیرغم وجود پتانسیل بالای معدنی در کشور، این بخش سهم بسیار ناچیز و کمتر از یک درصد در اقتصاد ملی داشته و هیچ‌گاه نتوانسته به‌عنوان یک بخش اثرگذار مطرح باشد. همین موضوع نشان می‌دهد که در سیاستگذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها، نگاه جامعی به این بخش نشده و به‌واسطه همین امر به توان بالقوه‌ای که در این بخش وجود دارد توجه کافی صورت نپذیرفته است. در حالت کلی‌تر، می‌توان اذعان کرد که آگاهی عمومی نسبت به سرمایه‌گذاری در بخش معدن نه در میان دولتمردان و نه در میان سرمایه‌گذاران داخلی وجود ندارد. در شرایط فعلی باوری نسبت به بخش معدن و ارزش‌افزوده‌ای که این بخش می‌تواند در طول زنجیره ارزش خود ایجاد کند، وجود ندارد. شاهد این مدعا عدم تدوین استراتژی توسعه معدنی همزمان با استراتژی توسعه صنعتی است. همین موضوع باعث شده است که در بسیاری از حلقه‌های پسین و پیشین بخش معدن سیاستگذاری درست صورت نگرفته و مشکلات عدیده‌ای به‌وجود آید. به‌طور مثال عدم سرمایه‌گذاری در بخش تهیه اطلاعات پایه، پی‌جویی و اکتشاف مقدماتی توسط دولت، موجب بالا رفتن ریسک اکتشاف تفصیلی و بهره‌برداری شده و سرمایه‌گذاری در این بخش توسط بخش خصوصی و خارجی صورت نمی‌گیرد. از طرف دیگر بدون توجه به میزان سرمایه‌گذاری در بخش بهره‌برداری، سرمایه‌گذاری‌های عدیده‌ای در صنایع معدنی (حلقه‌های پسین) صورت گرفته و با توجه به نبود مواد اولیه، ظرفیت ایجاد شده بلااستفاده باقی مانده است. البته در بخشی از صنایع معدنی نیز بدون توجه به نیاز بازار داخلی و خارجی، مجوز تأسیس صادر شده و درحال حاضر کشور با مازاد ظرفیت مواجه شده است که به نوبه خود نوعی دلسردی در میان سرمایه‌گذاران صنایع معدنی به‌وجود آورده است. در برخی از صنایع دیگر نیز در صدور پروانه‌های بهره‌برداری و صدور مجوز تأسیس صرفه‌های ناشی از مقیاس رعایت نشده و در مواقع کاهش حاشیه سود همه این واحدها با مشکل مواجه می‌شوند.

در ابعاد خرد و در داخل بخش معدن و صنایع معدنی تحلیل‌ها براساس مقایسه درون‌بخشی و سال‌های مختلف برنامه صورت می‌گیرد؛

- براساس آمارهای دریافتی میزان صدور گواهی کشف و سرمایه‌گذاری در بخش اکتشاف در طول برنامه چهارم افزایش یافته است.
- براساس آمارهای دریافتی میزان سرمایه‌گذاری در پروانه بهره‌برداری طی سال‌های برنامه چهارم نسبت به برنامه سوم آهنگ رو به رشدی داشت.

- اشتغال بخش معدن در طول برنامه چهارم توسعه نسبت به برنامه سوم توسعه حدود ۳۵ درصد افزایش یافته است.

- مقایسه ارقام برنامه سوم و چهارم نشان می‌دهد که علیرغم افزایش تعداد جوازهای صادره در بخش کانی غیرفلزی در برنامه چهارم، جوازهای درخواستی در بخش فلزات اساسی کاهش یافته که این نشان‌دهنده کاهش تمایل سرمایه‌گذاری در این بخش است.

- بررسی وضعیت صنایع معدنی منتخب در برنامه چهارم نشان می‌دهد که تولید انواع کاشی و سرامیک در طول برنامه چهارم به‌طور چشمگیری افزایش یافته و ظرفیت مازاد در این بخش به‌وجود آمده است. در صنعت چینی بهداشتی رشد در برنامه چهارم نسبت به برنامه سوم کمتر از ۲۰ درصد بوده و واردات بی‌رویه و ۷ برابری نسبت به برنامه سوم، وضعیت این صنعت را بحرانی کرده است. در صنعت سنگ تزئینی در برنامه چهارم رقابت‌پذیری سنگ فرآوری شده نسبت به برنامه سوم کاهش یافته که در صورت عدم توجه به نوسازی تکنولوژی در کارخانجات فرآوری، این صنایع با بحران مواجه خواهند شد. صنعت سیمان در برنامه چهارم و بعد از خروج از سبب حمایتی بسیار رشد یافته و ایران به یکی از صادرکنندگان سیمان تبدیل شده است. صنعت گچ از جمله صنایع بدون رشد در طول سال‌های برنامه چهارم بوده و با توجه به عدم افزایش قیمت گچ، تغییر چندانی در میزان و کیفیت تولید به‌وجود نیامده است. در صنعت شیشه، کمیت تولید در طول برنامه چهارم افزایش یافته که این رشد در صادرات این محصول نیز مشاهده می‌شود که این می‌تواند نشان‌دهنده افزایش کیفیت شیشه ایران باشد. صنعت سرب و روی کشور علیرغم وجود مشکلات عدیده در تهیه مواد اولیه، از رشد مناسبی در بخش تولید شمش روی برخوردار گشته، هرچند که در یک دوره زمانی در برنامه چهارم با سیاستگذاری نادرست این صنعت دچار بحران اساسی شد. در صنعت آلومینیم با وجود ورود تکنولوژی جدید و کاهش مصرف انرژی، رقابت‌پذیری صنعت افزایش و تولید این محصول بالا رفت. در صنعت مس، به‌واسطه افزایش استخراج سنگ مس و گسترش کارخانجات شرکت ملی مس، همچنین جایگزینی کوره‌های جدید، میزان تولید در طول برنامه چهارم حدود ۳۳ درصد افزایش یافته است. در صنعت زغال‌سنگ، با توجه به عدم مزیت نسبی، رشد چندانی وجود نداشته است. در صنعت فولاد، با توجه به ورود کارخانجات جدید به تولید، تولید فولاد خام ۳۷ درصد و محصولات فولادی ۷۵/۸ درصد در طول برنامه چهارم افزایش یافته است، ولی تولید فولاد نسبت به برنامه‌ریزی صورت گرفته در سند چشم‌انداز فاصله زیادی دارد.

در ارزیابی عملکرد حساب ذخیره ارزی در بخش صنایع معدنی، می‌توان دریافت که استفاده

صنایع کانی از این حساب بیشتر از صنایع معدنی بوده است. نکته قابل توجه اینکه در سال ۱۳۸۷ میزان استفاده از حساب ذخیره ارزی نسبت به سال‌های دیگر به شدت کاهش یافته است. ارزیابی عملکرد سازمان زمین‌شناسی در تهیه اطلاعات پایه و نقشه‌های زمین‌شناسی نشان می‌دهد که تهیه همه نقشه‌ها مطابق با برنامه پیش‌بینی شده صورت گرفته ولی به هیچ عنوان پاسخگوی نیاز کشور نبوده است که برای تحقق این امر نیاز به بودجه بیشتر از سوی دولت است. بررسی روند واگذاری سهام شرکت‌های تحت پوشش وزارت صنایع و معادن نشان می‌دهد که طی برنامه چهارم در مقایسه با سال‌های برنامه سوم واگذاری‌ها رشد چشمگیری داشته است. بررسی عملکرد بانک صنعت و معدن به عنوان بانک تخصصی در تأمین مالی بخش معدن و صنایع معدنی نشان می‌دهد که نقش این بانک در گشایش اعتبارات اسنادی ارزی و ریالی در برنامه چهارم در مقایسه با سال‌های برنامه سوم توسعه رشد چشمگیری داشته است.

چالش‌ها و راهکارها در بخش معدن و صنایع معدنی

۱. مشکلات کلان بخش معدن و صنایع معدنی

- نبود استراتژی مدون و روزآمد در بخش معدن که موجب سیاستگذاری نادرست در طول زنجیره ارزش بخش معدن و صنایع معدنی می‌شود.
- کافی نبودن اطلاعات پایه زمین‌شناسی که موجب افزایش ریسک سرمایه‌گذاری در بخش اکتشاف تفصیلی شده و ورود سرمایه‌گذاران به این بخش را دچار مشکل می‌کند. شاید یکی از مهمترین دلایل مغفول ماندن بخش معدن در ایران همین موضوع باشد.
- عدم شفافیت ارقام و آمار که باعث سردرگمی و ایجاد مشکل برای هرگونه برنامه‌ریزی در بخش معدن می‌شود.
- کارآیی بسیار پایین نیروی انسانی در مقایسه با دیگر کشورهای رقیب.
- تعداد اندک پرسنل آموزش‌دیده و تخصصی در سطوح مختلف استخراج و فرآوری.
- نبود تشکل‌های منسجم صادراتی و مشخص نبودن بازارهای هدف همچنین عدم پرداخت به موقع جوایز صادراتی
- عدم آشنایی بخش عمده‌ای از مدیران معادن و واحدهای فرآوری به علوم و مدیریت روز دنیا.
- کمبود تسهیلات برای تولیدکنندگان و تجار درخصوص حضور فعال در نمایشگاه‌های بین‌المللی و نبود فرهنگ کار جمعی و گروهی.
- وجود تغییرات زیاد در سیستم‌های مدیریتی و اداری وزارت صنایع و معادن و به تبع آن وجود

همین تغییرات در سازمان‌های زیربط.

- نبود متولی مشخص در بخش اکتشاف که این موضوع باعث سردرگمی در این بخش شده است. به طوری که سازمان‌های مختلف به طور مستقل به اکتشاف نقاط مختلف پرداخته و اطلاعات به دست آمده را در اختیار یکدیگر قرار نمی‌دهند.
- بالا بودن پیچیدگی زمین ساختاری اکثر کانسارهای ایران و به تبع آن بالا بودن هزینه نسبی اکتشاف در ایران.
- نیاز به سرمایه‌گذاری بالا و عدم حضور شرکت‌های قدرتمند بین‌المللی اکتشاف در بخش اکتشاف معدن ایران.
- توجه متمرکز دولت به مجتمع‌های صنعتی و معدنی مادر نظیر فولاد و مس و بی‌توجهی به توسعه معادن و صنایع معدنی کارگاهی و کوچک.
- انحصار مالکیت و مدیریت معادن بزرگ در دست دولت و عدم توان رقابت بخش خصوصی با بخش دولتی.
- عدم پذیرش پروانه بهره‌برداری از طرف بانک‌ها جهت ارائه تسهیلات به معدنکاران (در صورتی که قانون معادن بانک‌ها را ملزم به قبول پروانه بهره‌برداری به عنوان وثیقه در قبال ارائه تسهیلات کرده است).
- عدم واگذاری مدیریت صنایع معدنی بزرگ و تأثیرگذار به بخش خصوصی.
- وجود قوانین و مقررات دست‌وپاگیر در دیگر سازمان‌های مرتبط با بخش معدن از قبیل منابع طبیعی و محیط زیست.
- عدم امکان استفاده بهره‌برداران معادن از فناوری و تجهیزات روز دنیا.
- خام‌فروشی بخشی از مواد معدنی استخراج شده و بی‌توجهی به فرآوری آن.
- عدم استخراج خردمندان از معادن و بجا ماندن بخشی از مواد معدنی در اثر نبود تکنولوژی روز استخراج.
- کمبود زیرساخت‌ها و عوامل زیربنایی در اکثر نقاط ایران به ویژه مناطق محروم و دورافتاده.
- نبود ارتباط بخش معدن و دانشگاه به طور عملی.
- عدم تخصیص بودجه کافی به بخش اکتشاف در بخش حاکمیت.
- تحریم تکنولوژی و نبود دستگاه‌های روزآمد در بخش استخراج.
- متوازن نبودن سرمایه‌گذاری در بخش معدن نسبت به سایر بخش‌های پایین‌دستی.
- بالا بودن نرخ تعرفه‌های برق و اعمال ضرایب خاص در ساعات پیک بار و برخورد نامناسب شرکت توزیع در قطع برق واحدهای فرآوری.
- افزایش بی‌رویه صدور پروانه جهت واحدهای فرآوری در سطح کشور بدون در نظر گرفتن

ظرفیت معادن منطقه و صرفه‌های ناشی از مقیاس.

- گرانی نرخ حمل‌ونقل جاده‌ای، ریلی و دریایی و عدم توان استفاده از حمل‌ونقل ترکیبی در ایران در مقایسه با سایر کشورها به‌عنوان یکی از علل ناکامی‌های صادرات محصولات معدنی ایران.
- هدفمندی‌سازی یارانه‌ها و افزایش قیمت انواع حامل‌های انرژی که در نبود حمایت‌های عملی، بسیاری از واحدهای معدنی و فرآوری دچار مشکل شده‌اند.
- نبود شفافیت لازم در مقررات زیست‌محیطی در زمینه فعالیت‌های معدنی.
- استفاده نکردن از تمام پتانسیل زنجیره ارزش و تلاش در جهت افزایش ارزش‌افزوده و تولید کالاها با تکنولوژی بالا.
- اجازه ورود به برخی کالاهای معدنی و تولیدات صنایع معدنی و قرار گرفتن در معرض رقابت غیرمنصفانه در مورد کالاهایی که با قیمت غیرواقعی (دامپ شده) وارد بازار داخل می‌شوند.

۲. راهکارها

- تدوین استراتژی بخش معدن و صنایع معدنی و روزآمدسازی آن.
- به‌روز کردن دستگاه‌های اکتشاف به‌ویژه ماشین‌آلات و تجهیزات حفاری و ژئوفیزیک، آموزش نیروی انسانی متخصص، برگزاری دوره‌های منظم بازآموزی در زمینه استفاده از نرم‌افزارهای لازم برای تعیین دقیق ذخایر و محاسبات فنی و اقتصادی به‌منظور قرار دادن این امکانات در اختیار اکتشاف‌کنندگان بخش دولتی و خصوصی.
- اهتمام ویژه به اجرای ماده (۱۵۷) برنامه پنجم توسعه و تهیه اطلاعات پایه زمین‌شناسی تا پایان برنامه.
- توسعه صنایع حد واسط صنعت معدن.
- جلوگیری از خام‌فروشی مواد معدنی.
- حرکت به سمت استفاده از توانمندی‌های شرکت‌های معظم معدنی در جهان با حفظ موازین قانونی و منافع ملی.
- سرمایه‌گذاری لازم برای نوسازی تجهیزات و ماشین‌آلات معدنی و صنایع معدنی.
- توسعه فناوری معدنکاری ایران از طریق ارتباط و تعامل با تشکل‌های مشابه قوی خارجی و ایجاد زمینه بهره‌گیری بخش خصوصی از دانش فنی آنها در کشور با هدف ایجاد شرکت‌های بزرگ تخصصی مشاور و پیمانکار.
- آموزش و انتقال تجربیات متخصصین به کارشناسان به‌منظور ارتقای سطح فنی، رعایت اصول ایمنی، بهداشت و محیط زیست در فعالیت‌های معدنی.
- ایجاد نهاد اقتصاد مواد معدنی مانند سازمان بورس فلزات با نام بورس مواد معدنی برای

- شناخت بازار بورس مواد معدنی در ایران و جهان.
- ایجاد سازوکار لازم برای حمایت روزافزون بانک تخصصی صنعت و معدن از صاحبان معادن و صنایع کوچک معدنی.
 - کمک بیشتر دولت به طرح احیای معادن متروکه با قابلیت کاری.
 - تدوین و ارائه برنامه حمایت از توسعه شبکه معادن کوچک خصوصاً در نواحی محروم.
 - توسعه صنایع بازیافتی متناسب با نوع فعالیت معادن.
 - ایجاد تسهیلات برای واردات تجهیزات و ماشین‌آلات معدنی.
 - سیاستگذاری در جهت استفاده از حمل‌ونقل ترکیبی برای کاهش هزینه حمل.
 - اهتمام ویژه به تهیه بانک اطلاعاتی جامع در بخش معدن.
 - شفاف‌سازی مقررات زیست‌محیطی و رفع موانع آن در امر توسعه معدنکاری.
 - مدیریت و ممیزی مصرف انرژی در بخش معدن و صنایع معدنی در جهت کاهش شدت مصرف انرژی.
 - لزوم تنظیم و کنترل واردات و ملاحظه تولید داخلی در مورد برخی از کالاهای معدنی و تولیدات صنایع معدنی.
 - لزوم توجه به زنجیره ارزش محصولات معدنی و برنامه‌ریزی برای استفاده از پتانسیل موجود با هدف حداکثرسازی ارزش‌افزوده.

منابع و مأخذ

۱. بررسی توان معدنی کشور، دفتر مطالعات زیربنایی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۸۸۴۶، بهمن‌ماه ۱۳۸۶.
۲. آمار فعالیت معادن کشور در سال‌های مختلف، به تفکیک مواد معدنی، وزارت صنایع و معادن.
۳. گزارش اقتصادی سال‌های مختلف برنامه چهارم، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور.
۴. سند توسعه‌بخشی «معدن» در برنامه چهارم توسعه، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور.
۵. گزارش عملکرد تفصیلی وزارت صنایع و معادن در سال‌های مختلف برنامه چهارم.
۶. آمار واردات سال‌های مختلف، گمرک جمهوری اسلامی ایران.
۷. اژدری، علی‌اصغر و هاشم خویی. مروری گذرا بر چالش‌های فرآوری صنایع فولاد آلومینیم و سهم عوامل مؤثر در قیمت تمام شده آنها در ایران، دفتر مطالعات زیربنایی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ویرایش دوم، مردادماه ۱۳۸۵.
۸. گزارش‌های دفتر نظارت و ارزیابی وزارت صنایع و معادن درباره حساب نذیره ارزی.
۹. اطلاعات اخذ شده از سازمان زمین‌شناسی و اکتشافات معدنی کشور.
۱۰. اطلاعات اخذ شده از سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی ایران درباره عملکرد این سازمان طی سال‌های برنامه سوم و برنامه چهارم توسعه.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۲۱۸۱

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: ارزیابی عملکرد بخش معدن و صنایع معدنی در برنامه سوم و چهارم توسعه

نام دفتر: مطالعات انرژی، صنعت و معدن (گروه معدن و صنایع معدنی)

مدیر مطالعه: سمیرا اسمعیلی شهمیرزادی

همکاران: رسول رئیس جعفری، ابراهیم مقصودی

ناظران علمی: محمدحسن معادی رودسری، فرید دهقانی، محمدرضا سجادیان

متقاضی: معاونت پژوهشی

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. معدن

۲. صنایع معدنی

تاریخ انتشار: ۱۳۹۰/۱۰/۲۷